

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İNSAN - MEKAN İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA
ÇALIŞMA ORTAMI - ÇALIŞAN PSİKOLOJİSİ ETKİLEŞİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Umutsel Öztürk

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28 Ağustos 1996

Tezin Savunulduğu Tarih : 13 Eylül 1996

Nur Esin Altaş

Tez Danışmanı

: Doç. Dr. Nur Esin ALTAŞ

Ahsen Özsoy

Diğer Jüri Üyeleri

: Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY

Doç. Dr. Hülya TURGUT

EYLÜL 1996

ÖNSÖZ

Günümüz ekonomisinin, hızla gelişen teknoloji ve ticari dengeleri karşısında, her geçen gün daha çok ön plana çıkan “çalışma ortamlarında üretkenlik” ile ilgili bilimsel çalışma üretme gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu üretkenliğin şüphesiz ele alınabilecek pek çok boyutunu tek bir çalışma kapsamına sığdırmak mümkün değildir. Burada yapılan çalışmada, üretkenliğin fiziksel çevre ile olan ilişkisi ele alınmış ve bu kapsamda çalışanın çalışma ortamını algılaması, anlamlandırması ile fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması konuları ele alınmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında yol gösteren Doç. Dr. Nur Esin Altaş’a, sonsuz destek sağlayan aileme, dostlarıma ve değerli yardımlarından dolayı Serdar Karadağ ve Kıvılcım Hindistan’a teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos 1996, İstanbul

Mimar Umutsel Öztürk

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	v
SUMMARY	vi
BÖLÜM 1 - GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2 - İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİ.....	4
2.1. ÇEVRENİN TANIMI.....	4
2.2. ÇEVRENİN BİLEŞENLERİ	5
2.3. İNŞA EDİLEN (YAPAY) ÇEVRE	6
2.4. TEMEL KURAMLAR	8
2.4.1. Psikoanaliz Kuramı	8
2.4.2. Gestalt Kuramı	8
2.4.3. Davranışçı Kuram	9
2.5. İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİ.....	9
2.6. İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİNE UYGULANAN MODELLER	14
2.6.1. İnsanın Mekanik Modeli	14
2.6.2. İnsanın Algısal-Kavramsal-Dürtüsel Modeli	15
2.6.3. İnsanın Davranışsal Modeli.....	16
2.6.4. Sosyal Sistemler, İnsanın Ekolojik Modeli	17
2.7. İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİLERİNDE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ.....	20
2.7.1. Kültürün Tanımı.....	20
2.7.2. Kültürel Çevre.....	22
2.7.3. Kültürün Mekan Belirleyici Niteliği	23
BÖLÜM 3 - TEMEL DAVRANIŞ SÜREÇLERİ.....	25
3.1. ÇEVRESEL ALGI.....	25
3.1.1. Algılamanın Gestalt Teoremi.....	26
3.1.2. Algılama Türleri.....	29
3.1.2.1. Görsel Algı	29
3.1.2.2. Kokusal Algı.....	32
3.1.2.3. İşitsel Algı.....	32
3.1.2.4. Devinduyumsal Algı	33
3.1.2.5. Isısal Algı.....	34
3.1.2.6. Mekansal Algı.....	35
3.2. ÇEVRESEL ANLAMIN ÖNEMİ	35
3.2.1. Çevresel Anlam	36
3.2.2. Mimari Anlamın Seviyeleri Ve Tipleri	37
3.2.2.1. Sunumsal Anlam.....	38
3.2.2.2. Göstergesel Anlam.....	38
3.2.2.3. Duygusal Anlam	39
3.2.2.4. Değerlendirici Anlam.....	40
3.2.2.5. Hüküm Verici Anlam.....	41
3.2.3. Çalışma Mekanlarının Anlamlandırılması	41
3.3. MEKANSAL DAVRANIŞ VE AKTİVİTE MOTİFLERİ.....	42
3.3.1. Mekansal Davranış.....	42

3.3.2. Davranış Ortamları Ve Aktivite Motifleri	44
3.4. ALGILAMA, ANLAMLANDIRMA VE DAVRANIŞTAKİ KİŞİSEL VE KÜLTÜREL FARKLILIKLAR	47
BÖLÜM 4 - İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİNİN ÇALIŞMA MEKANLARINDA İRDELENMESİ.....	49
4.1. KULLANICI OLARAK İNSAN VE İHTİYAÇLARI	49
4.2. BÜROLARDA VERİMLİLİK (ÜRETKENLİK).....	52
4.3. BÜROLARDA ÇALIŞANLARIN İHTİYAÇLARI	53
4.3.1. Bürolarda Fiziksel İhtiyaçlar.....	54
4.3.1.1. Mekansal (boyutsal) İhtiyaçlar.....	54
4.3.1.2. Isısal Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar.....	55
4.3.1.3. Görsel Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar	55
4.3.1.4. Akustik Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar.....	57
4.3.1.5. Sağlık Ve Emniyet İhtiyaçları.....	58
4.3.2. Psiko - Sosyal İhtiyaçlar.....	58
4.3.2.1. Mahremiyet.....	59
4.3.2.2. Kişisel Alan	62
4.3.2.3. Bölgesel Davranış.....	64
4.3.2.4. Çalışan Psikolojisi (Üretkenliği) Açısından Mekanda Kalabalıklaşma.....	65
4.4. ÇALIŞANLAR İÇİN TASARIM	69
4.4.1. Genel İhtiyaçlar.....	70
4.4.2. Çalışan İhtiyaçları	70
4.5. ÇALIŞMA MEKANLARININ İNSAN DAVRANIŞLARINA UYGUNLUĞU VE ESNEKLİĞİ.....	71
BÖLÜM 5 - ÇALIŞMA ORTAMLARINDA DAVRANIŞ ANALİZİ İÇİN YAKLAŞIM	75
5.1. METODOLOJİ	76
5.2. ANALİZİ OLUŞTURAN TEMELLER	77
5.3. EYLEM ALANI	79
5.4. ÇEVRENİN PROGRAMLANMASI.....	80
5.5. ORGANİZASYON DIŞI ORTAMLAR.....	81
5.6. ÇALIŞAN DAVRANIŞLARI İÇİN FİZİKSEL ÖZELLİKLER	81
BÖLÜM 6 - BÜROLARDA YAPILMIŞ BİR UYGULAMA.....	83
6.1. UYGULAMANIN AMACI	83
6.2. UYGULAMANIN KAPSAMI	84
6.3. UYGULAMADA KULLANILAN METODLAR	85
6.4. UYGULAMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	85
6.4.1. Büro İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi	85
6.4.2. Çalışanlar İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi	90
6.4.3. Sonuçların Yorumlanması.....	94
BÖLÜM 7 - SONUÇ.....	97
KAYNAKLAR.....	101
EK A.....	108
EK B.....	114
ÖZGEÇMİŞ	124

ÖZET

“İnsan - mekan ilişkileri kapsamında çalışma ortamı - çalışan psikolojisi etkileşimi” başlıklı bu tezin konusu özellikle çalışanların çalışma mekanlarını nasıl algıladıkları, anlamlandırdıkları ve bunun dışında kullanıcı olarak ihtiyaçlarının karşılanması açısından üretkenliklerinin ele alınmasıdır.

Giriş bölümünde, tez çalışmasında ele alınan problemin tanımı yapılmış, kapsamı belirlenmiştir. İnsan-çevre ilişkileri temelinde ele alınan çalışmanın kavramsal belirlemeleri yapılmış, söz konusu ilişkinin her iki tarafında genelden özele doğru ilk sınırlar çizilmiştir.

Bölüm 2’de çevreye ait tanımlar yapılmış, çevrenin bileşenleri ve farklı çevre türleri açıklanmıştır. Çevrenin nitelik ve özelliklerinin insan üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Ayrıca insan-çevre ilişkileri üzerine daha önce uygulanmış modeller ve bu konudaki temel kuramlar incelenmiştir.

Bölüm 3’te temel davranış süreçleri ele alınmaktadır. Özellikle çalışma ortamlarında çalışanların çevrelerini nasıl algıladıkları, anlamlandırdıkları ve bunun sonucu olarak davranış motifleri irdelenmektedir. Bunun dışında algılama ve anlamlandırma türleri ile mekansal davranış ve aktivite motiflerine de değinilmiştir.

Bölüm 4’te kullanıcı olarak insan ele alınmaktadır. Özellikle çalışma ortamlarında insanların fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının ne olduğu ve bu ihtiyaçların yeterince iyi karşılanamaması durumunda çalışan üretkenliğinin nasıl etkileneceği irdelenmektedir.

Bölüm 5’te bürolarda bir davranış analizini yürütebilmek için ne gibi hususların ele alınması ve nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında bazı bilgiler açıklanmaktadır.

Bölüm 6, bürolarda yapılmış bir uygulamanın değerlendirilmesini içermektedir. Uygulamanın amacı, kapsamı ve kullanılan metodlar da açıklanmıştır.

Bölüm 7, sonuç bölümü olarak ele alınmıştır. Çalışma mekanlarında çalışan üretkenliğinin artması, en azından düşmemesi için alınması gereken önlemler konusuna değinilmektedir.

Tezin ek bölümünde, bölümde 6’da açıklanan uygulamada kullanılan anket formu yer almaktadır.

SUMMARY

In our time, human - environment relations have been evaluated of great importance than ever. In earlier times, the environment had been evaluated individually free from the human, namely its user as well as the human had been evaluated individually free from the environment. Yet, ,thas been widely accepted that these two sides have to be evaluated together as parts of a whole.

In Part I, the main structure of the study, its content and purpose has been stated. The problem is defined in terms of human - environment relations.

The study aims to investigate psychological problems and solutions of these problems in a built environment, especially in office space. Thus, “productivity of working people” is included in the subject.

In Part II, human - environment relation is studied in a more detailed way.

After making a description of environment and clarifying the components of the environment, the built environment is studied specifically according to different concepts. Environment is an open system, that its boundaries are defined in terms of its relations with other physical and social systems. According to the Environmental Psychologists, the environment is classified into two groups as man built (or man changed) and natural environments. Besides this classification, behavioural, subjective, objective, psychological, social, socio-cultural, symbolic etc., types of environment are subject to be discussed. Environment, in this study, has been considered in man-built interior scale.

In this part main psychological concepts related to human-environment relations are studied. These concepts are;

- Psychoanalysis Concept
- Gestalt Concept
- Behaviourist Concept

After studying these concepts human-environment relations are studied in details in a way enlightened by these concepts.

In Section 2.6 of this Part, the models applied to the human-environment relations are studied under four different titles;

- Mechanical Model of Human
- Perceptual-Cognitive-Motivation Model of Human

- Behavioral Model of Human
- Social Systems, Ecologic Model of Human

In Section 2.7. the role of culture in the human-environment relations is described. The role of culture is studied in terms of description of culture, cultural environment and the space specifying property of the culture.

In Part III, Basic behavioural concepts are discussed in terms of environmental perception, environmental meaning, spatial behavior & activity patterns and finally the personal and cultural differences between these terms.

Perception, in general meaning is the process of receiving information from the environment. This is an active and aimed process, a point where the reality and the understanding intersect. There have been many studies about how we perceive, what we do. The relation between the human and the environment is realized by the expression way which is a compound of environmental factors, the messages sent to human by this form and the perception of these messages by the human.

In the section related to environmental perception, the Gestalt theorem of perception and types of perception, - which are visual perception, olfactory, audial perception, kinesthetics perception, thermal perception and spatial perception - are revised.

In the section of environmental meaning, following a description of environmental meaning, the levels of architectural meaning are discussed. These are;

- Presentational meaning
- Referential meaning
- Affective meaning
- Evaluative meaning
- Prescriptive meaning

Ideas related to working environment meaning is added at the end.

In the third section of this part, spatial behaviour and activity patterns are studied under two titles; the spatial behaviour where it is stated that as perception is the receipt of the information and meaning is the processing of this information, spatial behaviour is the sensitivity and activity formed as a result of these processes, and as the second title; behaviour setting & activity patterns where the patterns mentioned in the title are described related to the ideas described under the first title.

And finally in the last section of the part, cultural and personal differences in perception, meaning and behaviour, considering all the ideas and the patterns mentioned above.

Human being is socialized differently as each of them is grown up in different geographic and social conditions. There has been also differentiations observed in their motivations. They look at their environments with different eyes, they perceive different and use in different ways. A system is observed in these differentiations. So how will these differentiations be classified?

In part IV, human-environment relations are studied in a narrower perspective; the working environment.

Human is both a physical object and a living organism in its environment. As a physical object, it has been gaining a property with its size, density and form; it -as a component to its environment- shows a sensitivity to its environment as well as it is directed by its environment. Therefore, while changing the environment according to its needs, values and wants, human is affected in terms of personality and psychology by the environment that has already been changed, and gains new needs and wants in this way.

First section of this part studies the requirements of the human as a user.

Following the general requirement of human as a user, it is studied in a more specific way, describing the requirements of office workers.

The requirements of office workers are studied in two main categories which are

- Physical requirements
- Psycho-social requirements in the offices

Physical requirements are -in details- as follows;

- Spatial requirements
- Thermal requirements
- Visual requirements
- Acustical requirements
- Safety and Health requirements

Psycho-social requirements are -in details- as follows;

- Privacy
- Personal Space
- Territorial Behaviour

It is clarified that, satisfying these requirement is directly related to the productivity of the working people. Another factor that effects productivity of the working people is “crowding” which comes from either the human-furniture crowding in a sufficient amount of space or directly from insufficient amount of space.

Then, the effects of crowding in the office spaces are studied in different aspects

In the third section of this part; proper designing principals for office workers considering the ideas mentioned above, are discussed revising both general requirements and worker requirements in the office space.

Finally appropriateness of working spaces to human behaviours is discussed in the last section of this part. The use of purpose built spaces for different functions forces human behaviours and it brings down other psychological defects. There are also

flexible designed spaces which allow people to change these spaces according to the changing requirements of human and behaviours.

In Part V, a behavioural analysis made for offices is presented with an application made in the office spaces.

In office designing all unexpected possibilities of behaviour should be taken into account. It is important to find a way to explain the behaviour in terms of both time and space, and to connect this behaviour systematically to its physical environment by developing the requirements for its environment. It would be the right thing to observe the behaviour in its own ecological environment rather than a laboratory environment.

The problem of relating the behaviors of the users of an environment to the design of this environment is formed of two steps. The first step is to clarify the behavioural requirements of the users. The second step is to convert these requirements to the components of the physical environment. There are some basic elements of behavioural pattern analysis in the physical setting. The characteristic of a behaviour is changed as a component of the physical setting is changed which is very important in terms of the designer's understanding the effects of changes in the physical elements of the environment on the behaviours of the users. It is quite important to specify the physical elements that have effect on the user behaviours and to understand the relationship of these behavioural patterns with the physical elements.

A behavioural analysis for the office spaces in terms of

- Methodology
- Basics forming the analysis
- Points of Activity
- Setting of the Environment
- Settings other than organization
- Physical factors for working people's behaviours

In part VI, an application made in the office spaces is presented.

Following the description of the purpose of this application, the methods used in the application are explained. Then the results of this application is summarized in two groups;

- Process of the data related to the office spaces
- Process of the data related to the office staff.

In Part VII, a conclusion is presented including statements implemented from the previous parts of the study. Final statements about the human - environment relation in an explanatory way are presented in this part.

It is explained that the main theme of this study is how the productivity of the working people is affected by their working environment and the problem of how the negative effects of working environment on the productivity should be solved.

Under the coverage of this study, the aspects that the human - environment relation is studied, are how the working people perceive and mean their environment in terms of their physical and psycho - social requirements.

Environment can not be taken separately from the human as well as the human cannot be taken separately from the environment. They both effect each other as the parts of a whole. Especially, the human - environment relation is quiet important in terms of the productivity of the working people in their working environment. Human can be productive if he is happy, peaceful and not affected negatively by anything in its environment. In this study, the way of directing the workers productivity, not affecting in the negative way and the best way of satisfying the requirements of the users by the environmental conditions is worked out.

It is not possible to say that satisfying physical and psycho-social requirements is sufficient for a working human to be completely productive and to make the environment meaningful. Yet, only these components have been taken as the affecting factors of human productivity in this study. In terms of productivity, these components are of great importance.

BÖLÜM 1 - GİRİŞ

PROBLEMİN TANIMI VE KAPSAMI

Günümüzde, insan - çevre ilişkileri oldukça önem kazanmaktadır. Önceleri çevre insandan yani kullanıcılarından, insan da çevresinden bağımsız olarak ele alınmaktaydı. Ama artık çevre ve kullanıcısının birbirinden soyutlanamayacağı ve ikisinin de birlikte irdelenmesi gerektiği iyice kabul edilmektedir.

Çevre kavramı çok çeşitli ve kapsamlıdır. Burada sözünü ettiğimiz çevre ise insan yapımı yani yapay çevredir. İnsan - çevre etkileşiminde çevre değişik ölçeklerde ele alınabilir. Çevre, oda ölçeğinden şehir ölçeğine kadar değişkenlik gösterebilir. Ancak insan - çevre ilişkilerinin en belirgin bir şekilde ortaya çıktığı ölçek yapay iç çevredir. Tez kapsamında ele alınan çevre kavramını biraz daha belirlemek gerekirse **yapay iç çevre** demek doğru olacaktır.

İnsan - çevre ilişkileri bağlamında insan ve çevrenin birbirine uygunluğu oldukça büyük önem taşımaktadır. Çok farklı kullanıcı grupları vardır ve bu farklı kullanıcı grupları için çeşitli çevreler yaratmak söz konusudur. Tasarımcılar artık tasarımlarında, ayrı ayrı her kullanıcı grubunun ihtiyaçlarını, beğenilerini, alışkanlıklarını, yaşam tarzlarını, ilişki türlerini, algılama ve anlamlandırma sistemlerini vb. dikkatlice inceleyerek ve belirleyerek kullanmaktadırlar. Amaç ise insanları tatmin edecek, mutlu edecek ve o çevrede gerçekleştirmeyi düşündükleri aktiviteleri en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlayacak çevreler yaratmaktır.

Genede her kullanıcının tam olarak mutlu olacağı bir çevre yaratmak mümkün değildir. Ayrıca aynı çevredeki kullanıcı grubu zaman içinde yerini başka bir kullanıcı grubuna bırakabilir ya da kullanıcı grubu aynı kalsa bile ihtiyaç ve istekleri değişebilir.

Genede her kullanıcının tam olarak mutlu olacağı bir çevre yaratmak mümkün değildir. Ayrıca aynı çevredeki kullanıcı grubu zaman içinde yerini başka bir kullanıcı grubuna bırakabilir ya da kullanıcı grubu aynı kalsa bile ihtiyaç ve istekleri değişebilir. Böyle bir durumda da kullanıcı çevreyi kendi ihtiyaçlarını karşılayacak yönde değiştirme yoluna baş vuracaktır. Çevresini değiştirebildiği ölçüde değiştirecektir, çevresini değiştirmenin yetersiz kaldığı durumda ise kendi ihtiyaç ve davranışlarını çevresine uydurmaya çalışacaktır. Bu karşılıklı etkileşim her tür kullanıcı grubu ve her tür çevre arasında görülmektedir, ve bu etkileşim zincirleme bir şekilde devam etmektedir; insan ilk önce çevreden etkilenir ve bir takım zihinsel süreçlerden sonra kısmen davranışlarını kısmen de çevresini değiştirir, daha sonra zaman içinde değiştirdiği çevreden yeniden etkilenir vs. İnsanların çevrelerini değiştirmeleri en iyi yapay iç çevrelerde gerçekleşmektedir.

Eğer bir şekilde çevre ile kullanıcı arasında bir uyum sağlanamazsa, kullanıcı o çevrede tatminsiz ve mutsuz olacaktır. İnsanların bu gibi durumlara karşı biraz toleransları vardır. Ancak genede bu mutsuzluk ve tatminsizlik devam ettiği sürece bir müddet sonra kullanıcı, o çevreyi terkedecektir. Terkedemediği durumlarda ise çevre kullanıcı üzerinde oldukça kötü etkiler bırakabilir. Hatta böyle durumlarda insanların ruh sağlıklarında bile bozulmalar görülebilmektedir.

İnsanların günlerinin büyük bir çoğunluğunu geçirdiği konut ve iş yerlerinde insan - çevre etkileşimi, insanların mutluluğu ve sağlığı açısından daha çok önem kazanmaktadır. Daha önce tez kapsamında “yapay iç çevre”nin ele alındığı belirtilmişti. Fakat hangi yapay iç çevre? Tez kapsamında “yapay iç çevre” olarak insanların günlerinin büyük bir çoğunluğunu geçirdikleri **çalışma mekanları** veya başka bir deyişle **bürolar** ele alınmaktadır. Çevre olarak çalışma mekanları ele alındığına göre kullanıcı olarak ta **çalışanlar** ele alınacaktır. Bu bağlamda insan-çevre etkileşimini **çalışma mekanı-çalışan** etkileşimi olarak görebiliriz.

Bürolarda, çalışanların fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması **üretkenlik** açısından çok önemlidir. Tez kapsamında, çalışma ortamında bütün ihtiyaçları karşılanmış ve çevresi ile uyum içinde olan çalışanlar mutlu ve tatmin olduklarından işlerinde de üretken olacakları varsayımından yola çıkılmıştır. Bunun

tersi olarak ta ihtiyaçlarının karşılanmadığı, çalışanların çevrelerini olumlu olarak algılamadığı ve anlamlandıramadığı bir çalışma ortamında çalışanlar mutsuz ve rahatsız olacaklarından dolayı üretkenlikleri de düşecektir.

Daha öncede bahsedildiği gibi, çalışma ortamlarında da çalışanlar çevrelerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirme eğilimi gösterirler. Bu yönde bir çok davranış sergilerler; mahremiyet, kişiselleştirme, çalıştığı odaya ya da masaya sahiplenme veya işığın yönüne göre masanın yönünü değiştirme bunlardan sadece bazılarıdır. Bu davranışların bazıları fizyolojik, bazıları da psikolojik nedenlerle gerçekleşmektedir.

Özetle bu çalışmada, özellikle çalışma ortamlarında çevrenin sağladığı imkanların ve bu imkanların çalışanlar tarafından nasıl algılanıp değerlendirildiği ile çalışanların üretkenliği arasında bir bağ kurulmaya çalışılmaktadır.

BÖLÜM 2 - İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİ

2.1. ÇEVRENİN TANIMI

Çevre sözcüğü günümüzde oldukça sık ve değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Bu kullanım biçimlerinin hemen tümü, kullanım açısından doğru ve anlamlıdır. Çünkü. çevre sözcüğünün anlamı gerçekten geniş bir alanı kapsamaktadır. Önüne getirilen bir diğer sözcükle türetilen birçok terim günlük yaşamımızda yer almıştır: Tarihi çevre, sosyal çevre, ekonomik çevre, aile çevresi, kirlenmiş çevre, doğal çevre, vb. [1].

Türkçe Sözlük'te “çevre” sözcüğünün karşılığı olarak “muhit, etraf, dolay, havali” tanımlamaları yapılmıştır [2]. Ancak bu tanımlama yetersizdir. Webster sözlüğü çevreyi, “bir organizmanın yaşam ve gelişimini etkileyen tüm dış koşullar ve faktörler toplamı” olarak ve sosyolojik açıdan da, “insanı çevreleyen ya da etkileyen faktörler “ biçiminde tanımlamaktadır [3,1]. Bu tanımlamalardan varılan sonuç, çevrenin yalnız saran, çevreleyen bir nitelikte olmadığı, aynı zamanda, yaşayan bir varlığı etkileyen dış koşullar ve faktörlerin de söz konusu olduğudur.

“Çevre insandan soyutlanamaz. Bu bakımdan, geçerli ve tutarlı bir çevre tanımı. tüm biyolojik, sosyolojik, psikolojik özellik ve eylemleriyle insanı ve tüm fiziksel. simgesel, kozmik özellikleriyle ortamı içermelidir” [1]. Çevre, insanı etkileyen faktörlerin çokluğu, karmaşıklığı, değişkenliği ve çeşitliliği ile özellik kazanmaktadır.

“Çevre açık bir sistemdir. Yani sınırları, diğer fiziksel ve sosyal sistemlerle etkileşimine göre tanımlanmaktadır” [5,4]. Çevre psikologlarına göre çevre; insan yapısı (veya insanın değiştirdiği) ve doğal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanında davranışsal, öznel, nesnel, psikolojik, sosyal, sosyo-kültürel, sembolik vb. çevrelerden bahsedilmektedir [6,4]. Bu tez çalışması kapsamında çevre ‘insan yapısı (yapay) iç çevre’ ölçeğinde ele alınmaktadır.

2.2. ÇEVRENİN BİLEŞENLERİ

Çevre çeşitli bileşenlerin oluşturduğu bir bütündür. Her bileşenin çevre bütününe az veya çok bir katkısı vardır. Bu katkı, bileşen özelliklerine bağlı olduğu kadar, bileşenler arası ilişkilerle, bileşenlerin bütünüle ilişkilerine de bağlıdır. Her çevrede mekansal düzeni veren bileşenler arası ilişkiler, yalnız o yere hastır. Çevre, bileşenlerine ayrılarak incelenebilir. Her bileşen bütünün niteliğine katkıda bulunmaktadır. Karşıt olarak ta diğer bileşenlerin ve bütünün niteliklerinden etkilenmektedir [7].

Çevre, insan davranışları ile, bu davranışları saran fiziksel ortamın karşılıklı etkileşimi sonucu oluşur. Bu bakımdan, **insan davranışı** ve **fiziksel ortam**, çevreyi oluşturan iki ana bileşendir. İnsan davranışı; organizmanın, algılanış ve kavrayış açısından organize olmuş ihtiyaçlarını tatmin amacına yönelik bir girişimi olarak nitelendirilmektedir. Bu tanımlamada temel olgu, davranışın kökeninin insan ihtiyaçlarını tatmin amacı olduğudur. İnsanın ihtiyaçlarını tatmin amacı ile yaptığı davranışlar başlıca üç psikolojik süreç çerçevesinde gelişmektedir; algılama, kavrama ve mekansal davranıştır [1]. İnsan ihtiyaçları, davranış ve algılama sonraki bölümlerde daha detaylı olarak ele alınacaktır. Fiziksel ortam; yaşadığımız çevreyi oluşturan, ona biçim ve niteliğini kazandıran her tür nesne ve unsurdur.

“Çevre yedi bileşeni olan bir ekolojik sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu bileşenler algısal, anlamsal, estetik, uyum yapıcı, bütünleyici, yardımcı ve tüm bu bileşenlerin genel ekolojik ilişkileri olarak verilmektedir” [8,4].

Bazı analizciler fiziksel ve sosyal, psikolojik ve davranışsal şeklinde ayrımlara gitmektedirler. Fiziksel çevre; dünyevi ve coğrafik durumdan, sosyal çevre; kişilikler arası ve gruplar arası organizasyonlardan, psikolojik çevre; insanların kafalarındaki imgelerden ve bunların, insanlarda tepki uyandıran davranışsal bölümlerinden oluşur. davranışsal çevre: davranışın temelini oluşturan objektif çevrenin bireyde karşılık bulan görüntüsüdür [9].

Farklı bir yaklaşım da, çevreyi beş bileşenine ayırmaktadır [4];

1.Birey

2.Coğrafya ; iklimin tüm özellikleri, davranışı sınırlayan ve hizmet eden insan yapısı özellikler ve çevrenin kaynaklarını içine alan **fiziksel çevre**. Fiziksel çevre için fenomenal çevre deyimini de kullanılmaktadır. Fenomenal (algılanabilir) çevre, kişinin genetik yapısı ve çevre ilişkilerindeki deneyimleriyle birlikte bir kişinin davranışlarını belirleyen üç önemli faktörden birini oluşturmaktadır.

3.Davranış kontrolünün önemli kaynakları olan bireyleri içine alan kişisel çevre (aile, arkadaşlar, yetkili kişiler, grup üyeleri vb.).

4.Yaş, sınıf, etnik köken, yaşam tarzı veya başka kendine özgü karakteristiklerce gruplamanın oluşturduğu kişiler ötesi çevre.

5.Sosyal normlar ve kurumlardan oluşan çevre [6.4].

Bu ve bunun gibi sınıflandırma sistemlerinin temel noktası, kişiyi çevreleyen güncel, gerçek ve objektif dünyanın ve daha çok algılanarak, biliçli ve bilinçsizce kişinin davranış motiflerini ve duygusal tepkilerini etkileyen fenomenal dünyanın birbirlerine göre farklılıklar içermeleridir [9].

2.3. İNŞA EDİLEN (YAPAY) ÇEVRE

İnşa edilen çevre dünyevi ve kültürel çevrenin bir parçasıdır. Burada bizi ilgilendiren, inşa edilen çevrenin insanlarla ilgili olan kısmıdır. Mimari çevre değişik renkte, değişik yapıda, büyüklükte, desende vs. yüzeylerin yapay olarak biraraya getirilmesidir.

İnşa edilmiş çevre, burada insanların çevreleriyle uyum sağlayabilmek için yaptıkları bir grup değişikliklere işaret etmektedir. İnsanların çevrelerindeki yüzeyleri düzenlemeleri kendileri ile dünyevi çevre arasındaki bütün etkileşimleri etkilemektedir. Bazı durumlarda bu kültürleri bile etkileyebilir. Kısaca inşa edilen çevre dünyanın çeşitli yönlerden uygunluk derecesini değiştirebilmektedir.

Çevrenin özellikleri, yeni aktivitelere ve yeni estetik tecrübelerine imkan sağlayabilmek veya eskilerine daha iyi hizmet verebilmek için değiştirilmiştir. Gibson (1966) şöyle demektedir [9]: “İnsanlar kaldırımlar döşemiş, düz yüzeyler doğrultmuş, bitki örtüsünü değiştirmiş, yolları düzeltmiş, tehlikeleri yoketmiş, gece için ışık adaları oluşturmuş... En çarpıcı olarak da çevreyi, sadece kendileri için anlam ifade eden, şekiller, sesler ve görsel motiflerle doldurup taşırmışlardır.”

Bu değişiklikler, belli bir dönemin inanç ve tavırlarını yansıtmakla birlikte gelecek için de bir motif oluşturulmasına da yardımcı olmaktadır. İnşa edilmiş çevredeki insan eliyle yapılan değişiklikler çeşitli sayılarda işlemin sonucu olabilirler. Bunlar uyum gösterme çabası sonucunda olan bilinçsiz işlemler olabilecekleri gibi, bilinçli bir şekilde planlanmış değişiklikler de olabilir. Planlanmış değişiklikler, değişiklik kararlarını ve yapılacak olan değişikliklerin doğasını içermektedir. Hangi işlem kullanılırsa kullanılsın, amaç çevrenin uygunluğunu geliştirmektir. İnşa edilmiş çevrenin düzenlenmesi, potansiyel kullanıcıya çeşitli imkanlar sağlamaktadır. Herşeyden önce birçok uyarımlar sağlar. Eğer kişi bu uyarımları alırsa, bu sefer değişik uyarımlarla karşı karşıya kalır. Bu tür uyarımlara ek olarak, inşa edilmiş çevre bir çok davranışı etkileyecek diğer etkenleri de sağlamaktadır [9].

Değişik işaret ve semboller taşıyarak ek anlamlar da alabilirler. Bütün bu imkanlar bazen sadece belli bir kültür tarafından algılanabilir, bazense evrenseldirler. En katı anlamıyla, imkanların algılanması kişilerin biyolojik doğalarının bir fonksiyonu olarak görülebilmektedir. Sembolik düzeyde ise, imkanların algılanması sosyal gelenekler ve tecrübeler sonucu gerçekleşmektedir. Sonuç olarak imkanların algılanması, bireysel ve grupsal özelliklere ve insani davranışlara bağlıdır [9].

İnşa edilmiş çevre, tasarım kararlarının sonucu olarak ortaya çıkan binaların içindeki alanların subjektif kalitesi ve fiziksel niteliklerini kapsamaktadır. Çevresel kalite denince binanın bütününde veya içindeki alanların **karakteri** veya **atmosferi** veya **ruhu** ele alınmaktadır. Herhangi bir çevrenin karakteri, atmosferi veya ruhu yukarıda bahsedilen değişik işaret ve sembollerin anlamlarıyla ortaya çıkmaktadır. Çevresel nitelikler, ısı, ses düzeyi, mekansal boyutları ve aydınlık düzeyini ihtiva etmektedir [10].

2.4. TEMEL KURAMLAR

2.4.1. Psikoanaliz Kuramı

Freud'un içgüdü kuramı, kişiliğin farklılaşması ve gelişmesinin ancak çevresiyle olan etkileşimiyle biçimlendiğini varsaymaktadır. Freud'a göre, çevre, aile bağlarının toplumsal bağlamından başka birşey değildir. Çocuğun bazı nesnelere karşı gösterdiği aşırı ilgi ve çevresindeki nesneler arasında yaptığı ayırım, hatta kişiler arasındaki toplumsal ilişkilerin mekansal ilişkilere yansımaları bir anlamda psikoanaliz kuramını da ilgilendirmektedir. Örneğin, psikoanaliz kuramı konut kullanıcılarının çevrelerine ilişkin davranışlarını çocukluklarındaki deneyimleri ile açıklamaktadır [11]. Çünkü "bilinç altına itilmiş arzular farkında olmadan ileriki yaşamda davranışları etkilemektedir" [12,4]. "Bu kuramda kişilik üç sistemden oluşmaktadır: id, ego ve süperegö. Davranış bu üç sistemin karşılıklı etkileşiminin ürünüdür" [4].

2.4.2. Gestalt Kuramı

Almanca **biçim** anlamına gelen Gestalt sözcüğü, algı psikolojisinde "aralarında dinamik bağlar olan parçaların oluşturduğu anlamlı bir bütün" şeklinde yorumlanmaktadır [13]. "Gestaltçılara göre bir bütüne anlam veren, onu oluşturan parçalar değil, parçaların ne biçimde biraraya geldikleri, diğer bir deyişle parçalar arasındaki ilişkidir" [14]. "Bu bağlamda, her izlenen davranışın, içinde bulunduğu ortama göre örgütlenmesi ve davranışın parçalara bölünmeyip, bu bütünlük içerisinde incelenmesi gerekmektedir" [4]. Davranışları anlayabilmek için, sadece kişi hakkında

bilgi sahibi olmak yeterli olmayıp, içinde bulunduğu durumu bilmenin de gerekli olduğu savunulmaktadır. Araştırmalar, kişiyi etkileyen tüm fiziksel, toplumsal ve kişisel faktörlere yönelik olmalıdır [11].

Gestalt psikologları zihindeki dış dünyaya gösteriş tarzına ilgi duymaktadırlar. Bartlett'in (1958) düşünme ve hatırlama çalışmaları da **şema** olarak adlandırılan, iç içe geçmiş zihinsel imajların bir nosyonu olan fikri ortaya çıkarmaktadır. Bu şema gelecek olaylar için zemin hazırlayan geçmiş tecrübelerin aktif organizasyonunu göstermektedir [11].

2.4.3. Davranışçı Kuram

Davranışçı araştırmalar, fiziksel ve toplumsal çevrenin, insanda adeta bir uyarıcı rolü oynadığını ve böylelikle davranışsal tepkilerimizin büyük bir bölümünü oluşturup, biçimlendirdiğini ileri sürmektedir [11].

Davranışçı kuram, bireyin gözlenebilen ve dolayısıyla, ölçülebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunmaktadır. Bu görüşe göre, içebakış düşünce, duygu gibi, deneğin kendisinden başka kimsenin gözlemesine olanak vermeyen bir olguyu içerdiğinden öznelidir. Davranışçı kuram ise herkesin gözleyebildiği bir olguyu içerdiğinden, nesneldir [12].

Thorndike, insan zekasının yalnızca birleşimlerin formasyonu gibi sabit bir süreçten oluştuğuna inanmakta ve tepkilerimizin her birinin, tepki sağlayan başka bir uyarıcıyı harekete geçirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda, davranışçı kuram uyarıcı ve tepki psikolojisi olarak ta bilinmektedir. Uyarıcı - tepki psikolojisi organizmanın içinde bulunduğu biyolojik veya bilişsel süreçlerle ilgilenmemektedir [12].

2.5. İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİ

Çevre insandan, insan da çevresinden soyutlanamaz. Doğal yada yapay çevre ile insan arasında karşılıklı etkileşim sonucu olarak organik bir bağ vardır. İnsan daha

büyük bir sistemin bağımlı bir parçasıdır. İnsan ve çevresi aralarındaki karşılıklı etkileşim nedeniyle bir **insan - çevre** sistemi oluşturmaktadırlar. Bu sistem **insan - toplum** gibi çevreleyen ve doğal veya yapay **çevre** olmak üzere çevreleyen iki ana öğeden oluşmaktadır [15,16].

İnsan çevresinin ürünüdür denilmektedir. Ancak bu deyiş eksiktir. Çevre de, insan da insanla çevrenin karşılıklı etkileşimlerinin ürünüdür. Kırsal alanlarda yaşayanlarla, büyük kentlerin yüksek yapılarında yaşayanların fizyolojik, psikolojik yapılarının aynı olmaması çevrenin insan üzerindeki etkisinin somut belirtisidir. Buna karşın, insanın sürekli olarak çevresini değiştirmesi, doğaya egemen olması, kendi isteği yönünde biçimlendirmesi de insanın çevresine olan etkisinin belirtisidir [16]. İnsan ve çevre ilişkilerinin anlaşılması konusunda uğraşanların çalışmalarında ortak olarak saptanan nokta, insan ve saran çevresinin birbirinden soyutlanarak ele alınmasıdır. Uğur Erkman şöyle demektedir [1]:

İnsan çevrenin oluşumunda etkindir. Her çağın insan ve topluluklarının kendilerine en uygun çevreyi yarattıklarını söyleyebiliriz. C. Alexander, “büyük ya da küçük her çevre, bir kültürün üç boyutlu simgesidir” demektedir. Eğer bir çevre, olumlu ya da olumsuz bir değişim içinde ise, toplumun ihtiyaç ve kültürel değerlerinde de buna paralel bir değişim söz konusudur.

İnsan - çevre ilişkileri disiplininde yapılmış olan çalışmalarla uygulamaları sistematik olarak tanımlayıp sınıflandırabilmek amacıyla, Şekil 2-1 ve 2-2’de tanımlayıcı ve kavramsal bir model sunulmaktadır. Şekil 2-1’de, iklimsel, görsel, işitsel bileşenleri içeren fiziksel ve toplumsal, kültürel ve örgütsel bileşenleri içeren toplumsal çevrenin insan davranışlarıyla karşılıklı etkileşimi görülmektedir. Kişisel özellikler, tüm kişilik faktörleri ile, kişinin toplumsal geçmişi, yaşam biçimi gibi kültürel özellikleri içermekte ve kişinin davranışlarını belirlemektedir. Böylece mekandaki davranışlar, bir yandan potansiyel çevre, diğer yandan da kişisel özellikler tarafından belirlenmektedir. Kişisel özellikler, ayrıntılı olarak incelendiğinde, yaş, cinsiyet, medeni durum, fiziksel yetenek, deneyim, kişilik gelişme düzeyi gibi demografik faktörleri, dil, ırk, milliyet, toplumsal sınıf gibi toplumsal özellikleri, ortalama gelir

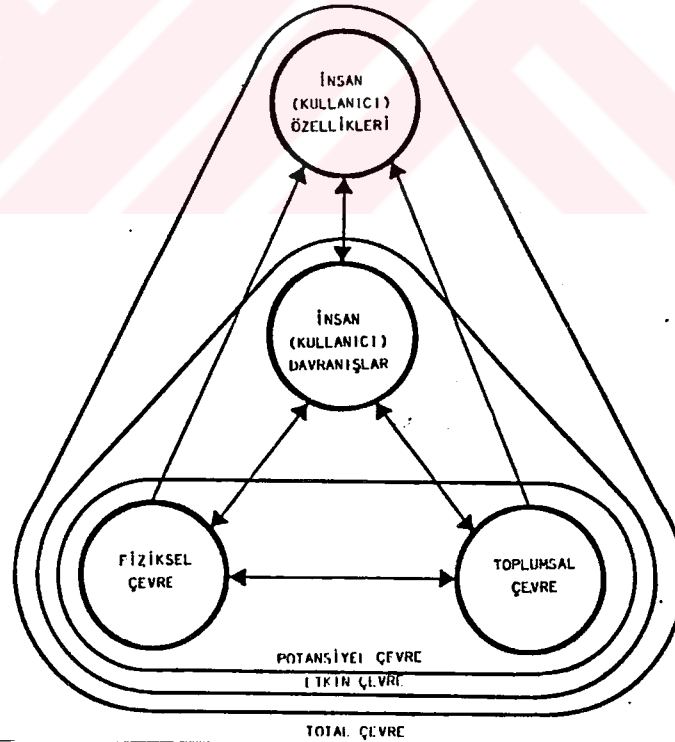
gibi ekonomik faktörleri, mesleği ve yaptığı işin niteliği gibi mesleki özellikleri, politik ve ideolojik eğilim ve tutumları içermektedirler.

İnsan Davranışları: Ya amaca yönelik bireysel veya toplumsal, örgütsel biçimde ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel Çevre: Gerek iklimsel, görsel, işitsel, gerek mekansal özellikleri içermektedir.

Toplumsal Çevre: İnsanlar arasındaki ilişki türleri ve toplumsal normlar ile kişinin içinde bulunduğu örgütsel ve kültürel yapıya ilişkin özellikleri kapsamaktadır.

Potansiyel Çevre: Modeldeki insan, yeni inşa edilecek olan bir binanın gelecekteki kullanıcısı olarak düşünüldüğünde, ortada henüz toplumsal ve fiziksel çevrenin olmadığı görülecektir. Bu açıdan modelde, fiziksel, toplumsal çevre bütününe potansiyel çevre denilmektedir.

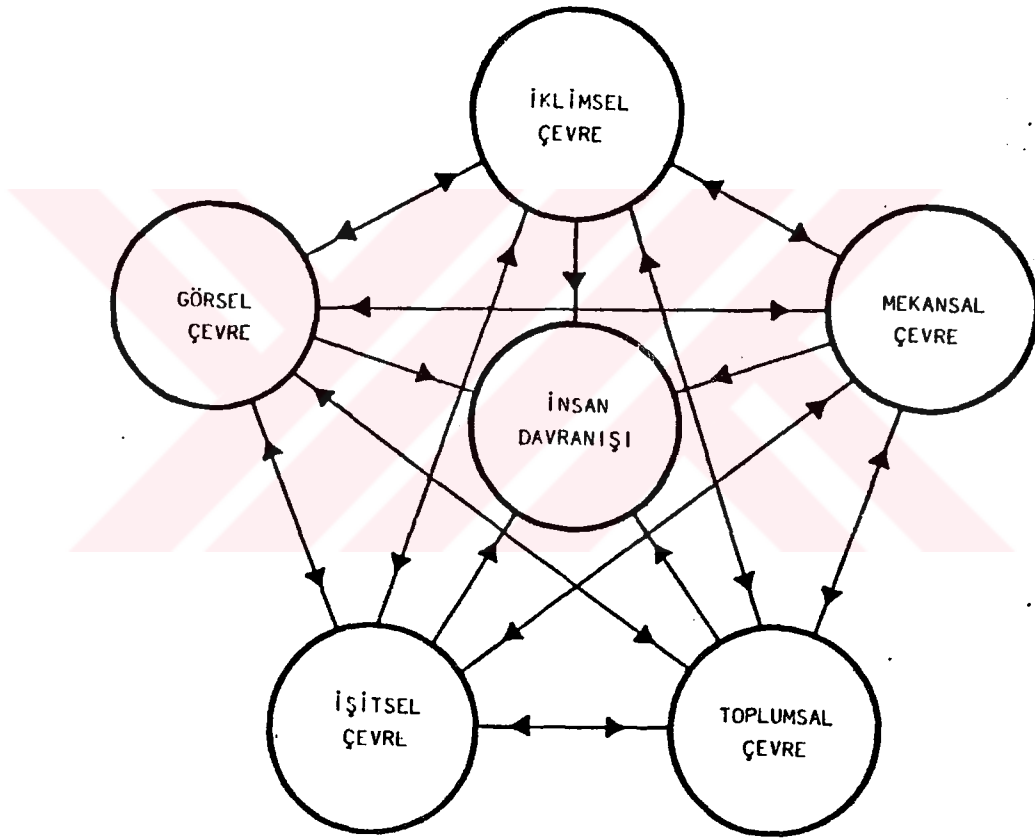

Şekil 2-1. İnsan - Çevre İlişkileri İçin Kavramsal Bir Model [11]

Çakın 1988, sf. 5'ten alınmıştır.

Etkin Çevre: Binanın yapımı bitip, kullanıma açıldığında, kullanıcının davranışları ile potansiyel çevre arasındaki etkileşimi, etkin çevreyi oluşturacaktır.

Tüm Çevre: Kullanıcının güncel yaşamında ve yakın çevresinde kolayca algılayamadığı, üst düzeydeki fiziksel ve toplumsal - kültürel faktörleri içeren çevredir [11].

Şekil 2-2. Yakın Çevrede İnsan - Çevre İlişkileri [11]

Çakın 1988, sf. 7'den alınmıştır.

Şekil 2-1 ve 2-2’de görüldüğü üzere kullanıcının davranışları kişisel mekan (örneğin, çalışma masası, koltuğu, dosya dolabı ve ziyaretçi sandalyesi bulunan ve diğer iki memurla paylaşılan büro mekanı) düzeyinde, çevrenin 5 duyuyla algılanan yönleri ile etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu yaklaşımın çeşitli mekan tiplerinde yapılan birçok insan - çevre araştırmalarında da esas alındığı görülmektedir [17.11]. Çevrenin iklimsel, mekansal, görsel ve işitsel boyutlarının geleneksel olarak ilgi toplamasına, özellikle ergonomi ve insan mühendisliği araştırmalarının bu alanlarda yoğunlaşmasına karşın, mekansal ve toplumsal çevrenin davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin bilgilerimiz, sayılı kaynaklara dayanmaktadır. Toplumsal ve kültürel çevrenin etkilerini biraz daha açmak gerekmektedir. İnsan, başka birinin inanç, değer ve tutumunu kendisininmiş gibi benimseyebilmekte, başkalarından etkilenme düzeyi, zekası, yaşı, kültürel geçmişi ve hatta cinsiyetine bağlı olarak değişebilmektedir. Aynı zamanda kişi, çevresini değiştirebilmesini sağlayacak belirli toplumsal kalıplar ve diller öğrenmekte, beceri kazanmaktadır. Bu toplumsal kalıplar sayesinde istek ve gereksinmelerini ifade edebilmekte, sorunlara çözüm aramakta, giderek yeni kalıplar öğrenmektedir [11].

“İnsan ve yapay çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamak ve bunların birbirine uygunluğunu deneysel bulgularla saptamak için **Çevresel Psikoloji** veya **Mimari Psikoloji** adı altında, mimarlık ve psikoloji disiplinlerini biraraya getiren, bir çalışma alanı ortaya çıkmaktadır” [14]. Mimari psikoloji oldukça yeni bir terimdir. “Mimari psikoloji, mimarlıktır, psikolojidir ve bu böyledir çünkü mimarlar ve psikologlar yararlı bir şekilde aynı oyunu oynamaları sağlanabilmektedir” [18]. Mimar ve psikologların, önemli ve araştırılacak bir problem tanımlamada karşılaştıkları zorluk böyle bir araştırmayı üretmek ve yürütmektir. Eğer her iki tarafta kendi işlerinde daha temel benzerlikler kurabilirlerse bu zorluğun üstesinden gelmek mümkündür. Profesyonel olarak başkalarıyla ilgilenmek kendi içimizden gelen bir dürtüdür. Psikolog olmak, insan olmanın bir adım ötesidir. Mimar da çevreyi geliştirmeyi düşünmektedir, böylelikle insanların daha düzgün ve iyi ortamlara kavuşabilmesi mümkün olmaktadır. Sonuç olarak iki bilim de insanlar için iyi olabilecek birşeyler istemektedir [18].

Günümüzde, yenice keşfettiğimiz çevremizin, eskiye ait asıl değerlerini sürdürmek ve avantajlarından yararlanmaya çalışmaktan doğan ve gittikçe artan bir karmaşa oluşmaktadır. İnsan - çevre ilişkilerindeki bu durumda, bazı akademik psikologlar fiziksel çevrenin davranış üzerinde etkisi olduğunda ısrar etmektedirler. Bazıları da, sosyal ve kültürel çevrenin, insan tepkilerinin değişkenlik miktarı üzerinde fiziksel çevreye göre çok daha etkili olduğu üzerinde ısrar etmektedirler. Fiziksel çevrenin davranışı etkileyen etmenler içinde küçük bir yeri de olsa, bu etkileri incelemekte fayda görülmektedir. Çünkü, fiziksel çevremizi üretmek ve sürdürmek için büyük bir bedel ödemek gerekmektedir. Bu nedenle de, kaynakların en etkili biçimde kullanılmasını sağlamak için en küçük bir etkinin bile teşhis edilmesi büyük önem taşımaktadır [19].

2.6. İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİNE UYGULANAN MODELLER

2.6.1. İnsanın Mekanik Modeli

Erkman, İnsanın mekanik modelini şöyle tanımlamaktadır [1]:

Bu model, insan-çevre ilişkilerine uygulanmış ilk modeldir. Kökeni, insan mühendisliğine, kompleks sistemlerin tasarımının insan kullanıcıları da gözönüne alması gerektiğine inanılan 1950 ve 60'ların donanım-kökenli sistemlerinin çalışmalarına dayanmaktadır. "İnsan-makina sistemler" yaklaşımı, ekipmanların tasarımının insanın fiziksel, duyuşsal, motor ve entellektüel yeterlilik ve sınırlamaları çevresinde, "makinaı insana uydurma" mantığı doğrultusunda yapılmasını söylemektedir.

Bu modelle birçok varsayımlar ima edilmektedir. İnsan öncelikli olarak **yerine getirici**, görev-kökenli bir organizma olarak gösterilmektedir. Sonuç olarak, hissetme, işleme ve girdileri yorumlama gibi kabiliyetleri ve alternatifleri değerlendirme ve seçme becerileri önem kazanmaktadır. Dürtüsel ve duyuşsal durumlar ve kişiler arası işlemler ya ikincil ilgi alanları, ya da insanların sistemvari bir şekilde çalışmasını azaltan veya arttıran faktörler olarak ele alınmaktadır. Bu tür

işlemler genellikle kendi başlarına değil, etkin performans çıktısı olgusu içine yerleştirilmektedirler.

Bu yaklaşımın bir başka imkanı da, çevresel tasarım veya fiziksel çevrenin şekillendirilmesi konusundaki yoğun ilgisidir. Amaç, insanın performansa etkileyen becerilerinin maksimizasyonu, ve sınırlamalarının belli bir sınırı aşmaması veya bir sıkıntıya sebep olmamasının sağlanmasıdır. Kişinin maksimum performans için yetiştirilmesi genellikle gözardı edilirken, insanın tek zorlayıcı konumunda olduğu fiziksel çevrenin tasarımına önem verilmektedir. Bu yüzden çevreler insana göre düzenlenmektedir. Ancak bu, genellikle statik bir tavırla ve insana çevreyi değiştirmek veya esnek bir şekilde çevrede değişik fonksiyonlar yerine getirme imkanı pek tanınmadan yapılmaktadır. Bu yaklaşımda, insan sınırlı işletim özgürlüğüne sahip bir başka sistem parçası konumunda olmaktadır. Bu yaklaşım 1950'lerde ve 60'ların başlarında popülerlik kazanmış ve hala ilgi görse de, günümüz insan-çevre araştırmaları bu modele pek ağırlıkla rağbet etmemektedirler [20].

2.6.2. İnsanın Algısal-Kavramsal-Dürtüsel Modeli

Çevresel araştırmada bugünün önde gelen yaklaşımı, insanı çeşitli iç işlemler şeklinde kavramlaştırmaktadır. Bu iç işlemler şu şekilde sıralanmaktadır; çevreye karşı **algısal tepkiler** (nasıl hissettiği, algıladığı ve çevresel uyarımları düzenlemesi), **çevresel uyarımlarla ilgili dürtüsel ve duygusal durumlar**, (stress, negatif ve pozitif etki), çevreye karşı **kavramsal tepkiler** (zenginlik, karmaşıklık, anlam gibi konularda subjektif tahminler ve çevrenin değerlendirilmesi). Bu model insanı iç işlevsel bir organizma şeklinde ele almakta ve açık davranışsal tepkilerden çok, çevreyle alakalı olan subjektif psikolojik işlemlerle ilgilenmektedir.

Psikoloji ağırlıkla insanın **iç durum** modeline dayanmaktadır. Bu özellikle, erken Freudyen gelenekten beri insanın duygusal ve dürtüsel durumlarına önem veren klinik psikolojide geçerli olmaktadır. Bu model şunlar üzerine verdiği önemle, sosyal psikolojide de geçerli olmaktadır; 1. Tavrılar ve inanç sistemleri, 2. kişilik-kökenli sosyal durumlar (ihtiyaçların sağlanması, mensup olmak veya hakimiyet kurmak

gibi), 3. kişilerarası psikolojik durumlar (işbirliği ve yarışma, itaat etme ve üzerinde etkisi olmak gibi).

Burda insanın nasıl gördüğü, algıladığı, hissettiği ve çevresinin değişik yönlerine karşı nasıl tepki gösterdiği amaçlanmaktadır. Çevrenin, **değeri** (iyi, kötü), **aktivite** (çevrenin dinamik özellikleri), **potansiyel** (çevrenin etkileyici özellikleri) boyutlar ölçeklerinde değerlendirildiği soru formları ve değerlendirme işlemleri kullanılmaktadır. Diğer yaklaşımlar, insanların komşuluk sınırlarını, caddelerini ve şehirlerini çizmelerini talep eden düşünsel haritaları veya onların çevrede dolaşırken izlenmelerini içermektedir. Çevrenin **objektif** karakterinin etkisi olmadan, **subjektif** algısının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımın erken örneklerinden bir tanesi, insanları bir yürüyüşe çıkartıp dolaştıkları yerleri ifade etmelerini sağlamaktır [21,20]. “Ladd siyah çocukların komşuluk sınırlarını ve caddelerini nasıl çizdiklerini ve tepkilerini içerik açısından analiz etmektedir” [22,20]. Değişik “düşünsel harita (zihinsel şemalar)” teknikleri Stea ve Downs tarafından özetlenmektedir [20].

“Zihinsel şemalar”ın temelinde, insanın zihninde bir **çevre imajı** geliştirdiği kabulü yatmaktadır. Örneğin, **mekan**, **varlıksal mekan** ve **mimari mekan** olarak ele alınmakta ve mimari mekan, insan zihninde bir imaj olarak gelişen varlıksal mekanın somutlaşmış biçimi olarak tanımlanmaktadır [23].

2.6.3 İnsanın Davranışsal Modeli

Altman, bu model için bir yazısında şöyle söylemektedir [20]:

Bu yaklaşım, subjektif durumlar ve iç davranışlardan çok **açık davranışa** önem vermektedir. İnsanın ne yaptığına, nasıl hissedip, algıladığı veya düşündüğünden daha çok önem verilmektedir. Roger Barker ve beraberindekilerin çalışmaları {Barker [24,25]; Barker & Gump [26], Barker & Wright [27]}, çeşitli çevrelerde fonksiyon gösteren insanların hareket ve aktifitelerinin detaylı incelenmesi sonucunda, bu yaklaşımın temsilcileri olarak kabul edilmektedirler.

Davranışsal analizler, doğal gözlemlerle sınırlı değildir. Sommer ve diğerlerinin birçok çalışması davranışsal ölçümlerle beraber yapılmış alan deneylerini, mesela, insanların açıkça nasıl davrandıklarını, mekanları nasıl koruyup, sandalye konumlarını nasıl işgal ettikleri ve diğerlerine belli bir mesafeden nasıl yaklaştıklarını

vs.. içermektedir [28]. Örneğin, insanın belirli ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlenmiş bir mekanın, bu ihtiyaçları ne derecede karşıladığı ancak, bu mekanı kullanan insanın davranışlarının gözlenmesi ile anlaşılabilir. Konfor şartları uygun değilse, örneğin ısı belli bir düzeyin üzerindeyse, kullanıcı ceketini çıkarmakta, ya da pencereyi açmaktadır. Işık yeterli değilse, çalışma masasını pencere önüne yaklaştırmaktadır [1]. Açık davranışsal olaylarla ilgili olan, kişisel mekan, kalabalıklaşma ve bölgesel davranış gibi faktörler üzerine de gittikçe artan sayıda laboratuvar çalışmaları bulunmaktadır {Altman [29]; Lett, Clark & Altman [30]; Proshansky, Ittelson & Rivlin [31]; Sommer [28]}. Bu yaklaşım genellikle açık davranış üzerine eğilse de, birçok çalışma aynı zamanda iç-güdüsel durumları da incelemektedir [20].

Davranışsal yaklaşım, pratisyenler üzerinde etkisini göstermektedir. Başlangıçtaki birçok konferans, düşünsel harita yönteminin etkisi altında geçmekteydi. Yakın zamanda ise davranışsal yaklaşım ivme kazanmaktadır [20].

2.6.4. Sosyal Sistemler, İnsanın Ekolojik Modeli

“Bu model insan ve çevre ilişkilerini ekolojik açıdan ele almaktadır. Ekoloji, genel anlamda canlı varlıkların, çevreleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır” [1]. Ancak tez kapsamında insanın çevresiyle olan ilişkileriyle ilgilenilmektedir: **İnsan Ekolojisi**. Bu terim, kısaca, çevreleriyle ilişkili insan gruplarının incelenmesi biçiminde açıklanmaktadır. İnsan ekolojisi, çevrenin birbiriyle girişim yapan, çakışan özelliklerinin oluşturduğu karmaşıklık ile, bundan doğan türlü olaylarla, davranış örüntüleriyle ve toplum strüktürüyle ilgilenmektedir [1].

Çevre ve insan ilişkileri açısından, insan ekolojisi ve özellikle onun içinde yer alabilecek, ekolojik psikoloji ya da davranışsal ekoloji, insanın yakın çevresindeki doğal, kendiliğinden oluşan ve önceden düzenlenmemiş sosyal ve fiziksel uyarıcı örüntüleriyle, bunların insan davranış ve yaşantısına etkilerini içermektedir. “Ekolojik Model”i oluşturan temel kabullere göre:

1. Çevre ve davranış oldukça içiçedirler. Bu, genel "çevre davranış etkilere" yargısından fazlasını içermektedir. Aynı zamanda davranışın, fiziksel çevre ile olan asıl ilişkisinden bağımsız olarak anlaşılamayacağı ve davranışın asıl tanımının çevresel bir bağlam içinde yapılması gerektiğini belirtmektedir. Geniş ölçüde, sosyal ve davranışsal bilimler, özellikle psikoloji, tarihsel olarak insanı sanki fiziksel çevreden ayrı bir varlıkmişçasına incelemektedir. Şu anda ise, insanın çevresi ile bir olduğu ve uygun bir çalışma biriminin davranış-çevre veya organizama-çevre birimi olduğunun bilinmesi istenmektedir.

2. İnsan ve çevresi konusunda karşılıklı ve çifte bir çarpışma söz konusu olmaktadır. Sadece çevre insana yön vermez, insan da çevresine (gerçek ekolojik anlamda) yön vermektedir. Tarihsel olarak, araştırmacılar ve pratisyenler çevreyi, hareket eden, davranışa sebep olan veya onu belirleyen bağımsız bir değişken olarak ele almaktadırlar. Bu yüzden insan, çevrenin, ihtiyaçlarını karşılamak ve amaçlarını tatmin etmek için tasarlaması gerektiği gibi bir görüntü ile karşılaşmaktadır. Bu geleneksel düşünce ile, insanın çevre üzerindeki kontrolünün sınırlı olduğu, çevrecilerin ona bir anlamda statik, değiştirilemez bir şekil biçtikleri ima edilmektedir. Yakın zamanda ise, esnek, değişken, insanın değiştirebileceği, şekillendirip farklılaştırabileceği bir çevre tasarımına önem verilmektedir. Burada insan çevresel etkilerin bir alıcısı değil, bir çevresel değiştirici durumuna gelmektedir. Bu yaklaşıma göre çevre, insanın varlığının ve kişiliğinin bir uzantısı konumunda olmaktadır. Bölge (yerlerin kullanımı ve sahiplenmesi), mahremiyet (diğerlerinden gelen girdilerin kontrolü) ve kişisel mekan (diğerlerine olan mekansal mesafe) kavramlarının hepsi çevresel uyarılara karşı çoğunlukla karşılıksal (tepkisel) tepkilerle değil insanların çevrelerini kullanımıyla ilgilidir.

3. Bu çevresel yaklaşımın üçüncü bir özelliği, insan-çevre ilişkilerindeki dinamik, değişken özellikleri ilgilendirmektedir. Bunlar, statik, sabitlenmiş veya uzlaşımdan uzak ilişkiler değildir. Bölgeler yer değiştirebilmekte, fonksiyonlar farklılaşıp, grup düzenlemeleri değişebilmektedir. Sosyal sistemler uyum göstermekte, tahammül etmekte ve mücadele vermektedirler.

4. Bu yaklaşımın bir başka teması, insan-çevre ilişkilerinin çeşitli davranışsal fonksiyon seviyelerinde ve tutarlı bir sistem olarak gerçekleşmektedir. İnsan-makina, algısal-güdüsel-düşünsel ve davranışsal modeller insanın işlevselliğinin değişik yüzlerini vurgulamakta, ve herbirinin insan-çevre ilişkisini anlamak konusunda yeterli olduğunu varsaymaktadırlar. Bu tür değişik düzeysel davranışın birçoğunun eşzamanlı gerçekleştiği ve tutarlı guruplar olarak ele alınması gerektiği öne sürülmektedir. Bu yüzden algılar, anlayışlar, hisler ve duydusal durumlar değişik açık davranış seviyelerine çevrilen iç kuvvetler olarak hizmet etmektedirler [20]:

(a) **sözlü içerik ve sözdışı davranışlar**, ton, perde, kesintiler ve diğer stilistik konuşma özellikleri; (b) **sözsüz davranışlar**, vücut konumları ve durumları, dinamik vücut hareketleri, göz kontağı, gülümseme, el, ayak hareketleri ve mimikler (c) **çevresel kaynaklı davranışlar**, veya çevredeki eşya ve alanların aktif kullanımı. kişisel mekan veya fiziksel uzaklık, mobilya ve diğer eşlaların düzenlenmesi. çevresel eşyaların seçimi ve kullanımı.

Bu son tema ile, değişik davranış seviyelerinin, birbirinin yerine geçebilen, etkisini arttıran veya destekleyen seviyelerde bir **sistem** olarak biraraya gelmesi ima edilmektedir. Bu yüzden sözlü ifade, bir gülümseme, veya başla onaylama gibi şeylerin yerine geçebilmekte, veya belli bir vücut konumu veya fiziksel çevrenin bir kullanımı ile birleştirilebilmektedir. Bu, geniş bir davranış repertuarıyla sonuçlanır ki, bunlar değişik motiflerde tanzim edilebilmektedir. Belli bir araştırma çalışmasında, bir davranış seviyesinin vurgulanması gerekebilirken, davranış seviyelerinin bütünlenmesi olmadan devam edilen bir parçacıksal analiz, insan çevre ilişkilerinin sistem özelliğini gözden kaçırmaktadır. Sosyal sistemler yaklaşımının, bir çok sebepten dolayı potansiyel olarak en yararlı insan modeli olduğu görülmektedir. Daha da ötesi, insan-çevre ilişkilerinin yapısına daha iyi uymaktadır [20].

2.7. İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİLERİNDE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ

2.7.1. Kültürün Tanımı

“Sosyoloji, antropoloji ve sosyal psikolojide kullanılan kültür sözcüğünün literatürde birçok tanımına rastlanmaktadır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda kültür, geniş bir toplumdan en küçük sosyal üniteye kadar farklı ölçeklerde ele alınmış ve birbirini tamamlayan birçok tanımı yapılmıştır” [32]. Kültürün en basit ve geniş anlamdaki tanımlaması “İnsan yapısı çevre” olarak yapılmıştır [33]. “Başka bir tanım da kültür kavramının bütün niteliklerini, özünü ve biçimlerini içine almaktadır. Bu tanıma göre; kültür, öğrenilmiş, korunmuş ve öğretilen; eğitimle yeni kuşaklara aşılana bir değerler bütünüdür. Tanım, kültürün nesnel bir bütün oluşuna ağırlık verirken; onun dört ana değişkeni olan insan, toplum, öğrenme süreci ve kültürel içerik arasındaki ilişkilerin çokluğuna ve karmaşıklığına da işaret etmektedir” [34].

İnsan ve çevre etkileşimi bağlamında ele alındığında, kültür çevrenin biçimlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Altman, insan-çevre ilişkileri açısından kültür kavramını, çeşitli temel özelliklerine ayırarak tanımlamaya çalışmaktadır [35]. Bunlardan ilki, kültürün inançlar ve algılamalar: değerler ve normlar: grup ya da toplum davranışları ve alışkanlıkları seti olduğuna dayanmaktadır. İkinci özellik, kültür sözcüğünün belirli bir grup tarafından ortak görüş olarak paylaşılan biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanılmasıdır. Çok yavaş oluşan kültür değişimine rağmen eğitim ve sosyalizasyon süreci ile kültürün kendi kendini koruması görüşüne dayanan üçüncü özellik ise, ortak inanışlar, değerler ve davranış biçimlerinin bir nesilden ötekine aktarılmasıdır. Dördüncü ise, kültürün fiziksel çevrede belirmesi; konut; yerleşme ve tüm yapay çevrenin kültürel değerleri yansıtması olgusudur [32].

Antropologlar, kültürün insanlığı tanımlamada merkezi rol oynadığı fikrinde anlaşıyorlar. Tüm tanımları üç temel grupta toplamak mümkündür. Birincisi kültürü bir grubun tipik yaşayış biçimi, ikincisi semboller, anlamlar, sembolik kodlarla yayılan şemalar sistemi, üçüncüsü ekoloji ve kaynaklara bağlı hayatta kalma çabalarında ortaya çıkan adaptasyon stratejileri olarak tanımlamaktadır. Günümüzde

giderek bu üç görüşün birbirleriyle yarışan değil, birbirlerini tamamlayan görüşler olduğu kanısı yerleşmektedir. Sonuçta bir kültürün tasarlanmış çevresi, o kültür için standart kabul edilen topluluğun yaşam biçiminin tipik ve diğerlerinden farklı olarak varlığını sürdürdüğü yerdir. Bu tip yerleşme ve hayat tarzlarının ortaya çıkışında belirli bir düzen ifade edilmektedir. Bir şema grubu, semboller ve bir idealin hayali - ne kadar kusurlu olursa olsun- şeklini alır. Hem hayat tarzı hem de semboller sistemi, grubun kendi ekolojik çevresi için yarattığı adaptasyon stratejilerinin bir parçası olabilir [36].

Kültürün, belirli idealler içeren ve kültürel eğitim ile toplumun bir üyesinden diğerine aktarılan değerler ve inançlara sahip bir insan topluluğu hakkında olduğu söylenmektedir. Bu değerler ve inançlar topluluğu insanı dünyaya farklı bir bakış açısına yöneltmektedir. İster hayat tarzı, ister bina, peyzaj ya da iskan tarzı olsun tüm dünya sistematik ve kararlı seçeneklere yöneltici kuralların uygulanışı ile şekillenmektedir. Alışkanlıklar, davranışlar, yemekler de böyle seçimlerin sonucudur.

Kavramsal olarak **kültür** çevresel tasarımla ilişkilendirilmek için fazlasıyla geniştir. Bu yüzden hangi alt başlıklara bölünebileceğini düşünmek gerekmektedir. Bir öneriye göre [37,38] kültür, dünyayı farklı bir bakış açısına yöneltmektedir. Dünya görüşü idealleri yansıtır ve seçenekleri yönlendirir fakat yine de özellikle çevre ile ilgili olarak kullanılmaları zordur. Değerler dünya görüşlerinin bir parçasıdır ve tanımlanması ve analizi daha kolay olmasına rağmen bu mertebede yapılaşmış çevreye direkt bağlayabilmek için hala çok karmaşık kalmaktadırlar. İmajlar çoğunlukla değerleri barındırırlar ve ilişkileri araştırılabilir [39,36], fakat analizi biraz daha derinleştirmek yararlı olacaktır. Farklı davranış biçimleri oluştururken rollerini oynar ve kaynaklarını kullanırken yaptıkları seçimleri -hayat tarzlarını- değerler oluşturmaktadır.

Aktiviteler ve aktivite sistemleri hayat tarzının daha da belirgin bir özelliğidir. Bu özellik insan davranışları yoluyla kültür ve çevreyi ilişkilendirmede çok uygun bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Aktivitelerle başlayarak zinciri adım adım çözmek, hayat tarzları, değerler, imajlar, dünya görüşleri ve en sonunda yapılaşmış çevre ile ilişkilendirilebilen kültürdeki farklılıkları tanımlayabilmeyi daha da

kolaylaştırmaktadır. Bu aktivitelerin yüzeysel görünürdeki özelliklerinden altında yatan anlamlar, imaj ve şemalar ortaya çıkartılırsa aktiviteler daha da anlam kazanır.

2.7.2. Kültürel Çevre

Dünyevi çevre ve kültürel çevre arasında -günlük yaşamda- pek açık bir farklılık yoktur. Çünkü kültürel çevre doğal imkanlardan, insanların ilgi ve rekabet alanlarından doğmaktadır. Tarihin karakteristiklerinden bir tanesi insanların bir yerden bir yere, beraberlerinde kültürlerinin bir çok yönlerini taşıyarak göç etmeleridir ki bu yüzden dünya üzerinde kültürün, daha önceki durumların sembolik bir mirası olduğu bir çok yer vardır.

İnançlarımız, diğer insanlara yaklaşımlarımız, dünyevi çevremiz, toplumdaki rollerimiz ve hayatımızı devam ettirişimiz bizim kültürümüzün parçalarını oluşturmaktadır. Yazmak, resim yapmak ve mimari, toplum ve kültürel çevre hakkındaki fikirlerin iletim yöntemleridirler. İnsanların geçmişi her türlü ürünleri incelenerek izlenebilir.

Kültürel kurallar bir nesilden bir sonrakine sosyalleşme süreci vasıtasıyla geçmektedirler. Bu geleneklere bağlılık, sonuçta edinilecek ödüllerin veya nelere malolacağının algılanabilmesine bağlıdır. Dil, hareketler ve sembolik ortam, kültürel eğitimin yolları olmakla beraber, birçok davranış, bariz bir ödül içermeyen tecrübeler sonucu öğrenilmektedir.

Bir kültür içindeki bireylerin aynı şekilde davranmadıkları da gözden kaçırılmamalıdır. Her zaman için kuraldan -kabul edilebilir- bir sapma vardır. Bu yüzden, aynı kültürün bütün elemanları çevrenin aynı elemanlarına tepki vermemektedirler. Ne bir hareket için söz konusu bütün imkanlar bir birey tarafından algılanmakta, ne de algılanan bütün imkanlar değerlendirilmektedir. Çevre, davranışlara sağladığı imkanlar açısından oldukça zengindir: herhangi bir toplum tarafından kullanılan davranış seti, o kültürün karakteristiği ve bireysel değer ve ihtiyaçları olarak kabul görmektedir. Dünyevi, sosyal ve kültürel çevrenin uygunluğu can alıcı bir noktadır [9].

2.7.3. Kültürün Mekan Belirleyici Niteliği

Kültür ile  evre arasındaki ilişki karmaŐıktır. Kültürel ve çevresel elemanlar arasında çoğunlukla işlevsel bir karŐılılı dayanıŐma bulunmaktadır. Sonuç olarak, tek bir kültürel ile tek bir çevresel değişken arasında basit bir tek yönlü ilişki tarif etmek genellikle olası değildir. İnsan  evre ile uyumŐa sürecinde, başarılı adaptasyonunu sağlayacak belli yaşama motifleri kullanmaktadır. Kültürel uygulamalar çevrenin değiştirilmesi ile sonuçlanmaktadır. İnsanlar, doğal çevreye uyum sağlarken, insan-yapımı veya inşa edilmiş çevrelerle (i.e. evler, ofisler, kentler, kasabalar, vb.) fiziksel oluŐumu kontrol etmeye veya deđiŐtirmeye çalışmaktadırlar. Bu inşa edilmiş çevreler, insan ihtiyaçlarını karşılamak ve hakim olan tutum, yaşam tarzı ve adetleri yansıtmak için devamlı Şekilde deđiŐtirilirler. Oyleyse, kültürel değerler insanın  evre hakkındaki görüş ve algılarını etkilemekte, bu algı ve görüşler ise çevresel tasarımı etkilemektedir. InŐa edilmiş  evre kültürün bir ürünü olduğundan, normların, adetlerin ve değerlerin iletimi için bir araç olarak, gelecek nesillerin Őekillenmesine hizmet etmektedir [40].

Hall'un mekanın kullanımını araştırmaya olan yaklaşımı, insanların fiziksel çevreyi, etkileşim sırasında tercih edilen derecelerde yakınlık ve ilgi seviyelerini sağlamak amacı ile, nasıl kullandıkları ve deđiŐtirdiklerini vurgulamak olmuştur. Hall, mekan kullanımında Avrupalı ve Avrupalı olmayan kültürler arası fark ve benzerlikleri ortaya çıkaran, fiziksel oluŐumlardaki mekan kullanımı (evlerin ve ofislerin mimari tasarımı, mobilyaların düzenlenmesi, kapıların kullanımı gibi) ve etkileşim anında mekanın kullanımı (mesafe bırakma davranışı) hakkında nitel fakat detaylı bir açıklama sunmuŐtur [41]. Akdenizli, Arap, ve Latin Amerika toplumlarının yüksek duyumsallıkta, **temas halinde** kültürler olduğu ve insanların yakın fiziksel temas ve etkileşim mesafesinde bulunduğu belirtilmiŐtir. Buna karşın Kuzey Avrupa ve Uzak Doğu kökenli Amerikan toplumlarının daha kapalı, **temas halinde olmayan** kültürler oldukları, özellikle umumi oluŐumlarda ve yabancılara karşı uzak etkileşim mesafelerinde durdukları söylenmektedir. Bu açıklamalardan çıkan sonuç, yakınlık-uzaklık motiflerinin, insanların mekanı nasıl algıladığının ve duyularını nasıl kullandıklarının bir fonksiyonu olarak değişkenlik gösterdiğinin kavramıdır. Farklı

kültürlerden insanların, farklı **duyumsal dünyalara**, duyumsal uyarıları düzenlemeye yarayan karmaşık çevresel kullanımlara sahip oldukları ortaya konmuştur. Buna bir örnek olarak, Hall, Amerikalılarla Arapların duyumsal dünyalarının tanıtımını ve burada Amerikalıların karşılaştığı çelişkili türden duyumsal mesajları açıklamaktadır. Genellikle Amerikalılar umumi yerlerde, kokular, kalabalık ve yüksek gürültü seviyesinden rahatsız olmakta, ikamet edilen şahsa ait yerlerde ise, çok fazla boş mekan yüzünden korunmasız ve yetersiz hissetmektedirler [42].

Öyleyse, mekanı farklı algılayışlar bizi, uygun olmayan etkileşim mesafelerin veya kalabalık yaşam koşulların farklı tanımlarına götürmektedir. Farklı kültürlerden bireyler birbirlerinin mekansal davranışlarını yorumlamaya kalktıklarında, bu yanlış bir iletişime yol açabilmektedir. Farklı mekansal ve mimari ihtiyaçların yanlış yorumlanması kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Mekanın düzenleme, kontrol veya iletişim için kullanımı birkaç farklı seviyede olmaktadır. Kültürlerin hepsinde bu işlevler bulunsa da, özel görünüşleri kültürden kültüre oldukça büyük farklılık göstermektedir. Mekan kullanım motiflerinin bu muhtelif görüntülerinde, kültürler arası veya kültür içi yanlış iletişimin kritik bir önemi olduğu açıktır [40].

BÖLÜM 3 - TEMEL DAVRANIŞ SÜREÇLERİ

3.1. ÇEVRESEL ALGI

“Algılama, genel bir tanımla, çevreden enformasyonlar almak sürecidir” [1]. Aktif ve amaçlı bir süreçtir. Anlama ve gerçeğin kesiştiği noktadır. Ne yaptığımızı nasıl algıladığımız konusunda bir çok çalışmalar olmuştur [9]. İnsanın çevresi ile ilişkisi, çevresel bileşenlerin ifade aracı olan biçimi ile, biçimin insana gönderdiği mesajlar ile ve bunların algı yoluyla insan tarafından alınmasıyla gerçekleşmektedir [60]. Çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin duyu organları ve zihinsel sürece ilişkin olgular yardımıyla kavranması, anlaşılması algı olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu, çevresel psikologlar tarafından, sinir sisteminin bir tepkisi olarak ta ifade edilmekte ve “uyarım - tepki” ilişkisi kapsamında ele alınmaktadır. Bu nedenle karmaşık bir süreç olan algılama, gerek yer aldığı çevresel sistemin bilgi kaynağı ve gerekse eylem için bir alan olarak açıklanabilmektedir. Algılanan nesne hakkındaki düşünme tarzımız, davranışlarımızın merkezini oluşturmaktadır [44,14].

Algılama konusunda iki temel grup vardır. Bunlardan bir tanesi duyuşal tecrübelerin kabul görmesi, diğeri ise duyuların aktif ve birbiriyle ilgili sistemler olarak hareket etmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlki verileri nasıl hissettiğimiz, algılama birimlerini ve bunların beyinde biraraya getirilişini anlamaya çalışmaktadır. Empricism ve Transactionalism Walter Gropious, Lewis Mumford ve Clifford moller gibi tasarımcıları etkilemiş teoriler olarak, tecrübenin önemini vurgularlar. **Yerlilik** (nativist) ve **rasyonallik** teoremleri, doğal düşüncelerin ve duyulardan elde edilen akılcı çıkarımların önemini vurgulamaktadırlar. Gestalt teorisi entegrasyonun temelini beyne yapılan duyuşal girişlerin anlık organizasyonlarla düzenlendiğinden

bahsetmektedir. Öte yandan bilgi işleme teorileri, beyinde bilgisayar vari işlemler gerçekleştiğini savunmaktadır [9].

Algının temel özellikleri aşağıdaki biçimde özetlenmektedir [13,14]:

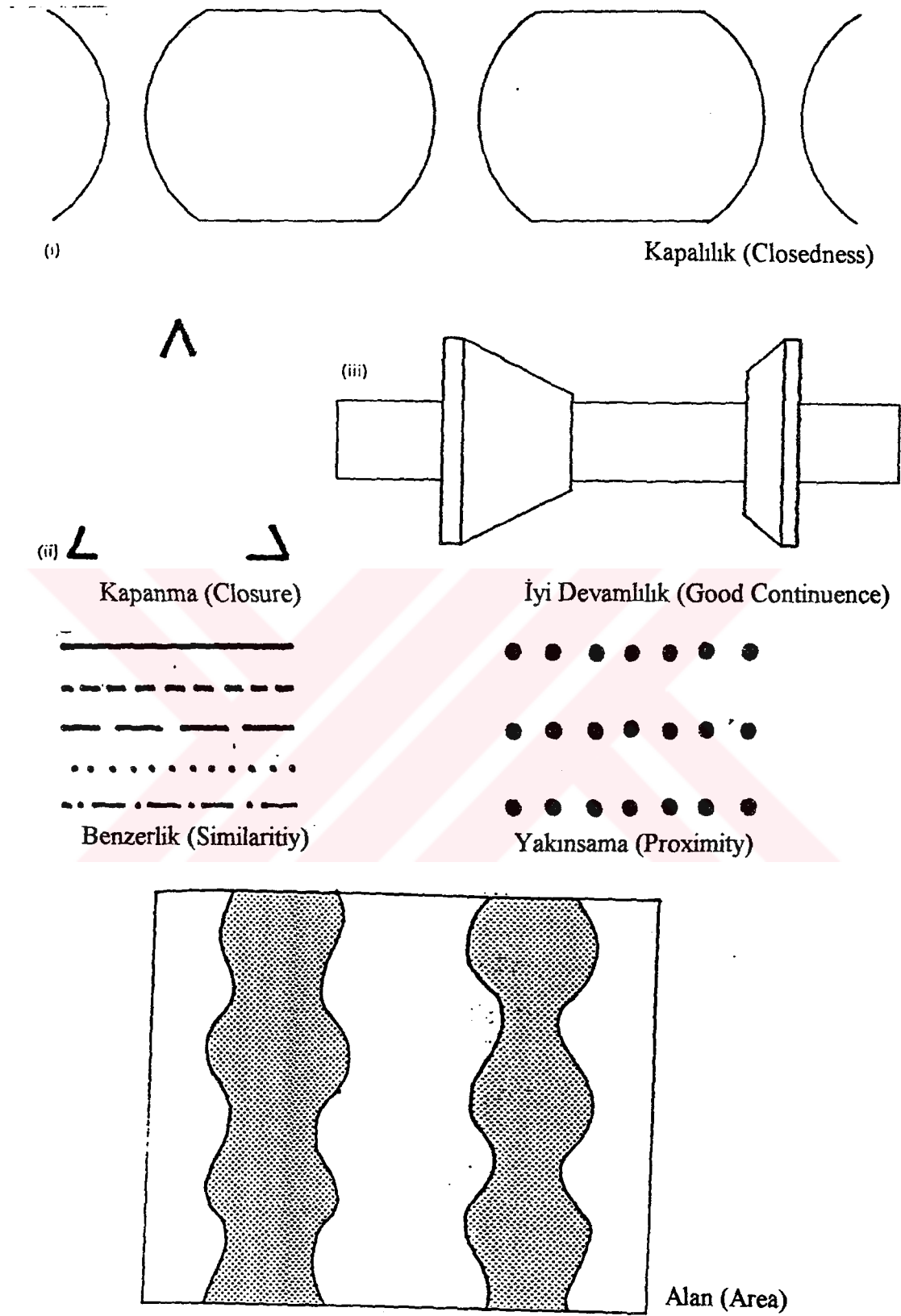
- * Algılama, kişilere göre değişen bir olgudur. Kişinin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlıdır.
- * Algılamada hareket önemli bir rol oynar. Hareket eden bir gözlemci, çevresindeki yapıların çeşitli özelliklerini algılamaktadır.
- * Algılamada, insan çevreden amaçlarına uygun enformasyonlar almaktadırlar. Çevre, her zaman algılayabildiğimizden daha fazla enformasyon yaymaktadır. İnsanın algı kapasitesi bu enformasyonların hepsini algılamaya yetmemektedir.

3.1.1. Algılamanın Gestalt Teoremi

Bauhaus'un temel tasarım konusundaki formülü gerçekçi kabul edilmektedir çünkü Gestalt teoremi ile yoğun bir şekilde doğrulanmıştır. Gestalt teorisini anlamak için **form**, **isomorphism** ve **alan kuvvetleri** kavramlarının anlaşılması gerekmektedir.

Form temeldir. O kapalı ve yapılanmış bir eleman olarak görsel dünyada ayrı bir yere sahiptir. Katz 1950'de "Katı figür, zeminin arkasında kesintisizce devam ettiği, ayrı bir şey gibi durur" der. Gestalt psikoloğları formun algılanmasını etkileyen faktörlerin bir listesini yapmışlardır. Bunlarda yedi tanesi çevresel tasarım teoremi için önemlidir, çünkü bize çevresel birimlerin nasıl algılandıkları konusunda oldukça fazla bilgi verirler. Bunlar **yakınsama** (proximity), **benzerlik** (similarity), **kapama** (closure), **iyi devamlılık** (good continuance), **kapalılık** (closedness), **alan** (area) ve **simetridir** (symmetry).

Yakınsama, organizasyonun en temel şartıdır. Gestalt teorisine göre birbirine yakın nesneler görsel olarak bir grup olarak algılanmakta, göreceli yakınlıkları duyu birimlerinin aradaki bağlantıyı kurabilmeleri için minimum direnç sağlamaktadırlar. Eğer elemanlar benzer özelliklere sahiplerse birer birim olarak algılanırlar.

Şekil 3-1 Görsel Organizasyonun Gestalt Kuralları [9]

Lang 1987, sf. 87,88,89' dan alınmıştır.

Devamlılık kanunu. insanların devam eden birimleri tek birimler olarak algıladıklarını belirtmektedirler. Organizasyonun diğer kanunları o kadar temel sayılmamaktadırlar. Alan kuralı bir alanın ne kadar küçük olursa o kadar figür olarak algılandığını söylemektedir. Simetri kuralı kapalı bir alanın simetrik olduğu derecede figürleştğini göstermektedir. Kapalılık kanunu. kapalı dış çizgilerle çevrili alanların diğerlerine göre çok daha fazla birim olarak algılandıklarını belirtmektedir [9].

Bütün bu kurallar isomorphism kuralı doğrultusunda açıklanmaktadır. Isomorphism formun arkasında yatan sinirsel işlemlerin ve algısal tecrübenin paralellidir. Rudolf Arnheim der ki [9]; “Görsel objelere bakarken karşılanan güçler, beyindeki görüş merkezinin fizyolojik güçlerinin, psikolojik karşılığıdır. Herne kadar bu işlemler fizyolojik olarak beyinde gerçekleşse de, algılanan nesnelerin özellikleridirler.”

Bütün bu güçlerin çevrenin belli alanlarında gerçekleştiği belirtilmektedir. Alan güçleri, matematikte olduğu gibi bir uygulama alanına, bir yöne ve bir büyüklüğe sahiptir. Bütün bu güçler **Pragmanz** prensibi ile yönetilmektedirler. Bu prensibe göre algılama mevcut durumdaki en sabit halini almaktadır.

Özet olarak, Gestalt teorisi, bütün algılarımızın şekiller halinde organize olduğunu anlatmaktadır. Ek olarak çizgisel, düzlemsel motiflerin ve nesnelerin dinamik özellikleri vardır. Bu, algısal tecrübe ve insanın sinirsel işlemleri arasındaki ilişki isomorphism ile açıklanmaktadır. Bütün bunlar sanat ve mimarideki Gestalt teoreminin kökenini oluşturmaktadır.

Çevreden edinilen bilginin ona anlam kazandıran sembolik özellikleri, duygusal tepkiler uyandıran özellikleri ve ihtiyaçları uyaran motive edici mesajları vardır. Bir birey ona değerler ve estetik özellikler kazandırabilir. Çünkü insanlar çevreyi, anlamlı ilişkilerin bir motifi olarak algılar ve geçmiş tecrübelerini yeni olanı anlamak için bir kaynak olarak kullanmaktadırlar.

İnsanlar algılamalarını ya deneysel, ya da yapısal olarak tanımlamaktadırlar. Deneysel tanımlar ruh halleri, duygular ve kendi kendini anlatımlardan oluşmaktadırlar. Yapısal tanımlar, algılanmış olanın dünyanın fiziksel veya sosyal

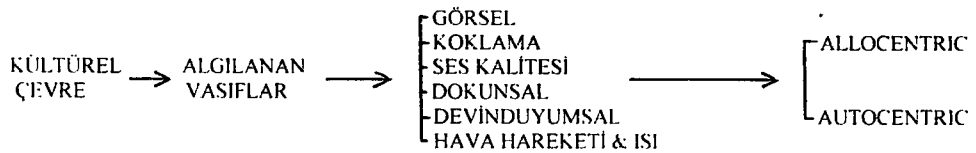
yapısına uygun tanımlar ve raporları içermektedir. Çevresel tasarımcılar, diğer insanlara göre çok daha büyük oranda, dünyayı yapısal olarak ele almaktadırlar [9].

3.1.2. Algılama Türleri

Algılamanın iki önemli karakteristiği vardır. Biri algının “autocentric” karakteristikleri ki bunlar ilişkinin subjektif yönüyle alakalı, diğeri ise “allocentric” özelliği ki bu da ilişkinin objektif yönüyle ilgilidir [39,45].

Algının “autocentric” özellikleri, insanların nasıl hissettikleri ve çevrenin keyfine (pleasure) ve duygusal özelliğine nasıl değer biçtikleriyle ilgilidir. Algının “allocentric” özellikleri ise etkinin özellikleri ile kaynağın özelliklerinin tanımlarıyla ilgilidir [39,45].

Rapoport algının çok-duyulu (multisensory) doğasını altı kategoride açıklamaktadır. Bu kategorilerin hepside insanoğlunun çok-duyulu sistemiyle bağlantılıdır. Ayrıca herbiri de insan ile çevresi arasında belli bir ilişkiyi tanımlamaktadır. Çok-duyulu algı, görsel ve koklamaya ait vasıflar veya ses kalitesi, dokunsal vasıflar, devinduyumsal veya hava hareketi ve ısı ile açıklanabilirler (Şekil 3-2) [39].

Şekil 3-2 Algının Çok-Duyumsal Doğası [45]

3.1.2.1. Görsel Algı

“Görme algının çok önemli bir parçasıdır. Görme sadece resimsel değildir, çevresel görme ve gerisindeki ile üstündekinin farkında olma ile ilgilidir. Görülebilir obje, objeyi çevreleyen diğer görülebilen niteliklerle entegre edilmiştir. Objenin kendisi yakın çevresi ve bağlarından izole edilememektedir” [45].

Görsel algı, çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karmaşık bir etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Görsel algı, bazı öznel ve nesnel faktörlere göre farklılık göstermektedir. Bu faktörler, uyarıcının sahip olduğu anlam, bakan kişinin uyarıcıyı daha önceden tanımış, bilmiş olması, kültür farklılığı, zihinsel süreçlerin oluşturduğu düzen farklılıkları şeklinde belirlenmektedir [46].

Algı sabitlikleri ve görsel yanılgılar, deneyimlerimizden çıkartılmakta; renk, ölçü ve şekil sabitliği olarak belli organizasyon alışkanlıkları oluşturmaktadır. Renk sabitliği, bilinen nesnelerin farklı ışık kaynağında renkleri değiştirilse bile o nesnenin orjinal renginde algılandığı açıklamaktadır. Bulundukları uzaklık değişse bile, insanlar, ne kadar uzakta oldukları dikkate alınmadan aynı ölçüde algılanmaktadırlar ki bunada ölçü sabitliği denilmektedir. Şekil sabitliği, nesnelerin perspektif sapmalarına bağlı olarak görüntüsünün tamamen farklı olmasına rağmen, şeklinin orjinal hali ile algılanması gerçeğini açıklamaktadır [46].

Renk, doku, form ve aydınlık düzeyi görsel algıyı etkilemektedirler. Renk, belli bir ortamdaki elemanlar ve ortam arasındaki farklılığın algılanmasına yardımcı olmaktadır. Kapı kolu veya tutamak gibi objeleri daha kolay görünür hale getirmenin yolu arkaplanları ile kontrast yaratan bir rekle boyanmalarıdır. Öte yandan parlak renklerle boyalı geniş alanlar ise gözde bitkinlik oluşturmakta ve özellikle çevrenin aydınlanmasında farklı ışık seviyeleri söz konusu ise gözde görmeyi takiben başka görüntüler de olmaktadır. Güçlü bir kontrasta sahip renkler ise, dikkat çekicidirler, fakat çok fazla dikkat çekicilik de karışıklığa yol açabilmektedirler [47].

Renk algı fizyolojisinin psikolojik etkileri üzerine kayda değer oranda spekülasyonlar vardır. Bazıları [47] bütün koyu renklerin depressif bir etki yaptığını ve bütün açık renklerin hayatı daha kolay, parlak ve arkadaşça bir hale getirdiğine inanmaktadırlar. Bu sistematik bir araştırmaya dayalı olduğu kadar kişisel gözlemlere de bağlıdır. Bazı renkler, duvarların varlığını kabul ettirmeye çalışmayarak odayı daha geniş gösterebilirken, bazıları ise daha sıcak bir izlenim oluşturmaktadırlar. Bu yaygın kabul gören inanışlar, günlük tecrübelerle de doğrulanıyor gibi gözükmektedirler [9].

“Bir yüzeyin dokusu, malzemenin yapısında var olan niteliğidir” [14]. Doku dokunularak tecrübe edilmektedir. Diğer bir deyişle doku parmaklarımız ve ayaklarımızın altıyla tecrübe edebileceğimiz bir şeydir. Vücudumuzun bu parçaları hissettiğimiz yüzeyin özellikleri ile ilgili bazı bildirmeler yapmaktadırlar; yumuşak, sert vb. Aynı zamanda malzemenin ne olduğunu da anlatmaktadırlar; beton, çakıl, kum, çamur, tahta vb [45].

“Form, üç boyutlu bir anlatımı ifade etmek için kullanılmaktadır. Formaların da kullanıldıkları mekanda farklı etkiler yarattığı yapılan deneysel çalışmalarla saptanmıştır. Dikdörtgen formların dengeli ve dinamik bir etki yarattığı; dar açılı formların dengesiz ve rahatsız teki yarattığı gözlenmiştir” [14].

Renk, doku ve formun görsel etkinliği kullanılan ışık kaynağı ve aydınlık düzeyi ile artırılabilir veya azaltılabilir. Yeterince aydınlatılmamış mekanlar bizde kasvetli bir etki yaratacakken iyi aydınlatılmış bir mekan bizde neşeli bir etki bırakabilmektedir. Işık kullanımına ilişkin çeşitli algı türlerine göre ortaya çıkan kurucu kavramlar ise; aydınlatma yoğunluğu, kamaşma, ışığın rengi, ışığın doğrultusu ve gölge olarak sıralanabilmektedir [48,14].

İnsanlar genellikle görsel olarak iyi, hoş ve güzel olarak algıladıkları mekanlarda bulunmaktan hoşlanmaktadırlar. Çalışma mekanlarında da bu böyledir. İnsanlar, güzel ve içaçıcı renklerin hakim olduğu, iyi malzemeye döşenmiş, ferah ve uygun şekilde aydınlatılmış iş yerlerinde çalışmayı tercih etmektedirler. Böyle mekanlar insanların çalışma verimlerini arttırmaktadır. Tam tersi de mümkün, boğucu ve kasvetli renklerin hakim olduğu, gereğinden küçük ya da büyük mekanların insanlar tarafından hoş algılanmayacağı ve bunun sonucu olarak o mekanda bulunan insanların rahatsız ve mutsuz olacakları düşünülebilmektedir. Tabii bu da o iş yerindeki verimi düşürecektir.

3.1.2.2. Kokusal Algı

Koklama duyusu yoluyla da mekanlar hissedilip algılanabilmektedir. Koklama yolu ile çevremizdeki alanlar zihnimizde bir hatıra oluşturmaktadırlar. Koklama ayrıca mekan duygusunu zenginleştirmekte ve o yeri özelleştirip, teşhis etmemizi sağlamaktadır. Diğer bir taraftan kokular toplum tarafından verilen anlamları da göstermekte, manevi ve sosyal kimlikleri taşımaktadırlar [39].

Koku insanların bazı yerleri farketmelerini ve akıllarında tutmalarını sağlamaktadır. Liman şehirlerinin algısal kimlikleri, görsel ve koku etkileriyle doludur. Deniz ürünlerinin satılması, depolanması, pişirilmesi bütün atmosferi değiştirmekte ve özel bir kimlik oluşturmaktadır. Aynı şekilde bir baharatçının ya da bir restoranın algılanmasında da koku duyusu önemli bir yer tutmaktadır [39].

Bürolarda koku duyusu bir baharatçı ya da restorandaki kadar önemli olmasada algılanmalarında etkili olabilirler. Bir çalışma mekanının yakındaki bir lokantadan ya da o iş yerinin yemekhanesinden gelen yemek kokularıyla dolu olması veya tesisatı iyi işlemeyen bir tuvalet ya da havalandırmanın iyi çalışmaması yüzünden ortalığın kötü kokması, hem orda çalışanların hem de oraya gelen müşterilerin o iş yeri hakkındaki algılarını kötü yönde etkileyecektir. Özellikle çalışanlar bu durumdan çok rahatsız olacak ve işlerine yeterince iyi konsantre olamayacaklardır.

3.1.2.3. İşitsel Algı

Ses, görüntünün sürekliliği ile karşılaştırılınca. akıcıdır. Sözlü enformasyonun kaynağını ve insan iletişimini göstermektedirler. Ses, çevresel değerlendirmenin özelliklerinden biridir. Çevrenin özelliklerini vurgular, ima eder, sunar. Sessiz ve gürültülü yerler o yerin anlamı ve özellikleri hakkında bilgi vermektedirler. Şehirlerde genelde trafik gürültüsü vardır. Sakin yerler ise, insanın ağaçları, rüzgarı, suyun şırıltısını kısaca doğal çevresini farketmesini, duymasını sağlamaktadırlar [45].

“Mekanın işitsel algılanması, yankı ve reverberasyon süresine göre farklı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Değişik form özelliklerine bağlı olarak uzun reverberasyon süresi ve yankının olması, insana olduğundan geniş bir mekanda bulunma hissini vermekte, buna karşın kısa reverberasyon süresi ise küçük bir mekanda bulunma hissi uyandırmaktadır” [48,14]. Mekanın oluşumunda kullanılan malzemelerin, dokusal karakterlerinden kaynaklanan, farklı yutma niteliğine sahip olmaları, işitsel algılamayı etkileyen bir faktör olarak kullanılmalarına olanak vermektedir [49,14].

Özellikle çalışma mekanlarında ses önemli bir faktördür. Çok sessiz bir mekan başka koşullar altında hoş olarak algılanacakken bir çalışma mekanının bu derece sessiz olması rahatsızlık verici olabilir. Çalışanın, diğer çalışanların ya da herhangi bir makinanın çıkardığı veya dışardan gelen seslere karşı çok hassas olmaması için bir geriplan gürültünün olmasında fayda vardır. Veya çok gürültülü bir çalışma mekanı gayriciddi bir iş yeri izlenimi bırakabilir. Bir büroda arabesk müzik yerine klasik müzik çalınıyor olması bizim o mekanı daha hoş algılamamıza neden olabilir. Tabii burda algılayanın ne tür müzikten hoşlandığı da önemlidir. Başka biri de aynı mekandan klasik müzik çaldığı için hoşnut kalmayabilir.

3.1.2.4. Devinduyumsal Algı

“Devinduyumsal (İng. Kinesthetics) vücut duruşlarının tecrübesi ile ilgili duyular anlamına gelmektedir. Vücut konumlanması ve hareketi aynı mekanın değişik şekillerde algılanmasını sağlayabilir” [39]. Alan vücut hareketinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Kaldırımların kayganlığı ve değişik seviyelerde olması, eğim veya merdivenlerle yukarı aşağı hareket etmek vb. önemli manzara ve görsel algılar almamızı sağlamaktadır. Japon bahçeleri de özel bir örnektir. Su üstündeki taşlara, çimenlere veya yosuna basmak, vücut ile görsel elemanlar arasındaki ilişki, değişik manzaralar yakalamak, organik yollarda dolaşmak vb. Japon bahçelerinin özellikleridir [45].

İç mekanlarda da vücut hareketleriyle farklı algılar edinmek mümkündür. Örneğin, bir büroda kot farklarının olması, çalışma masalarının ve bölücülerin yerleşiminin

Çalışanların hareketlerini kolayca veya zorlanarak yapmalarına neden olması o iş yerinin farklı algılanmasına imkan vermektedir. Büro mobilyalarının iyi düzenlenmediğı, ters ve dar açların kullanıldığı bir çalışma mekanı çalışanların vücut hareketlerini zorlayacağı için algılarını kötü yönde etkileyecektir. Ayrıca bu durum onların işlerini yerine getirmek için rahatça hareket edebilmelerini engellediğı ve psikolojik olarak ta rahatsızlık hissettikleri için verimi de düşürecektir.

3.1.2.5. Isısal Algı

Bir mekanın algılanmasında o yerin ısısı, hava hareketi, nemi vb. de oldukça önemlidir. Bir mekanın gerçek ısı değeriinin yanı sıra o mekanda hakim olan renk ve kullanılan malzemeler de o mekanın olduğundan sıcak ya da soğuk algılanmasına neden olabilmektedir. Ateşin sarı-kırmızı rengi, sıcak renkleri çağrıştırmakta; buzun mavi-yeşil rengi, soğuk renkleri çağrıştırmaktadır. Sıcak renklerle döşenmiş bir mekan olduğundan sıcak, soğuk renklerle döşenmiş bir mekan da olduğundan soğuk izlenimini bırakmaktadır [46]. Aynı şekilde düz dokulu bir yüzey soğuk bir etki bırakırken, pürüzlü bir yüzey sıcak etki yaratmaktadır. Ayrıca o mekanda kullanılan malzemeler de o mekanın ısısal algısını etkilemektedir; örneğın, metal soğuk, ahşap ise sıcak olarak algılanmaktadır.

Gereğinden fazla sıcak olan bir büro çalışanları bunaltmakta, gereğinden soğuk olan büroda çalışanlar ise üşümektedirler. Her iki durumda da çalışanın o iş yeri hakkındaki algısı kötü olmakta ve verimi düşmektedir. Bunun yanında kullanılan renk ve malzemelerle sıcak bir atmosfer yaratılan bir iş yerinde çalışanlar kendilerini evlerindeki gibi rahat hissedip daha verimli çalışabilmektedirler. Tabii bunun tersi de mümkün, aşırı rahat bir ortam çalışanlara oranın bir iş yeri olduğu algısını veremeyebileceğinden çalışanların işlerinde yeterince ciddi olmamalarına da neden olabilmektedir. Sonuç olarak her iki durumun da orta noktasını bulmak en iyi çözüm olacaktır.

3.1.2.6. Mekansal Algı

Görsel, işitsel, ısısal çevre etkenleri, üç boyutlu bir mekansal düzenleme kapsamında ele alındığında **mekansal algı** konusu ortaya çıkmaktadır. İnsan algılarıyla, çevresini amaçlarına özdeşleştirerek ve aynı zamanda çevrenin sağladığı koşullara kendini uydurarak bulunduğu mekana anlam kazandırmaktadır.

Bazı mekan kavramları önem kazanmaktadır:

Fiziksel Mekan: Ölçülebilen ve geometrik kavramlar yardımıyla saptanan mekandır.

Mevcut Mekan: İnsanla çevresini bütünleyen, psikolojik bir kavram olan mevcut mekan, çevrenin somut yapısıyla saptanmaktadır. İnsanın çevresinin değişmeyen bir izlenimini oluşturan mevcut mekan, onun kültürel ve sosyal bir bütünlüğe ait olmasını sağlamaktadır.

Kavramsal Mekan: Mevcut mekanda oluşan bir izlenim-görünüm bazı koşullarda kavramlaşmakta ve bireyin zihninde bir kavramsal mekan oluşturmaktadır.

Algılanan Mekan: İçinde bulunan insan tarafından gözlenen, yaşanan ve algılanan bir mekandır. Yaşanan bir mekan olarak ta nitelendirilen algılanan mekan, hem uyarıcının fiziksel özelliklerinin, hem de algılayanın öznel değerlerinin bir işlevidir [23].

3.2. ÇEVRESEL ANLAMIN ÖNEMİ

Mimarların karşısındaki en büyük sorun, kullanıcı gruplarının binayı ne şekilde anlayıp kullanacağını yapı oluşturulmadan önce öngörebilmektir. Farklı sosyo-ekonomik ve etnik altyapıya sahip, farklı yaş gruplarında ve sağlık durumlarında bulunan kullanıcı gruplarını tatmin edebilmek son derece büyük zorluk taşımaktadır. Eğer mimar sadece karşısındaki hedef grubun düşünceleri ile sınırlı kalırsa hataya düşmesi son derece olasıdır. Gerçekte o grupların sahip olmadığı çevre değerlerini, ihtiyaç ve ilgileri de sunmalıdır. Kullanıcı gruplarının istekleri ile en iyi şekilde uzlaşan çevreler yaratmalıdır. Pek çok çeşitli kullanıcı grubu için bina tasarımında mükemmelliğe ulaşmak isteniyorsa, çevre-insan ilişkilerinin, araştırmaların ve bilimsel yöntemlerin, belli çevre değerlerinin, ihtiyaçların ve kullanıcı gruplarının

ilgilerinin ortaya çıkarılıp, biçim ve mekanın çeşitli kombinasyonlarının nasıl anlaşılıp kullanılacağına öngörülebileceği biçimde geliştirilmesi gerekmektedir.

Bir anlam yoksunluğu olduğu sürece mimari bir çevrenin kullanılamayacağı söylenmektedir. Anlama ise deneyime bağlıdır. Tüm toplum göz önüne alındığında, binalardaki hatalı, verimsiz ve hoş olmayan deneyimler, büyük zaman, enerji kaybına ve daha da önemlisi hayatla ilgili kişisel tatminsizliğe, emniyetsizlik, kızgınlık ve öfkeye yol açabilmektedir. Çoğu durumda sorunun kaynaklandığı nokta, kullanıcının bir mimari forma veya mekana mimarın verdiği anlamı vermemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebepten kullanıcının mimari çevreyi anlayışı ve onu kullanışı beklenen gibi olmamaktadır.

3.2.1. Çevresel Anlam

İşaret, simge, dil, iletişim, kod, mesaj gibi sözcüklerle kavramlaştırılan çevrenin bu boyutu, günümüzde önemle ele alınmakta, doğrudan bu alana yönelik bilim dalları oluşturulmaktadır. Örneğin, anlamın, tüm nesne ve kültürel biçimlerin anlam taşıyan sistemler olduğunu öne süren göstergebilimin (semiyoloji) temel konusu olarak ortaya konulmakta; “İhtiyacında olduğumuz şey anlamla sahip olunan şeylerin farkına varmak olmalıdır; ve dünyayı anlamların kompleks geçişleri olarak anlayabilmektir” şeklinde düşüncelerini özetleyen N. Schulz gibi bazı kuramcıların temel düşüncesini oluşturmaktadır [50].

Bir çevrenin yüklendiği anlam iki grupta ele alınabilir. İlk grup değişmez, sürekli ve evrensel olarak kabul edilen birincil duyumlardır. Çevrenin kendisinden çıkan doğal anlamlardır; iletişim amaçlı değil gösterim, işaret amaçlıdır. Diğer bir deyişle düz anlam - fonksiyon anlamı, kullanım anlamıdır. İkinci grup zaman süreci içinde ortaya çıktığı ve simgesel bir anlam taşıdığı düşünülen anlam içerikleridir. Sosyal kullanımdan gelen, kendileri içinde anlam yüklü olmayan fakat onlarla ilgili bilinenlerden dolayı anlam kazanan geleneksel anlamlardır; iletişim amaçlıdır. İfadeye yönelik bir kavrama, bir **yan anlam** süreci içeren anlamdır.

Ayrıca, anlam içerikleri, bir iletişim sistemi olarak tanımlanan **görsel kodlara** bağlı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Burada **kod** ile ifade edilen fiziksel ya da fizyolojik olarak adlandırılmayan, **anlamsal biçim** üzerinde temellenen mantıksal konstrüksiyonlardır. Duygusal yükler, içeriğe bağlı olan şeyin açıklığı, kültürel durum, konunun kişiselliği ve güncel etüdü bütün bu etmenler **kodu** oluşturmaktadır. İnsanlar tanıdıkları, bildikleri bir kod içinde verilmiş mimari ifadeleri daha çok tercih etmektedirler.

Çevrenin anlamsal bir içeriği olarak **simgeler**, bir algı, bir düşünce ya da duygunun yerine temsil edilen şey anlamındadır. Simgeler nesnelerin yerine konulamazlar fakat nesnelerin algılanma, anlamlandırma vasıtalarıdır. Böylece **simge** nesnenin biçimsel ve işlevsel özelliklerinden bağımsız bir **anlamsal - biçimdir**. Simgelemenin anlamı, kişinin varlığını, ait olduğu toplumla bağlarını ve evren içindeki konumunu açıklayan temel öğedir. Simgesel - biçim karakteri noksanlığı bir çevrenin gerekli etkiyi yapamamasına neden olabilmekte ve idrak yolu ile insanları tatmin edememek durumuna düşebilmektedir [50].

3.2.2. Mimari Anlamın Seviyeleri Ve Tipleri

Anlamın iki önemli kategorisi bulunmaktadır. Birincisine sunusal anlam, ikincisine de tepkisel anlam adı verilmektedir. Sunusal anlamda, mimari çevre ile ilgili her şey insan organizmasında idrak, kavram ve fikir olarak ortaya çıkmaktadır. Önce dikkörtgensel objeyi **görürüz**, onun bir kapı olduğunu **tanırız**, bronz kolun serinliğini **hissederiz** ve bu böyle devam etmektedir. Tepkisel anlam, iç sunulara karşı gösterilen tepkilerden oluşmaktadır. Bunlar hissi, değerlendirici, hüküm verici olabilir - içimizde bir sızı oluşması, iğrenme veya hor görme hissi, sunulan çevrenin değeri hakkındaki hükümler veya bunun hakkında neler yapılması gerektiği gibi.

Anlamın iki prensipten meydana gelmesi (sunusal ve tepkisel), davranışları öngörme açısından önemli rol oynamaktadırlar. Mimar öncelikle, o çevreyi kullanacak olan kişilerin edineceği sunulara iyi hakim olmalıdır. Sonra, kullanıcıların sunulanlara nasıl tepki göstereceğini öğrenmelidir (duygular, verilen değerler, hükümler). Bir

mimar her ikisini de göz önüne alarak, insanların bu bina içinde nasıl davranacağı ve hatta nasıl hissedeceği hakkında akla yatkın tahminlerde bulunabilmelidir.

Mimari anlamın iki büyük kategorisi içinde birkaç da alt-kategori bulunmaktadır. Sunusal anlam açısından iki alt kategori daha görülmektedir: sunumsal ve göstergesel anlam. Tepkisel anlam açısından ise üç tür görülmektedir: duygusal, değerlendirici ve hüküm verici [51].

3.2.2.1. Sunumsal Anlam

Objeyi ortamından ayırır, şeklini, yapısını, rengini idrak eder, kendimize ve diğer objelere göre statüsünü belirler ve daha önceden bilinen objelere göre kategorize ederiz. Objenin değerlerinin ve özelliklerinin en azından bizimle ilgili olanlarının farkına varırız.

Sunumsal anlamın (İng. Presentational Meaning) ilk adımı formun tanınmasıdır. örneğin bir üçgen. Sunumsal anlamın ikinci kademesinde bir isim vermekten çok bir açıklayıcı, sıfat koyucu bir kategoriye sokma vardır. Son olarak da, objenin yakında veya uzakta olduğunu boyutlarına, hatlarının keskin görünmesine, dokusuna, vs. bakarak anlarız. Objenin durumuna kendi durumumuza göre karar veririz [51].

3.2.2.2. Göstergesel Anlam

Bazı formlar, objeler ve olaylar hakkında akla getirdikleri sunular dolayısı ile, formun kendisinden daha önemlidir. Bu çeşit formlar başka objeler veya olaylar için bir işaret, bir sembol rolü oynamaktadırlar.

Göstergesel anlamın (İng. Referensial Meaning) seviyeleri çeşitlilik göstermektedir. Göstergesel anlamın en temel seviyesi, kullanımın tanımlanmasıdır. Bir binada çalışmak, hareket edebilmek, yaşayabilmek için mekanların, biçimlerin, ve renklerin kullanılabilecek şekilde tanımlanması birinci derecede önemlidir. Bir büro kullanıcısına, orada bir grup insanın çalışabileceğini, gerektiğinde çay molasının

verilebileceğini. vb. (yani insan kullanımı) anlatabilmelidir. Aynı zamanda da. yıkılmayacağı ve kötü havalara karşı koyabileceğini ve iyi çalışma koşullarını sağlayabileceğini de gösterebilmelidir (bina kullanımı). Eğer ikisinden birinde bile başarısız olunursa, daha öncede de belirtildiği gibi kullanılmayacaktır.

Bürodaki bir çalışma masasında gerçekleşmesi düşünülen eylem çalışma eylemidir ve bu fizyolojik bir amaçtır. Başka bir amaç da psikolojik olabilmektedir. Bu masa ve sandalyesi malzemesi, ebatları ve büro içindeki konumlandırılışıyla aynı zamanda o çalışma masasını kullanan kişinin statüsünü de belirtebilmektedir.

Değerler, mimaride biçimlerin kendilerine, kullanım veya amaçlarına veya bağımsız olarak bunlardan herhangi birine bağlı olarak gösterilebilmektedir. Örneğin, bir iş yerinde uzun süredir çalışan bir kişi o mekana ya da çalışan diğer insanlara yüklediği değer ve anlamlar sonucu o işi bırakmak istememekte veya o iş yeri onun için çekilmez bir yer halini almış olabilmektedir.

Mimari öngörüde sunumsal ve göstergesel anlam arasındaki ayırım büyük önem taşımaktadır. Eğer bir mimar öncelikle tasarladığı şeyin sunumsal anlamına eğilirken (biçim, renk, durum), kullanıcı göstergesel anlamına önem verirse (kullanım, amaç, değer), mimar ile kullanıcının duygusal, değerlendirici ve hüküm verici tepkilerinde zıt düşmesi oldukça muhtemeldir. Kullanıcı gruplarının, mimardan sosyo-ekonomik, etnik, yaşa, sağlık durumuna ve hareket kabiliyetine bağlı olarak farklı olduğu durumlar için sonuç da böyle olmaktadır [51].

3.2.2.3. Duygusal Anlam

Çevrenin insan üzerindeki etkileri bir kez biçim kazandıktan sonra, bu etkilere karşı insan iç tepkilere sahip olmaktadır. Bu tepkilerden biri de duygusal anlam olarak nitelendirilmektedir. Çevrenin etkileri kullanıcılarını heyecanlandırabilir, memnun edebilir, sıkabilir ve bunun gibi sayısız duyguya sebep olabilir. Kullanım amacının bilinmediği bir çevre ile karşılaşılsa bile, biçimsel özellikleri hoş görünebilmektedir. Çevre o kişi için doğru çizgi, renk ve doku kombinasyonuna sahip olabilmektedir.

Yada şehirde yürürken bir köşeyi dönüp nefesleri kesen bir şekil ve gölge kombinasyonu ile karşılaşılabilir. Biçimlerin kendilerinden etkilenilmektedir. Diğer yandan, olağanüstü güzel, fakat açıkçası ağır bir oymacılığı olan bir kapının açılmasındaki kolaylık insanları şaşırtabilmektedir. Biçimin kullanılışından da etkilenilmektedir. Biçiminin etkilediği fakat aynı derecede rahat olmayan bir iskemleye de oturunabilmektedir. Aslında insanları en çok etkileyen etki ile gerçek arasındaki zıtlıklardır.

Duygusal anlam (İng. Affective Meaning) aynı zamanda deneyime bağlı bir öğrenilmiş tepkidir. Otonomik tepkilerden farklı olarak, psikolojik olarak benzer bireyler arasında da farklılıklar göstermektedir. Konu hakkında bilgisi olmayan birinin heyecan verici bulduğu bina, bir mimara sıkıcı gelebilmekte; tam tersi de mümkün olabilmektedir. Eğer mimar yaptığı binanın kullanıcısının kültürel değerlerinden yakından haberdar değilse, tasarımının onları ne şekilde etkileyeceğini önceden kestiremez. Aynıısı değerlendirici anlam için de geçerlidir [51].

3.2.2.4. Değerlendirici Anlam

Çevrenin insanlar üzerindeki etkilerine, ve belki de etkin anlama tepki olarak ortaya çıkan ikinci bir çeşit anlam da değerlendirici anlamdır (İng. Evaluative Meaning). Bu anlam ani duygularla ilgilidir. Bir çevreden heyecan duyulup, etkilerinden hoşnut kalınabilir; fakat sonunda, aslında onun sıkıcı ve hoş gitmeyecek bir bina olduğu sonucuna varılabilmektedir. Örneğin, öncelikle sunumsal anlama (biçimsel), sonra ise göstergesel anlama (fonksiyonallitesi) bakılmaktadır. Önceki deneyimlerimizden getirdiğimiz değerler, kriterler, standartlar, değerlendirmemizde odak nokta olmakta. ve bunları göz önüne alınarak çevrenin hoş olup olmadığına, güzel, çirkin, asil, sıradan olduğuna karar verilebilmektedir. Burada amaç ve değerler merkezi pozisyonundadır. Bir turist, bina veya şehirleri oranın yerlilerinden daha farklı kriterlere göre yargılamaktadır. Benzer şekilde, bir bakım işçisi, bir binanın detaylarını bir sanat tarihçisinden daha farklı değerlendirecektir. Böylece öngörü iki kat daha zorlaşmakta, çünkü mimarlar homojen yapıda gruplar için pek sık tasarım yapmamaktadırlar. Hemen hemen her zaman, amaçları, ilgileri, aktiviteleri

uyuşmayan ve ortaya çıkarılıp hesaba katılması gereken birkaç farklı kullanıcı grubu bulunmaktadır. Tüm kullanıcıları tatmin edecek bir tasarım üretmek mümkün değildir [51].

3.2.2.5. Hüküm Verici Anlam

Çevreden duygusal olarak etkilenildikten, etki ve yol açtığı duygular değerlendirildikten sonra sıra ne yapılacağına karar vermeye gelmektedir. Buna ise hüküm verici anlam (İng. Prescriptive Meaning) denilmektedir. Normalde bunun mimarideki anlamı, bir hükmün bir dilde olanı gibi değildir; "Sola dönüş yasaktır" (emir, temenni, direktif). Mimari, bir şeyin, formların düzenlenmesi ile kullanışlı ve mümkün hale getirilmesi şekli ile hüküm verici bir anlama sahiptir. Kişi sola dönmemesi ve sağdaki daha geniş, daha güzel yolu kullanması yönünde bir sonuca varacak şekilde yönlendirilmelidir. İlgili anlam ne türde hareket edilmesi gerektiği yönünde bir hükümdür. Öyleyse, hüküm verici anlam, Charles Morris ve Roger Brown tarafından da ortaya konulduğu gibi "tepkinin idaresi" dir [51].

Hüküm verici anlam, anlamın daha önceden bahsettiğimiz tüm seviyeleri ile ilgilidir. Harekete geçmek için, biçimi tanıyabilmek yeterli olmamaktadır. Kişi en azından kullanımını da tanıyabilmelidir. Toplum tarafından çevreye yüklenen değer de kullanıcının hareketlerini etkilemekte; yürüyüp koşmasını, saygı ile veya umursamazca hareket etmesi gibi. Tabi ki bu da, kullanıcının toplum değerlerini ne derece benimsediğine de bağlıdır. Edinilen ani duygusal intiba da kullanıcının kararlarını yumuşatabilmektedir. Sonuçta, tüm etki, duygulanım ve değerlendirmelerinin ışığında, kullanıcı ne yapacağına karar vermekte ve onu uygulamaktadır [51].

3.2.3. Çalışma Mekanlarının Anlamlandırılması

Anlam - kimliklendirme - insanın ait olma duyumunun temelidir. Çevreyle ilgili olarak oluşan anlam ise çevre ya da mimari ürüne özel bir karakter kazandırarak onun tanınmasını ve tariflenmesini - kimlik kazanmasını - sağlamaktadır [50]. Daha

öncede belirtildiği gibi anlamlandırılmayan mekanlar kullanılmamaya mahkumdur. İnsanlar en çok hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri ev ve iş mekanlarını anlamlandırmaktadırlar. İnsanlar kendileri için bir anlam içermeyen çevrelerde yaşayamamaktadırlar. Bu yüzden de iş yerlerinde çalıştıkları mekana bir anlam - kendi kimliklerini yansıtırma - kazandırma çabaları vardır. Bunu da çeşitli yollarla yaparlar; kendi özel eşyalarını getirirler, masalarını kendilerine göre yeniden düzenlerler vb. Başkalarının masasında kendi masalarındaki kadar rahat çalışamamaktadırlar.

Çalışanlar çalışma mekanlarını anlamlandırmış bile olsalar bu her zaman iyi anlamlar içermiyor olabilir. Böyle bir durumda da insanlar mutsuz ve tatminsiz olacakları için bu mekanda verimli ve sağlıklı bir şekilde çalışamayacaklardır. Çalışan bir kişinin çevresini anlamlandırmasında (iyi veya kötü) iş arkadaşları, patronu, o iş yerinde çalışma süresi, yaptığı iş ve şirketin çalışanlarına karşı tutumu vb. gibi etmenler de önemlidir.

3.3. MEKANSAL DAVRANIŞ VE AKTİVİTE MOTİFLERİ

3.3.1. Mekansal Davranış

“Algılama enformasyonunun alınışı, anlamlandırma, değerlendirmesi olduğuna göre, mekansal davranış da bunların sonucunda insanın gösterdiği eylem ve tepkiler olarak tanımlanabilmektedir. Mekansal davranış, diğer iki süreçle sıkı bir ilişki içindedir. Bu üç süreç, hernekadar birbirini izleyen süreçler görünümündeyseler de, gerçekte aralarında bir girişim olduğu açıktır. Hepsi bir diğeri tarafından yönlendirilmektedir” [1]. Mekansal davranış, eylem sistemlerinden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle belli bir amaca yönelik tüm eylem ve eylem sistemleri, mekansal davranışı oluşturmaktadırlar.

İnsan davranışı, zihinsel ve mekansal, niyet ve alışkanlıklarımıza olduğu kadar, içinde bulunduğumuz fiziksel ve sosyal dünyadaki imkanlarımıza da bağlıdır. Niyetler, bir davranışın arzulanması, algılanan sonuçları ve kişinin altında bulunduğu

toplumsal baskı gibi sahip olduğumuz şemaların karmaşık fonksiyonlarıdır. Böylelikle, davranışı sadece inşa edilmiş çevre ile açıklamaya çalışmak. ve inşa edilmiş çevreden insan davranış motiflerini fazlasıyla değiştirmesini beklemenin basit ve bir o kadar da yanıltıcı bir düşünce olduğu çıkmaktadır [9].

“İnsan ve davranış konusunda dört temel teorik yaklaşım vardır; serbest iradesel yaklaşım, mümküncü yaklaşım, ihtimalci yaklaşım ve determinist yaklaşım” [52.9]. Serbest irade yaklaşımı, çevrenin davranış üzerine bir baskısı olmadığını savunmaktadır. Açıkça, biyolojik varlıklar olarak insanların birçok sınırlamaları olduğu gözönüne alınırsa bu savunulamaz bir durumdur. Mümküncüler çevreyi insan davranışını mümkün kılan ve biraz daha fazlası olarak görmektedirler. İnsan davranışının analizi, kişilerin her istediklerini yapabilir halde olmadıklarını göstermektedir. Her birey bir grup motivasyon ve zorlamalar altındadır. Bunlar ise en azından dünyevi, sosyal veya kültürel çevre tarafından etkilenmektedirler [9].

Determinizm, insanların görünüşte tamamen kendi özgür istekleri ile davranıyor görüldüklerinde, kalıtım ve çevre tarafından gerçekten kontrol edildiklerine inanmaktadır. Çevresel determinizm, evrim teorisinin bir uzantısı, davranış konusunda en belirleyicinin çevre olduğu inancını taşımaktadır. Çevre insan davranışı açısından bir çok imkanla doludur ve algılama ve algılamanın kullanımının bireysel ihtiyaç ve zorlamaların bir fonksiyonudur [9].

İnsanların çevrenin düzenini, neden ve nasıl kendi aktiviteleri doğrultusunda kullandıkları çevresel tasarım teoremi için son derece önemlidir. Zira bu mekansal davranış ve (mimari başta olmak üzere) tasarım alanlarındaki temel taşlarından biri olan fonksiyonellik arasında yakın ilişkiler vardır. Kişilerin doğal mekansal davranışı dolaysızca gözlemlenebilmektedir. Bu konudaki çalışmalar iki ayrı ölçekte yeralmaktadır. Bunlardan ilki, insan kümelerinin yanı sıra, metropolitan ve bölge ölçeğinde hareket alanlarıyla ilgilenmektedir. Ama mimarlar, peyzaj mimarları ve şehir plancıları, davranışın anlaşılmasını daha çok mikro düzeyde ele almaktadırlar [53].

Çevresel algı ve insan davranışına davranışsal yaklaşım, bireyin davranışlarının motivasyonlarının, çevresel imkanların ve dolaysız algı dışında kalan dünyadan gelen görüntülerin ve bu görüntülerin kişi için geçerli olan anlamlarının bir fonksiyonudur.

Etnolojik yaklaşım, karakteristik olarak insani diye nitelendirilebilecek davranışların hayvanların davranışları ile aynı olduğunu vurgulamaktadır. Bu davranışların doğuştan geldiği fakat sonradan kültür sayesinde değişebildiği kabul edilmektedir [42].

"Ekolojik psikologlar" adıyla anılan bir grup davranış bilimcinin davranışa yaklaşımları, ekolojik algılama teoremine bir istisna dışında yakındır. Ekolojik psikologlar, fiziksel çevrenin bireylerin davranışları üzerinde bir derece baskı uyguladığına inanmaktadırlar. Bu noktada Kurt Lewin'in (1936) fiziksel çevrenin belli bir "davetkar özelliğe" sahip olduğu savının etkisinde kalmaktadırlar [54]. Gibson (1979) ise fiziksel çevrenin kendi başına bu şekilde zorlayıcı olduğuna inanmamaktadır [55]. Fiziksel çevre bazı davranışlara imkan tanımakta, bazılarını tanımamaktadır. Bu, bazı imkanların kullanılıp kullanılmadığı konusunda kişinin eğilimli olduğu alanlara bağlıdır.

Çevresel tasarım teoreminde iki kavram yer edinmektedir. Bunlardan bir tanesi **aktivasyon sistemleri** kavramı, özellikle binalar, mahalleler ve şehirlerde yeralan aktivitelerin sırasının düzenlenmesiyle ilgilenmektedir. İkinci kavram olan **davranış ortamları**, inşa edilmiş çevre ile onun içinde yeralan sabit veya tekrarlayan davranış motifleri ile ilgilenmektedir [25].

3.3.2. Davranış Ortamları Ve Aktivite Motifleri

Kolayca günlük çevrenin eleman ve parçaları tanımlanıp, tariflenebilmektedir; evler, bahçeler, ağaçlar, caddeler, araba vb. Bu tür tanımlamalar değişik seviyelerde yapılabilmektedir. Elemanlar parçalara ayrılabilir; örneğin araba, tekerlekleri, kaportası, direksiyonu vs.

Bir aktivite veya davranışın alan ve zaman içinde çevresel koordinatları olduğunu söylemektense bütün davranışların, insan ve çevre arasındaki ilişkiyi ifade ettiğini söylemek daha doğru olmaktadır. Yaşıyor ve uyanık olmakla insanlar çevreleri ile bir ilişki içinde olmakta ve her biri bir davranış seli ortaya koymaktadır. Bu davranış seli yukardaki araba örneğinde olduğu gibi küçük zaman dilimlerine bölünebilmektedir. Örneğin, sabah kalkıp alarmı kapattım, banyoya gittim, kendime kahve hazırladım vs. Bütün bunlar daha küçük parçalara bölünebilir; mutfığa gittim, dolabı açtım, fincanı çıkarttım, suyu açtım, fincanı suyla doldurdum, suyu kapattım vs. Ama bunların da bir son noktası vardır. Daha küçük bir paçaya bölünemeyek bir nokta vardır. Bu da gözlemlenebilen davranışın en küçük parçasıdır [56].

Yapay çevreler kurmanın temel sebeplerinden bir tanesi, insan aktiviteleri için imkan sağlamaktır. Bazen bunlar, yürümek, çalışmak, uyumak ve yemek gibi günlük, bazen de özel aktivitelerdir. İnsanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bütün çalışmalar büyük ölçüde motor aktiviteler içermektedir. Bu, hayatta kalmayı sağlayan aktiviteleri içerdiği gibi diğer insanlara ulaşmayı sağlayan aktiviteleri veya ait olma ve takdir edilme ihtiyaçlarını karşılayan aktiviteler veya kavramaya dayalı ihtiyaçları karşılayan imkanları geliştirici aktiviteler de olabilmektedir [9].

Constance Perin davranış ortamının mimari analiz ve tasarım için bir birim olduğunu öne sürmektedir [57]:“...davranış ortamının ima ettiği, antropolojik ergonomi, kişilerin davranışlarının oda, ev, blok, mahalle şehir ölçeklerinde günlük aktiviteleri üzeirnden takip edilmesidir. Bunun amacı bu aktivitelerin gerçekleştirilmesi için ne gibi kaynakların gerektiğini öğrenebilmektir.”

Roger Barker'ın çalışması bunun kavramsal iskeletini oluşturmaktadır. Bir davranış ortamı, aktivite ve alan konusundaki sabit ortamdır. Şunlardan oluşmaktadır [25];

- tekrarlanan bir aktivite -sabit bir davranış motifi
- çevrenin belli bir düzenlemesi **milieu**
- ikisi arasında benzer bir ilişki -bir **synomorphy**
- belli bir zaman periyodu

Bu aynı fiziksel ortamın (eğer aynı yerde değişik zamanlarda birden fazla davranış yer alıyorsa) birden fazla davranış ortamının bir parçası olabileceğidir. Sabit bir aktivite motifi eşzamanlı gerçekleşen belli bir sayıda değişik davranışlardan oluşabilir [9]:

- açık duygusal davranış
- problem çözücü davranış
- büyük motor aktivite
- kişiler arası etkileşim
- eşyaların değiştirilmesi

Bu davranışların belli bir sabit aktivite motifi oluşturan birleşimi, belli bir fiziksel ortamda -milieu da- oluşmaktadır. Davranış ortamları bir iç yapıya sahiptirler. Değişik bireyler veya gruplar davranış ortamının değişik bölümlerini oluşturabilirler. çünkü rolleri farklıdır. Bir sınıfta, öğretmen belli bir alanda, (mevcut aktivite motifi üzerinde çok daha fazla kontrol sağlamasına yardımcı olabilecek) yüksek bir platformun üstünde yer almaktadır. Birçok davranış ortamları yapısı, aktiviteyi kimin kontrol ettiğine göre değişmektedir. Barker (1968), kendisini kontrol eden kişinin bulunduğu alana performans alanı demektedir. Bütün ortamlarda performans alanları bulunmamaktadır [25].

“Bir **davranış ortamı** bir insanın **çeşitli tatminlerine** ulaşmasına imkan tanımaktadır” [58]. Bunlar değişik insanlar için değişik tipte olabilmektedir. Aynı davranış ortamı, bir insanın ait olma ihtiyacını karşılarken, diğeri için hayatını kazanmasını, bir başkası için ise ikisini de birden karşılıyor olabilmektedir. Benzer şekilde, bireyin değişik ihtiyaçlarını değişik zamanlarda karşılıyor olabilir.

Binalar ve odaları sınıflandırmak için iyi tanımlanmış bir kelime dağarcığı vardır. Bir binanın "okul" veya "kilise" veya "büro binası" olduğu söylendiğinde, insanlar onun fiziksel doğası ve barındırdığı durağan davranış motifi hakkında bir imaj sahibi olmaktadır. Bu imajlar kişilerin kendi tecrübelerine dayalıdır. Aktivite sistemlerinin ve davranış ortamlarının kavramları insanlara, çevreyi kullanılan

arazi,bina ve oda tipleri şeklinde görmekten çok daha zengin bir görüş için imkan sunmaktadır.

3.4. ALGILAMA, ANLAMLANDIRMA VE DAVRANIŞTAKİ KİŞİSEL VE KÜLTÜREL FARKLILIKLAR

İnsanlar değişik coğrafik ve sosyal ortamlarda büyüdüğü için değişik şekillerde sosyalleşmektedirler. Motivasyonlarında da farklılıklar görülmektedir. Çevreye değişik gözlerle bakmakta, algılamakta ve yine değişik şekillerde kullanılmaktadırlar (davranılmaktadırlar).

Talcott Parsons sosyal davranışı incelemek için temel olarak -kültürel, sosyal, kişilik, organizma ve çevresel-sistemler üzerinde durmaktadır [59,9]. Bu dört altsistemin herbirinin iç ve dış ilişkileri sağlamak ve sosyal sistemin uç noktaları olmak konusunda temel fonksiyonları vardır. Kültürel altsistemin bu amacı belirli aktivite motifleri saptamak ve bütün sistemin hareket halinde kalabilmesi için iç ve dış gerilimleri ayarlamaktır. Sosyal altsistemin temel amacı bütünlemek; kişilik altsistemininki amaca ulaşmak; ve organizmik alt sisteminki ise uyum sağlamaktır.

Tarihin değişik zamanlarında, bireyin topluma olan fonksiyonel ilişkisinin derecesi değişmektedir. Bazı belirli motifler herşeye rağmen değişmez gözükabilirler. Parsons bunların bazılarını belirtmektedir [59,9]. Kültür, kontrol hierarşisinin tepesinde yer almakta ve ardından, sosyal grup, kişilik ve organizmik altsistemler gelmektedir. Kontrol hierarşisinde alt seviyelerde olan altsistemler davranış üzerine çok daha fazla kısıtlamalar getirebilirler. Bu yüzden psikolojik karakterimiz daha kontrol edicidir.

İnsanlar büyüdükçe yeterlilikleri de artmakta ve çevreyi kullanımları daha geniş boyutlara ulaşmaktadır. Yeterlilikleri azaldığında ise inşa edilmiş çevrenin daha da zorlayıcı olacağı yaşanma veya hastalanma dönemlerine girmektedirler. Bu yüzden, bir insanın yaşam safhası veya fizyolojik yeterliliği ile aktivite sistemleri arasında sıkı bir karşılıklı ilişki vardır. İnşa edilmiş çevrenin değişik motifleri, insanlara hayatlarının değişik safhalarında, değişik fizyolojik yeterlilik seviyelerinde çok değişik tecrübeleri yaşamalarına imkan sağlamaktadır. İnsanların sadece bedensel

özellikleri değil, kişiliksel özellikleri de aktivitelerini etkilemektedir. Mesela dışa dönük insanların daha geniş bir davranış ortamına sahip olduğu ve içe dönüklere nazaran daha yakın bir temas aradıkları söylenmektedir [9].

Kültür, paylaşılan inanç sistemleri, değerler, semboller ve bir grup insanı tanımlayan stillerdir. Bu modele göre kültür insan davranışının büyük bir kısmını kontrol etmektedir. Her kültür eşsizdir, zira kendine özel bir tarihe sahiptir. Bir kültür, insanlar belli bir dünyevi çevrede, hayatta kalma ve büyüme ile ilgili problemlere karşı değişik yaklaşımlar geliştirdikçe evrim geçirmektedir. İnşa edilmiş çevre her zaman kültürün içindedir ve bir parçasıdır. Her nesil kendisinden önceki nesillerin şekillendirdiği sosyal ve inşa edilmiş çevre ile ilgilenmektedir.

Kültürel farklılıkların, bilişsel (anlayış) stiller ve paylaşılan sosyo-kültürel normlar nedeniyle oluştuğu söylenebilir. Tecrübe, paylaşılan norm ve değerlerin doğan ve kendiliğinden oluşan sonucu olan algının temel faktörüdür. Algı kişilikten çok sosyal sistemin bir parçasıdır. Algılama sürecinde, algılayan kişi potansiyel etkiyi etkili etkiye dönüştürür ve duyuşsal mesajlar algılayanın karakteristikleriyle birleşip o kişinin motivasyonu, bilgisi ve hipotezleri olarak ortaya çıkmaktadır [45].

İnsanlar, kültürlerinin günlük yaşamlarına yüklediği zorluklardan habersizdirler. Kültürün birey üzerindeki baskısı normlar (kabul gören genel beklentiler) ile açıklanabilmektedir [60]. Sosyalleşme işleminin bireyler için önemli bir sonucu, onların başkalarının tavrı ve davranışlarını, çevreden gelen anlamları, kendi kültürleri içinde hissetmeleridir. Tasarım profesyonelleri, bütün olarak değişik kültürler ve altkültürler ile ilgilenmektedirler. Ve tek bir tasarımcının öngördükleri yaşama birimleri tasarımı için yeterli temeli sağlayamamaktadır.

Bütün bireyler kendilerini eşsiz yapan, organik ve kişiliksel özelliklere sahiptir. Fakat dünyevi içerikler ile yaşadıkları kadar sosyal ve kültürel içerikleri de yaşamaktadırlar. İnşa edilmiş çevrenin bireye veya bir gruba göre doğası bu altsistemlerin onun algılama, kavrama, etkileme süreçleri ve mekansal davranış ile yönetilirler. Bu sayede, inşa edilmiş çevrenin kullanılması ve takdir edilmesi konusunda, bireyler ve grup arasındaki farklılıkları sınıflandırılabilmesi için iyi bir sistem sağlamaktadırlar.

BÖLÜM 4 - İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİNİN ÇALIŞMA MEKANLARINDA İRDELENMESİ

4.1. KULLANICI OLARAK İNSAN VE İHTİYAÇLARI

Kullanmak kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde “bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kullanıcı “bir şeyden belli bir amaçla yararlanan kimse” olarak tanımlanmaktadır [2]. Semra Aydınli'ya göre [14]:

İnsan, çevresi içinde hem bir fiziksel obje, hem de yaşayan bir organizmadır. Bir fiziksel obje olarak ölçüsüyle, yoğunluğuyla ve şekli ile bir özellik kazanmakta; gerek bulunduğu çevreyi oluşturan bir eleman olarak ona karşı tepkide bulunmakta ve gerekse çevresi tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle bir taraftan kendi gereksinme, değer ve isteklerine göre çevresini değiştirmekte; diğer taraftan da değiştirilmiş çevreden kaynaklanan kişilik ve ruhsal yapısını etkileyen yeni gereksinmelere sahip olmaktadır.

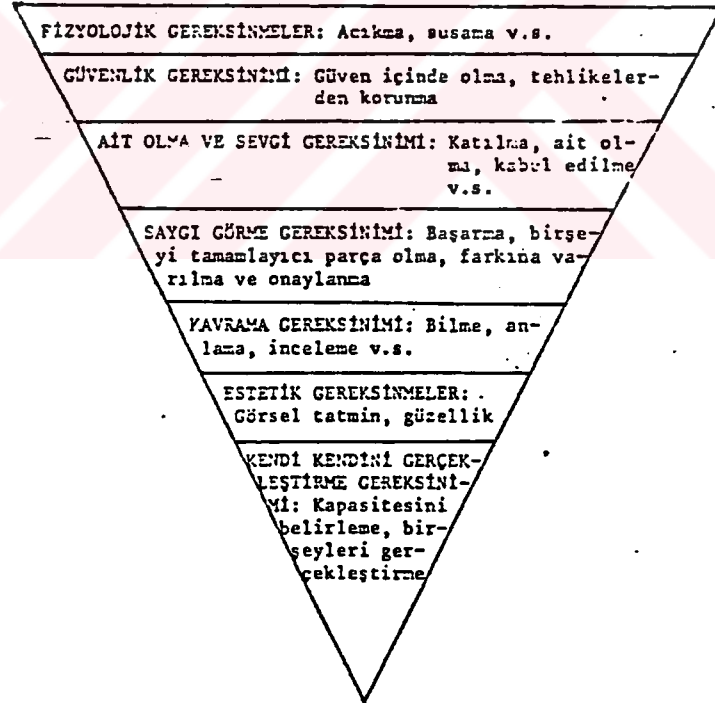
“Kullanıcı gereksinimleri, kullanıcının bir mekan içinde yaşamını toplumsal, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklara uğramadan sürdürebileceği ve yaptığı işlerde verimli olmasına yardım edecek olanakları veren çevre koşulları şeklinde tanımlanmaktadır” [16].

Çoğu kez **gereksinme** ile **istek** kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Aynı anlamı veriyormuş gibi kullanılmaktadır. Halbuki **gereksinme** bir gereği, bir zorunluluğu belirtmekte, bir mekanın taşıyacağı en az nitelikleri tanımlamaktadır. Bu niteliklerden verilecek her ödün bir rahatsızlığın nedeni olacaktır. Öte yandan **istek**

kavramı daha çok öznel bir değer olup, kullanıcının sınırsız nitelikte ve nicelikte olabilecek amaçlarını tanımlamaktadır [16].

İSTEK --> SAPTAMA --> DEĞERLENDİRME ----> KULLANICI İHTİYAÇLARI
(öznel) (nesnel)

Bir görüşe göre; yedi temel ihtiyaç sayılmaktadır: Metabolizma, çoğalma, bedensel konfor, emniyet, hareket, büyüme ve sağlık [4]. Maslow, insanın gereksinimlerini bir sıradüzen şeklinde ortaya kaymaktadır [14] (Şekil 4-1).

Şekil 4-1 Maslow'un gereksinimler sıradüzeni [14]

Aydınlı 1986, sf. 4-5'ten alınmıştır.

Kullanıcı ihtiyaçları insanın anatomik, fizyolojik, davranışsal, toplumsal, psikolojik, yaş ve eylem özelliklerine göre değişiklikler gösterebilmektedir. Kullanıcı konforu açısından, yapay iç çevreye bağlı özellikler de aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir [16]:

- * Uyarıcılar bütünü (görsel, ısısal, akustik)
- * Yapay iç çevrenin boyutsal özellikleri
- * Yapay iç çevrenin biçimsel özellikleri
- * Yapay iç çevrede kullanılan araçlar.

Kullanıcı gereksinimleri üç düzeyde toplanabilmektedir [61,16]:

1. İnsana biyolojik bir zarar vermeyen düzey.

2. İnsanın öznel değerlendirmelerine göre konfor koşullarını belirleyen düzey:

Bu düzeyin belirlenmesinde kişiden kişiye, toplumdan topluma çok büyük farklılıklar olduğu saptanmıştır. Örneğin, komşudan gelen müzik sesi onlar için dinlendirici bir araç iken, bitişikte oturanlar için de rahatsız edici bir durum olmaktadır. Bu durum, algılayan kişilerin fizik ve ruhsal durumuyla ilgilidir.

3. İnsanın yaptığı işte verimli olmasını sağlayan düzey:

Bu düzeyin saptanmasını amaçlayan çalışmalar öznel değerinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. Örneğin, belirli ses düzeyinde çok verimli olarak çalışanlar olduğu gibi, bu ses düzeyinde verimi düşenlerin de olduğu durum gözlenmiştir. Müziğin bazı iş yerlerinde verimi arttırdığı gibi, düşürdüğü de olduğu saptanmıştır.

İnsanın üretkenliği, verimi ve başarısı üzerinde uğraşan bilim dalları ise, **ergonomi** ve **endüstri psikolojisi** gibi, başka biçimde gereksinimleri tanımlamaktalar. Bu çalışmalarda, belirli çevre koşulları sağlandığı zaman kullanıcının mutluluğunun, giderek veriminin artması varsayımından hareket edilmektedir. İnsan her eylemi bir amaç için yapmakta, yaşamını sürdürebilmek için yetilerine göre üretken olmaktadır. Hangi koşullar altında üretkenliği artmaktadır? Bu koşulların insan üretkenliği, verimi ve başarısı ile uğraşan bilim dallarının yöntemleri ile saptanmasıyla gereksinimler tanımlanabilmektedir.

4.2. BÜROLARDA VERİMLİLİK (ÜRETKENLİK)

Dilimizde verimlilik olarak tercüme edilen bu kavram İngilizcedeki “to produce” (üretmek), Fransızcadaki “produire” fiillerinin türevi olarak “productivity” ve “productive” şeklinde kullanılmaktadır. Üretkenliğe elverişli özellikler taşıma anlamındadır. 1950 yılında yapılan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (O.E.C.E.) M. Jean Fourastie başkanlığındaki komite çalışması sonucu verimlilik kavramının tanımı yapılmıştır. Buna göre verimlilik “Hasılanın, üretim faktörlerinden herhangi birine oranıdır”[62]. Verimlilik kavramını tanımlayan pek çok tanımdan bazıları şunlardır;

“Verimlilik, en genel anlamıyla insan ihtiyaçlarını tatmin eden kaynakların etkinliğinin ölçüsü, daha teknik ve dar açıdan üretilen mal ve hizmet miktarı ile bu üretimde kullanılan faktör miktarı arasındaki ilişkidir” [63,62].

“Japon Verimlilik Merkezine göre ise verimlilik ulusal kaynakların, insan gücünün bilimsel yöntemlerle en etkin kullanımı, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, pazarların geliştirilmesi, işsizliğin yok edilmesi, ücretlerin artırılması, üretenlerin, yöneticilerin ve tüketenlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi eylemidir” [64,62].

Ancak bu tez çalışması kapsamında bürolardaki üretkenlik ele alınmaktadır. “Bir hizmet sektörü olarak bürolarda verimlilik ele alındığında, verimlilik, en genel anlatımıyla, üretim sürecine sokulan çeşitli faktörlerle (girdiler) bu sürecin sonunda elde edilen ürünler (çıktılar) arasındaki ilişkiyi ifade etmekte ve savurganlıktan uzak, kaynakları en iyi bir biçimde değerlendirerek üretmek anlamına gelmektedir” [65].

Bu nedenle verimlilik, “üretilen hizmet miktarı ile bu hizmet miktarının üretilmesinde kullanılan girdiler arasındaki oran” olarak tanımlanmaktadır. Genellikle bu ölçü, çıktı / girdi olarak formüle edilmektedir [65]. Büro işlerinde aynı veya daha az miktarda girdi kullanarak çıktı miktarı artırıldığında verimlilik te artmaktadır [66,65].

Verimlilik gerçekte emek, sermaye, hammadde, enerji ve benzeri ölçülebilen üretim faktörleri ile daha birçok faktörlerden etkilenen bir kavramdır. Verimliliğe etki eden faktörler, genelde altı ana grupta toplanmaktadır [68,67]. Bunlar; ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, psikolojik ve yönetim faktörleridir. Ayrıca, verimliliği etkileyen en önemli faktörlerden biri, insan gücünün yaşama ve çalışma koşulları, yetenek ve becerileri ile bunların geliştirilmesine yönelik düzenlemelerdir. Ancak, insangücü verimliliğini etkileyen faktörlerin doğrudan ölçülmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle, insan faktörüne ilişkin olarak yapılan yatırımların, verimliliği ne ölçüde arttırdığı, dolaylı göstergelerle ölçülebilmektedir. Örneğin, teknoloji, hammadde, enerji vb. alanlarda değişimlerin yer almadığı bir işletmede, büroda çalışacak personel kendi bilgilerine ve yeteneklerine uygun işlere seçilmiş, yerleştirilmiş ve eğitilmiş ise; çalışma saatleri ve dinlenme aralıkları işyeri ve işkolunun özelliklerine göre düzenlenmiş ise o büroda (iş yerinde) verimin artması doğaldır [69].

Bunlardan başka bürolarda verimliliği doğrudan etkileyen ve bu tez çalışması kapsamında ele alınan bir başka faktör de çalışanların hem fiziksel hem de psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Sonuç olarak bir büronun üretkenliğini etkileyen faktörlerden biri o büroda çalışan personelin verimli çalışıp çalışmamasıdır. Çalışanların üretkenliğini dolayısıyla büronun üretkenliğini etkileyen birçok faktörden biri de iş ortamının kalitesi ve iş ortamının çalışanların ihtiyaçlarını ne derece karşıladığıdır. Kaliteli ve çalışanların fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını yüksek oranda karşılayan bir iş ortamında, çalışanların iş hevesleri, motivasyonları yüksek olacak, daha verimli çalışacaklar ve daha başarılı olabileceklerdir. Böylece en büyük amaçlarından biri üretken olmak olan iş yerlerinin üretkenlikleri artmış olacaktır.

4.3. BÜROLARDA ÇALIŞANLARIN İHTİYAÇLARI

Bürolar, insanların belirli konular üzerinde düşünsel ve görsel çalışmalar, sözlü ve yazılı iletişim imkanlarıyla dolaylı veya yüzyüze görüşmeler yaptıkları binalardır.

Büro çalışanları günlerinin üçte birini bu hacimlerde geçirmektedirler. Bu nedenle, en etkin çalışma ortamının oluşturulması için çevre koşullarının çalışanların gereksinmelerine en üst seviyede cevap verebilir nitelikte olması gerekmektedir.

Çalışanların kendilerini iyi hisetmeleri, işlerini istekle, severek ve büyük ilgi ve titizlik göstererek yapmaları ve bunun sonucunda da verimliliğin yükselmesi çevre koşullarıyla çok yakından ilişkilidir. Bu nedenle, ofis hacimlerinin tasarımında, çalışanları her yönden motive edecek, onların psikolojik ve fizyolojik gereksinmelerine cevap verebilecek sistemler kullanılmalıdır [70]. Genel olarak, çalışma ortamlarında insan ihtiyaçları fiziksel ve psiko-sosyal çerçevede toplanmaktadır.

4.3.1. Bürolarda Fiziksel İhtiyaçlar

4.3.1.1. Mekansal (boyutsal) İhtiyaçlar

Eylem ve davranış örüntülerinin gerçekleşeceği mekanlar için, insan ve ekipman boyutları ve ihtiyaca göre mekansal çeşitlilik ve ölçülendirme ele alınmaktadır [4]. Kullanıcının boyutsal gereksinimleri bir eylemi tek başına ya da toplu olarak rahatça yapabilmesi için gerekli olan büyüklüklerle, psikolojik büyüklüklerden oluşmaktadır. Bu gereksinimler karşılandığı zaman kullanıcı mekanın boyutları açısından konfor içinde bulunmaktadır [47]. Ergonomi ve antropometri bilimleri bu konulara cevap bulmaya çalışmaktadır. Ergonomi ve antropometri, insani psikolojik yeterlilikler, metabolik işlemler ve inşa edilmiş çevre arasındaki ilişki ile ilgilenmektedir. Antropometri, insani fiziksel boyutların, yeterliliklerin ve sınırların incelenmesidir. Ergonomi, daha çok insanlar ve makinalar üzerinde odaklanmaktadır [9].

Geleneksel bürolarda genellikle odalar hakimdir. Geleneksel büro mekanlarında işletme ve çalışanlar kendilerini binaya uydurmaya çalışmaktadırlar. Ancak şu anda çok yaygınlaşan serbest büro anlayışında ise büyük mekanlar gereksinimler doğrultusunda serbest bir şekilde düzenlenmektedirler. Serbest düzenli bürolarda katı bir geometri istenmemektedir (özellikle iş istasyonları ve sirkülasyonlarında). Bu nedenle, serbest düzenlenmiş bürolarda hareketli panolar sayesinde çalışanın

mekansal gereksinimlerini karşılayacak boyutta iş istasyonları rahatça düzenlenebilmektedir. Bölücü olarak panolar dışında dolaplar ve çiçekler de kullanılabilir. Bölücü elemanlar modüler olma ve hızla sökülüp monte edilebilme özellikleriyle zaman içinde değişen kullanıcı ve işletme ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenebilmektedirler [71]. Yapılan bazı çalışmalarda da büro boyutlarının çalışanın verimi üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir [72].

4.3.1.2. Isısal Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar

İnsan, belirli konfor koşulları içinde yaşamını sürdürebilmektedir. Belirli bir sıcaklık, nem hava hareketi ve yüzey sıcaklığı gerekmektedir [4]. İnsanla çevresi arasında aynen fiziksel nesneler arasındaki gibi bir ısı alışverişi olmaktadır [73]. İnsanla çevresi arasındaki ısı alışverişini etkileyen insana ve çevreye dönük bir çok etken vardır. Önem yönünden birinci derecedeki etkenler, yapılan eylem, havanın ısısı, bağıl nem, hava hareketinin hızı, ortalama radyasyon ısısı ve giysi özellikleridir. İkinci derecede önemli olanlar ise; giysi ısısı, deri ısısı, terleme hızı, deri yüzeyinin nemi vb. [74,16].

Özellikle çalışma ortamlarında yapay iklimlendirme çalışma verimi açısından oldukça önemlidir. Genellikle çalışanlardan, yaz aylarında sıcaktan veya aşırı havalandırma yüzünden soğuktan, kış aylarında ise soğuktan veya aşırı ısıtma yüzünden sıcaktan şikayet edildiği görülmektedir. Gerekli ısısal konfor sağlanmadığı sürece çalışanlardan yaptıkları işlerde çok verimli olmaları beklenmemelidir.

4.3.1.3. Görsel Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar

“İnsan - görsel çevre ilişkisi üzerindeki çalışmalara bakıldığında, iş yerlerinde verimi arttırmanın yollarını arayan araştırmacılar tarafından başlatıldığı görülmektedir” [16]. Temelde görme duyusunun yanında, okuma, yazma, çalışma gibi eylemlerin gerçekleşebilmesi için gerekli aydınlık seviyesinin sağlanmış olması gerekmektedir. Fazla aydınlık, parlak ya da tersi karanlık ve loş ortamlar eylemin cinsine göre rahatsızlık yaratabilmektedir [4]. “Görsel çevreye bağlı olan özellikler; aydınlatma

yoğunluğu, çevredeki yüzeyler, bölgeler arasındaki aydınlatma farklılığı, aydınlatma araçları, parlıltı, çevrede egemen olan renkler olarak sıralanabilir” [16].

Doğal ve yapay ışık kaynakları, işlevsel ve sembolik önem taşımaktadırlar. Doğal aydınlatma, gün boyunca insan tecrübesine katkıda bulunarak değişiklik göstermektedir, fakat yapay ışık kaynakları daha kolay kontrol edilebilmektedirler. İşlemsel faktörler gözün doğasına ve adaptasyonuna, sembolik faktörler ise belli bir ortamdaki aydınlatma seviyesinin bileşik anlamlarına bağlıdır. Bunlar yinede işlemsel faktörlerden bağımsız değildir.

İntibak, gözün değişik uzaklıktaki cisimlere net bir şekilde odaklanması, adaptasyon ise değişik aydınlatma düzeylerinde gözün görebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Aydınlatma düzeyindeki keskin kontrastlar konforsuz olan kamaşmaya yol açmaktadırlar. İnsanlar yine de, kontrast teşkil eden ışık seviyelerinden -kamaşma olmadığı ve gözler yeteri kadar iyi odaklandığı takdirde- hoşlanmaktadırlar. Bu, güzel bir günde değişen ışık ve gölge alanlarından geçen birinin karşılaştığı durumdur [9].

Büro aydınlatması, büronun estetik görünümü. insanların görsel alışverişlerini. üretkenliklerini etkilediği kadar, üzerinde çalıştıkları görsel hedefin yeterli nicelik ve nitelikte görülebilmesinin sağlanması yönünden de önem kazanmaktadır. Kağıt ve kaleme dayalı büro işlevlerinden, klavye ve VDT'lere geçiş ve kişiler arası bilgi alışverişinin önem kazanmasıyla beraber görsel performanstan görsel konfora doğru bir değerlendirme değişimi de yaşanmaktadır. Aydınlatma sistemi için kullanıcının istek ve gereksinimleri kısaca şöyle özetlenebilmektedir [70]:

1. Görsel Performans Açısından: Görsel işlevin kolay, hızlı, ve doğru olarak yapılmasının sağlanması (aydınlatmanın nicel fonksiyonu).
2. Görsel Konfor Açısından: Çalışma süresince, görsel yönden konforlu ve motive edici bir ortam oluşturulması ve çalışanların kendilerini daha iyi hissetmelerinin, sağlanması (aydınlatmanın nitel fonksiyonu) [70].

Özellikle bilgisayarla çalışılan bürolarda uygun olmayan aydınlatma sonucunda kullanıcıların şikayetleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar [70]:

1. Gözün Konforsuzluk Duyumu: Bununla ilgili şikayetler genelde göz kaşıntısı, göz kaslarında gerilme ve yorgunluk ve tümünün sonucu olarak ta baş ağrısı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

2. Görme Gücünün Azalması: Bununla ilgili şikayetler, özellikle ekrandaki yazıların algılanamaması ya da karıştırılması gibi konularda ortaya çıkmaktadır [70].

Sonuç olarak, uygun aydınlatma yapılmamış bürolarda üretkenlik düşmektedir.

4.3.1.4. Akustik Çevre Şartlarına İlişkin İhtiyaçlar

İnsanın yaşadığı mekan içerisinde akustik açıdan konfor içinde bulunması;

- * Öznel bir rahatsızlık yaratmayan, başka bir deyişle gürültüden arınmış,
- * Konuşma anlaşılabilirliğini sağlayan,
- *Gerektiğinde akustik gizliliği sağlayan koşulları elde etmesi olarak tanımlanabilmektedir.

Gürültü en yalın biçimiyle rahatsız edici ses olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım daha belirli biçime sokulup, gürültü “yapılan eyleme ve eylemi yapan kişiye uygun düşmeyen ses” olarak tanımlanabilmektedir [47]. Gürültüden rahatsızlığı oluşturan etkenleri iki gruba ayırarak incelemek olanaklıdır: 1. Sesin şiddeti, sesin düzeyi gibi sesin nitelikleri ile ilgili olanlar ve yapılan eylem, 2. sesin kaynağına karşı kişinin davranışı, belirli seslere karşı geçmişteki deneyimlerin etkisi, sesin belirli aralıklarla tekrarının etkisi, sese karşı alışkanlıkların etkisi. yaşı etkisi gibi insan ve yapılan eylemin nitelikleriyle ilgili olanlar [47].

Modern bürolarda en önemli gürültü kaynaklarından biri hiç kuşkusuz büro içinde kullanılan makineler ve mekanik tesisattır. Özellikle açık planlı büyük bürolarda arkaplan gürültü düzeyi 65 dB civarında olmaktadır. Yazı makineleri olan büyük bürolarda ise arkaplan gürültü düzeyi 45 dB ile 55 dB arasında değişim göstermektedir. Dış gürültü kaynakları: 1.trafik gürültüsü, 2. sanayi gürültüsü, 3. açık hava etkinlikleri gürültüsü olarak gruplanmaktadır. İç gürültü kaynakları ise: 1.

işleve bağlı gürültüler, 2. döşem ve teknik donatı gürültüsü, 3. insan gürültüleridir [71].

Özellikle bürolarda “konuşma anlaşılabilirliğinin” sağlanması önemli bir koşuldur. Konuşma anlaşılabilirliği genel olarak iki niteliksel özelliğin etkisi altındadır:

- * Arkaplan gürültü düzeyi,
- * Konuşma sesinin düzeyidir.

Konuşma anlaşılabilirliğinin tam tersi olarak insanlar gerektiğinde konuşmalarının başkalarını rahatsız etmemesini, gerektiğinde de konuştuklarının duyulmamasını istemektedirler. Başka bir deyişle, kullanıcı çalıştığı mekandan konfor açısından gereğinde akustik gizliliğin sağlanmasını beklemektedir [16]. Bürolarda konuşma seslerinin ya da çeşitli büro araçlarının çıkardığı gürültülerin arkaplan gürültüsünün üzerine çıkması hem öteki çalışanların dikkatinin dağılmasına hem de konuşma gizliliğinin zedelenmesine yol açmaktadır [75].

4.3.1.5. Sağlık Ve Emniyet İhtiyaçları

Uygun bir çalışma ortamında, temizlenme - temizleme, su sağlama, pis ve kirli suların atımı, çöp toplanması vb. şeklinde sıralanabilir.

Yapısal emniyet, deprem, yangın, heyelan gibi afetler, elektrik ve mekanik donanım ve eylemleri gerçekleştirirken olan durumlara karşı emniyet ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı da güvenliğin sağlanması olarak değerlendirilmektedir.

4.3.2. Psiko - Sosyal İhtiyaçlar

Bir mobilya, bir iş istasyonu veya bir bina antropometrik bakış açısı ile iyi tasarlanmış olabilir, fakat yine de kullanıcıları tarafından konforsuz olarak tanımlanabilmektedir. Bu bölümün amacı, çevresel konfor ve kalitenin algılanmasındaki, mahremiyet, kişisel alan ve bölgesel davranış gibi faktörleri ele almaktır. Mahremiyet, kişisel mekan ve bölgeye duyulan ihtiyaç evrenseldir ve

güvenlik, ait olmak ve takdir görmek gibi diğer insani ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktirler [9,76,77,78]. Yine de, değişik kültürlerde, ihtiyacın belirtildiği ve ona ulaşmak için kullanılan mekanizmaların anlatıldığı formlar farklıdır.

Mimarlar tarafından oldukça takdir edilen binaların bir kısmı mahremiyet ve alansal ihtiyaçları karşılamakta iyi olarak değerlendirilmemektedirler. Sebep basittir, bu davranışların birçok yönü bilinçsizce oluşmaktadır. Eğer tasarımcı bir davranıştan habersizse, onu tasarımında açık olarak kullanması mümkün olamamaktadır. Davranış bilimcileri, tasarımcıların dikkatini bu tür davranışlara ve bunların tasarımda ne dereceye kadar dikkate alınacaklarına çekmektedirler. Çevresel tasarım teorisinin amaçlarından bir tanesi, çevrenin düzenlenişinin bu mekanizmalara nasıl imkan tanıdığı ve onları karşılayan tasarım çevrelerinin önemini tanımlamak ve açıklamaktır.

Özellikle bürolarda çalışanların hem görsel hem de işitsel mahremiyetinin sağlanması ve kişisel alanına girilmemesi o çalışanın verimi açısından önemlidir. Çalışanlar genellikle çalışma esnasında başkaları tarafından izlenmekten, telefon görüşmelerinin diğerleri tarafından duyulmasından hoşlanmamaktadırlar. Ayrıca hem rahatça çalışabilecekleri hem de kendi bazı özel eşyalarını koyabilecekleri (kişiselleştirebilecekleri), sahiplenebilecekleri (başkalarının rahatça gelip kullanamayacakları) özel çalışma alanları istemektedirler. Bu gibi ihtiyaçlar karşılandığı sürece çok daha verimli çalışma sağlanabilmektedir.

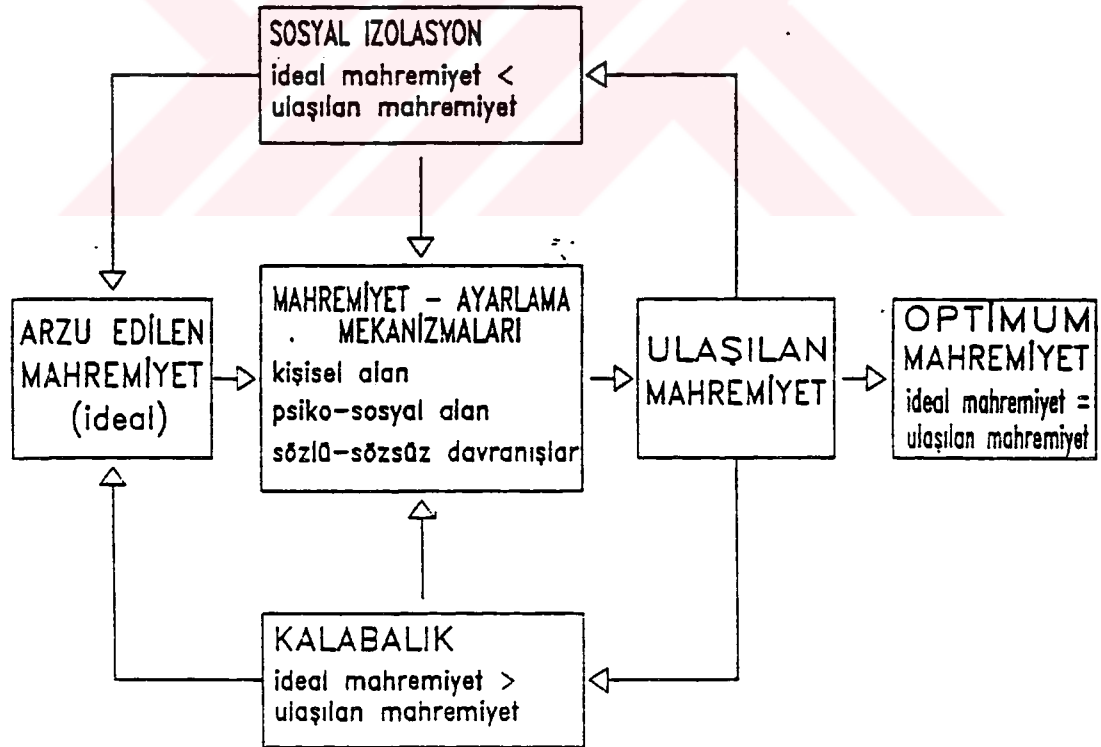
4.3.2.1. Mahremiyet

Mahremiyet, bölgesel davranış ve kişisel alan birbirleri ile yakın olarak ilgilidirler. İnsanlar, katıldıkları aktiviteler için, uygun seviyelerde mahremiyetin açlığını çekmektedirler.

Mahremiyet tanımlarında ortak olan bir nokta vardır. Grupların veya bireylerin, diğerleri ile olan görsel, işitsel ve kokusal etkileşimlerini kontrol edebilme yetilerinin mahremiyetle olan ilişkisini vurgulamaktadırlar. Mesela Amos Rapoport bunu,

"seçeneklere sahip olmak ve istenen etkileşimleri sağlamak için etkileşimleri kontrol edebilme yetisi" olarak tanımlanmaktadır [39]. Mahremiyet, insanların diğerlerinden tecrit olmak amacıyla fiziksel olarak uzaklaşmaları olarak algılanmamalıdır.

Mahremiyet kavramını iki adımda incelenebilmektedir. Bunlardan biri istenen mahremiyet, diğeri ise elde edilen mahremiyettir. İnsanlar herhangi bir ortamda, etkileşim içerisinde olduğu kişilere bağılı olarak zihinlerinde belli bir mahremiyet seviyesi belirlemektedirler [78,79]. Bununla beraber, ilişki süresince kişiler arasındaki iletişim düzeyi anlık farklılıklar göstermekte, beklenen mahremiyet düzeyi değişmektedir. Elde edilen mahremiyet, etkileşim sonucunda ortaya çıkan "optimum mahremiyet"tir. İstenen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet eşit ise "ideal mahremiyet"e ulaşılmış demektir [79] (Şekil 4-2).

Şekil 4-2. Mahremiyet Davranışı [9,48]

Arzulanan mahremiyet derecesi, durağan davranış motifine, kültürel ortama ve sözkonusu bireyin kişilik ve isteklerine göre değişmektedir. Duvarların, perdelerin, sembolik ve gerçek bölgesel ayırıcıların kullanımı ve uzaklık, hep çevresel tasarımcının bir dereceye kadar kontrol edebileceği, mahremiyeti sağlayan mekanizmalardır. Yüzeylerin özellikleri bir alandan diğer bir alana bilgi akışını çeşitli derecelerde engellemektedirler. İnşa edilmiş çevre hakkındaki ana şikayetlerden bir tanesi, istenen düzeyde mahremiyeti sağlayamamasıdır.

Mahremiyetin düzenlenmesinde;

- * durumsal farklılıklar,
- * kültür,
- * cinsiyet gibi bir çok faktörün etkili olduğu söylenmektedir [79].

Birçok mahremiyet çeşidi vardır. Westin dört tip tanımlamaktadır: “**yalnızlık**, diğerlerinin gözlemlerinden uzak olmak; **samimiyet**, bir başka insanla birarada olmak fakat dünyanın geri kalanının etkisinden uzak olmak; **anonimlik**, bir kalabalık içinde bile tanınmamak; ve **koruma**, kişinin istenmeyen girişimlere karşı psikolojik engeller koyması”. Westin, aynı zamanda mahremiyet ile sağlanan dört amacı tanımlamaktadır: “**kişisel bağımsızlığı** (otonomu), **duyguların koyverilmesini**, **kişisel hesaplaşmayı** sağlar ve son olarak da **iletişimi** korur ve sınırlar” [45]. Bu yüzden, mahremiyet bir grup veya birey ile toplumun geri kalanı arasındaki ilişkiler açısından önem taşımaktadır. Westin, mahremiyeti “bir insanın, kendi hakkında başkalarının hangi koşullar altında ne bilmesi istediğine karar verebilme hakkının olması” olarak ta tanımlamaktadır [19].

Bürolarda, mahremiyet davranışı ön plana çıkan ve gereksinimi duyulan bir davranış biçimidir. Çalışma ortamlarında özellikle ses ve görüntü mahremiyeti oldukça önemlidir. Çalışan insanlar, çalışma esnasında başkaları tarafından izlenmekten pek hoşlanmamakta, tedirgin olmaktadır. Aynı şekilde çalışan kişi, yaptığı telefon görüşmesinin (işle ilgili bile olsa) diğer çalışanlar tarafından işitilmesini, dinlenmesini ya da başkalarının konuşmalarını duymak istememektedir. Hem görsel,

hem işitsel açıdan gerekli mahremiyet düzeyinin sağlanması çalışanların huzursuz olmaması ve işlerine yeterince önemi verebilmeleri için oldukça önemlidir.

4.3.2.2. Kişisel Alan

Kişisel alan gereksinmelerinin sağlanması mahremiyete ulaşılması için temel bir mekanizmadır. Kişisel alan, kişiselleştirilmiş mekan ile karıştırılmamalıdır. Bunların ilki, aynı cinsten -normalde temas halinde olmadan yaşayan- hayvanların özel durumlar dışında kendileri için sağladıkları uzaklık anlamını taşımaktadır [80,9]. İkincisi ise doğal veya inşa edilmiş çevrenin bölgesel alan olarak belirlenmiş kısmı anlamındadır.

Kişi, belleğinde, gittiği her yere taşıdığı görülmez ve belli bir formu olmayan bir alanla sınırlı olduğunu hissetmektedir. Bu alan, **kişisel alan** olarak tanımlanmaktadır [77,79]. Sommer kişisel mekanı şöyle tanımlamaktadır [77]: “Kişisel mekan, kişinin çevresini saran ve davet edilmeyenlerin giremeyeceği, gösünmez sınırdır. Schopenhauer'in fablndaki gibi insanlar sıcaklık ve yoldaşlık sağlamak için yakına gelirler, fakat birbirlerini iğneleyemeyecek kadar uzak dururlar. Kişisel mekan küresel olmak zorunda değildir, hatta her yöne doğru eşit uzanmak zorunda da değildir... küçük bir kabuk, bir sabun köpüğü, aura ya benzetilebilir.”

Eğer bir başkası bu mekana girerse, birey kendisine tecavüz edildiğini hissetmekte ve memnuniyetsizliğini göstermektedir. Memnuniyetsizliğin dışa yansımaları gizlense de, bu tecavüzler derinin gerilmesi gibi fizyolojik tepkilere dönüşebilmektedir. Çalışma koşullarında, bu tecavüzler bozulmalara yol açabilmektedir. Bir kişi belli bir göreve kendini kaptırmışsa veya yakın çalışma gerekiyorsa, böyle olmamaktadır. İnsanlar aynı zamanda diğerleriyle dostluklar kurabilmekte ve kişisel alan sınırları içine davet edilebilmektedirler [76].

Kişisel alanın belirlenmesinde kültürel farklılıklar, kişisel karakteristikler, yaş farkları ve cinsiyet önemli yer tutmaktadır. Watson ve Graves (1966) yaptıkları bir çalışmada kültürel farklılıkları ortaya çıkartmaktadırlar. Tek yönlü ekranın önüne

çiftler çiftler oturmak üzere otuziki öğrenciyi gözlemlemişler. Çiftlerin yarısı Arap, diğer yarısı ise Amerikalılardan oluşmaktaydı. İki grubun birbirinden çok açık farkları olduğu görülmüş; birbirlerine karşı korudukları aç ve mesafe en belirgin farklar olarak ortaya çıkmaktadır. Araplar, Amerikalılara göre partnerlerine doğru dönük ve daha yakın oturdukları, dokunmaya daha eğilimli oldukları ve birbirlerine daha direkt olarak baktıkları, ayrıca daha yüksek sesle konuştukları ortaya çıkmaktadır [19].

Kültürel farklılıklar kişisel alan ve alan kullanımının anlaşılmasında yeterli kriterler değildir. Durumu daha aydınlatabilmek üç karakteristiği daha ele almakla mümkün olabilmektedir; kişilik, yaş ve cinsiyet. Kişilik farklarının etkisi hakkında az bir çalışma yapılmıştır. İçer dönük olarak sınıflandırılan insanlar dışa dönük olanlarla karşılaştırıldıklarında kendi aralarında ve yabancılarla aralarında daha büyük mesafeler bırakmayı tercih etmektedirler. Bir kaç çalışma da kişisel alanın yaşa bağlı olduğunu göstermektedir. Aiello ve Aiello (1974) bir çalışmalarında altı yaşından onaltı yaşına kadar olan çocukları gözlemleyerek ve kişiler arası mesafelerdeki artmanın yaşa bağlı olduğunu bulmuşlardır. Heshka ve Nelson (1972) yaptıkları çalışmalarda gençler ve yaşlıların orta yaşlılara göre aralarında daha az mesafe bıraktıklarını bulmuşlardır [19]. Canter (1974) çalışmalarında kadınların erkeklere nazaran, diğer insanlara daha yakın durduklarını ve aynı zamanda kadınların da erkeklerin de hemcinslerine daha yakın durduklarını bulmuştur [19].

Kişisel mekanın algılanması, sabit elemanlı çevrelerin tasarımında önemlidir. Bunlara örnek otobüs ve uçak terminallerinde, tiyatro ve sinemalarda bulunan oturma yerleri sabit salonlardır. Başka durumlarda insanlar daha konforlu bir konuma geçmekte veya mobilyaların yerlerini değiştirmektedirler [9].

Bir kişinin, kişisel alanının sınırları zamana, duruma ve beraber olduğu insanlarla olan samimiyetine göre değişmektedir. Bir çalışma ortamında birbirinden çok farklı insanların çalışabileceği göz önüne alındığında, her çalışanın kişisel alanlarının sınırlarının ne kadar farklılık göstereceğini anlamak zor değildir. Bu yüzden de çalışma ortamlarında, bir çok nedenden dolayı çalışanların kişisel alanları bozulmalar

gösterebilmektedir. Bu bozulmaların nedenleri çeşitli olabilmektedir; büronun gereğinden küçük olması, uygun şekilde düzenlenmemiş olması vs. Bu tür bozulmalar da çalışanların, konsantrasyonlarını tam olarak toplamalarını engellemektedir.

Kişiselleştirme, yerlerin belirlenmesi veya içindeki objelere ekler yapılması ve onların sahiplenmesi ile olmaktadır. İşlem bilinçli olabilir, ama genellikle bilinçsizdir. Davranış, bölgesel kontrol için bir arzunun manifestosu ve estetik tadların bir ifadesi olduğu kadar çevreyi aktivite motiflerine daha uygun hale getirme çabasının da bir sonucudur.

4.3.2.3. Bölgesel Davranış

Bölgeselciliğin insan davranışına uygulanması yakın geçmişte olmaktadır. Leon Pastalan (1970) insani bir bölge için şu tanımlı yapmaktadır [81]: “Bir bölge, bir insan veya grubun özel bir alan olarak kullanıp savunduğu sınırlandırılmış alandır. Bir alanın, sahip olma tavırları, ve belli objelerin düzenlenmesi sayesinde psikolojik olarak tanımlanmasını içerir.”

Irwin Altman'ın (1975) mahremiyeti sağlamak için bir mekanizma olarak yaptığı bölge tanımlı, bölgesel davranış tanımından gelmektedir [78]: “Bölgesel davranış, bir kişi veya grup tarafından sahip olunan bir yer, obje veya iletişimin kişiselleştirilmesini içeren, kendinin-diğerinin sınırlarını düzenleme mekanizmasıdır”. Bu tanımlar, bölgelerin bazı temel karakteristiklerini belirtmektedir; 1) Bir bölgenin haklarına sahip olmak, 2) Bir alanın kişiselleştirilmesi veya belirlenmesi, 3) tecavüzlere karşı savunma hakkı ve 4) temel fizyolojik ihtiyaçların karşılanması, kavramsal ve estetik ihtiyaçların tatminine kadar çeşitli fonksiyonların sağlanması [78].

İnsanlar değişik yöntemlerle bölgesel davranışlar göstermektedirler. Bu yöntemler biyolojik kökenli bile olsa kültürel meyillidir. İnsan bölgeleri boyut ve yerleşim olarak çok değişkendir; sadece yer olarak değil, eşya ve fikirler olarak da ve geniş bir

fiziksel ve sembolik engeller dizisi ile işaretlenmektedirler. İnsanlar çok daha fazla sayıda bölgeye ve onlarla ilgilenme yollarına sahiptirler [78].

Bölgesel kontrol sayesinde mahremiyetin sağlanması önemlidir çünkü **kimlik**, **uyarım** ve **güvenlik** ihtiyacı gibi bazı insani ihtiyaçların karşılanmasına hizmet etmektedir. Maslow tarafından, ait olma, kendine saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları ile ilgili bulunan **kimlik**, birinin kim olduğu ve toplumda hangi rolü oynadığını bilme ihtiyacıdır. Uyarım ihtiyaçları ise, sansürden, dış saldırılardan korunmak ve kendine güven kazanmak gibi birçok şekle sahiptir. Etnolojistler bu ihtiyaçları biyolojik geçmişimizle açıklama yoluna gitmişlerdir. Davranışçılar ise bir kültür içinde motiflerin güçlendirilmesi şeklinde açıklamışlardır.

Bölgesel kontrol, bir çok ölçekte görülebileceği gibi çalışma mekanlarında, bürolarda da sıkça karşılaşılan bir davranış şeklidir. Çalışanlar, genellikle kendi iş istasyonlarında bu davranışı göstermektedirler. Masasında bir başkasının çalıştığını (kısaca bir süre için bile olsa) ya da her hangi bir eşyasının (özel ve şahsi eşya olmasa dahi) kullanıldığını gören bir kişi oldukça fazla rahatsız olmaktadır. Rahatsızlık derecesi o kişi ile olan samimiyetine göre değişebilmektedir. Kişinin çalışma mekanında gösterdiği bölgesel davranışın derecesi ve sahiplendiği alanın sınırları, o iş yerindeki statüsü ve ne kadar zamandır orada çalıştığı ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

4.3.2.4. Çalışan Psikolojisi (Üretkenliği) Açısından Mekanda Kalabalıklaşma

Kalabalıklaşmanın bilişsel ve davranışsal etkilerinden bahseden hipotezler, ona iki ayrı fiziksel bileşenden bakarak oluşturulmaktadır; bir mekandaki insan sayısı ve insan başına düşen mekan miktarı. İlki, mevcut konumdaki bilişsel karmaşıklığı ve belirsizliği artırırken davranışları düzenlemeyi de zorlaştırmaktadır. İkincisi aynı konumdaki diğerlerini uyarım olarak daha ön plana çıkartırken, daha iyi davranış koordinasyonu gerektirmektedir. Bu faktörler birarada bilişsel aşırı yüklenme ve davranışsal zorlamaya yol açmaktadırlar.

Bütün araştırmacılar, kalabalıktaki fiziksel durumun yüksek yoğunluk durumu olduğunda hemfikirlerdir. Bu tanım en azından iki ayrıştırılabilir bileşkeye sahiptir: grup içindeki objelerin sayısı ve obje başına düşen mekan. Bazı araştırmacılar, toplam mekan miktarını sabit tutarak fakat grup içindeki toplam sayıyı arttırmak suretiyle yoğunluğu değiştirmektedirler. Diğerleri ise sayıyı sabit tutup odanın boyunu küçülterek daha yoğun bir durumu gerçekleştirmek yoluna gitmektedirler. Kalabalık fenomeninin, bilişsel aşırı yükleme ile analiz edilmesi ve takip eden davranışların organize edilmesi ihtiyacı bilişsel kapasitenin önemini daha da açık bir şekilde göstermektedir. Grup boyutunun etkilerinin mekansal sınırlamaların etkisinden farklı olduğu, hayvanlar ve insanlar üzerinde yapılan ve bu iki faktörün ayrı ayrı değiştirilmesi ile uygulanan çalışmalarla desteklenmektedir [20].

Grup Boyutu: İlk olarak, insan sayısındaki artışın söz konusu olduğu durumlar incelenmektedir. Daha çok insan daha çok uyarım kaynağı sağlamaktadır. Potansiyel olarak her biri onun davranışını değiştirmekte ve dolayısıyla kişinin herhangi bir zamandaki şüphesini arttırmaktadır. Söz konusu durumda mümkün olan ilişkilerin sayısı insan sayısı ile birlikte artmakta; toplu halde bulunan yabancılar, daha çok insan, göz teması olan kişiler, kaza sonucu temaslar vs. Bir durumdaki insanların sayısı arttıkça karakteristikleri de değişmekte ve sistemin karmaşıklığı yine artmaktadır.

Grup boyutunun organize gruplar üzerindeki etkilerinin araştırılması, sayının önemi konusunda çok ilginç görüntüler göstermektedir. Thomas ve Fink [82] grup boyutu hakkında sayısız çalışmaları gözden geçirerek şu sonuçlara varmaktadırlar: (a) grup boyutunun artırılması, elemanların gruptan aldıkları tatminin azalmasına yol açmaktadır, çünkü sayı grup içindeki iletişimi sınırlandırmaktadır, (b) görevler genellikle küçük gruplar tarafından daha hızlı tamamlanmaktadır, (c) hızın en önemli kriter olmadığı görevlerde büyük gruplar daha başarılı sonuçlar almaktadırlar (d) büyük gruplar hiziplere ve gruplara bölünmektedirler. Bir grupta ne kadar çok insan olursa, kaynakların ve beklentilerin de artacağını da belirtmek gerekmektedir. Eleman sayısı arttıkça istek ve kaynakların heterojenliği de artmaktadır. Bu büyük sayı ve heterojenlik, elemanların beklenti ve kaynak değiş tokuşlarını en iyi şekilde

yapmalarını engellemektedir. Fakat bu faktörler aynı zamanda görevlerin iyi bir şekilde yerine getirilmesine ve değişik tatminlerin yaşanmasına imkan tanımaktadır.

Grup boyutu ile ilgili bu tartışmadan, belli bir durumdaki yoğunluğun insan sayısını artırılarak artırıldığı takdirde, özne için durumun bilişsel karmaşıklığı da artırılmış olmaktadır. Bu durumda başka elementler, imkan dahilinde değişiklikler ve aktiviteleri takip ederken varılacak başka kararlar vardır. Bu etkiler, sabit sayıda insan için mevcut mekanın azaltılması yoluyla yoğunluğun artırıldığı durumlarda gerçekleşme zorunda değildir [82].

Dar Mekanda Kalabalıklık: Büyük bir mekan yerine küçük bir mekanda bulunmanın özneyi nasıl etkileyeceğine bakmakta fayda vardır. Herşeyden önce, hareket özgürlüğü daralmaktadır. Daha geniş bir mekanda kolaylıkla yapılabilecek bazı aktiviteler gerçekleştirilememektedir. İkinci olarak, eğer mekanda birden fazla kişi varsa aktivitelerin uyum içinde yapılması ihtiyacı artmaktadır. Bu yüzden bireysel aktiviteler azalırken, fiziksel alışveriş içeren belli grup aktiviteleri gerçekleşebilmektedir. En azından `minimum düzeyde de olsa etkileşim engellenememektedir. Sonuç olarak, uyarım kaynağı olan diğerleri yakınlık sebebiyle daha çok göze çarpmaktadır [20].

Kişisel mekan üzerine araştırmalar, insanların diğerleri ile aralarında olan mesafeyi kültürel olarak tanımlanmış bir şekilde seçmeleri ve bunu yaparken de diğerinin karakteristiklerinin kısmi kültürel anlamlarını gözönüne alırlar [83,20]. Ayrıca, etkileşimin tipi ve kişiler arası değerlendirmeler diğerleri ile olan mesafenin seçimini etkilemektedir [84,20]. En azından, başkaları ile sınırlandırılmış bir alanda çalışan bir insanın özgürlüğünün bir kısmını kaybettiğini hissetmesine, başka bir durumda değişik şekilde kullanabileceği bir mekanı belirli bir şekilde kullanmasına yol açmaktadır.

Ayrıca, insanların, en azından bazı toplumsal durumlarda **çok** yakınlarına gelinmesine kaçarak tepki verdikleri görülmektedir. Tabi ki, **çok yakın** düşüncesi, belli bir duruma ve etkileşim halindeki insanların özelliklerine bağlıdır. Yine de bu

bulgular kişilerin bazı durumlarda başka birinin yaklaşmasına olumsuz tepki göstereceklerini göstermektedir.

Öyleyse, sınırlandırılmış bir alanda, başkalarına mekansal yaklaşmanın özgürlük ve esneklik kaybına yol açabileceği sonucuna varabiliriz. Bir insan geniş bir odada bir başkasına yaklaşmak istenirse yanına gidilebilir. fakat küçük bir odada birilerinden uzak kalmak isteniyorsa bu mümkün olmayabilir. Çoğu kişi, hemen yanındaki birilerini onu ilgilendirmedikleri durumlar da bile, görmezden gelmenin zorluklarını yaşamıştır. Kalabalıklaşmanın olumlu olduğu durumlar, diğerlerinin genellikle sevilen ve güvenilen insanlar olduğu veya onlarla iletişim için istek veya ihtiyaç olan durumlarda söz konusu olabilmektedir.

Doğal olarak ortaya çıkan birçok kalabalık durumda bir insan hem çok sayıda başkası ile hem de mekansal sınırlamalar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden, hareket edilmesi gereken durum bilişsel açıdan karışıktır ve belli bir hareketi ve hatta belli bir davranışsal stratejiyi seçme yeteneğini engellemektedir. Bu acil durumlar insanın tatsız veya stresli bir durum yaşayacağı anlamına değil, daha az aktivitenin başarılı bir şekilde ve kolaylıkla gerçekleşebileceğini ve hayalkırıklığı ihtimalinin gittikçe yükseleceği anlamına gelmektedir.

Bürolarda Kalabalıklaşmanın Etkileri: Özellikle bürolarda, kalabalıklaşmanın çalışanların verimi üzerinde oldukça büyük etkileri vardır. Bürolarda üç türlü kalabalıklaşma olmaktadır:

1. Çalışanların çokluğu
2. Ekipman, mobilya vb. çokluğu
3. Mekanın küçük olmasından doğan insan veya ekipman kalabalıklığı.

Her üç durum da rahatsızlık vericidir. Kalabalıklaşma stres oluşturmaktadır çünkü kişisel otonom ve ifadeyi sınırlamakta, arzulanan iletişim motiflerinin gerçekleşmesini engellemektedir. Kalabalıklaşma, çevre üzerinde kontrol eksikliği ile ilintilidir [9]. Çalışanın, kalabalıklık nedeniyle çevresi üzerinde kontrol sağlayamaması ve diğer çalışanlarla arzu ettiği düzeyde iletişim kuramamasından dolayı oluşan stresle karşı karşıya kalmasının yanı sıra bu kalabalıklığın oluşturacağı

gürültü, karmaşa ve hareket etme zorluğu nedeniyle de kasantrasyonunu toplamada zorluk çekecek, bunun neticesi olarak ta veriminde düşme olacaktır.

4.4. ÇALIŞANLAR İÇİN TASARIM

Mimarlar, kullanıcıların ihtiyaç ve fonksiyonlarına cevap verebilmeli, ancak ilk önce bu ihtiyaç ve fonksiyonların doğası anlaşılmalıdır. İnsanların fiziksel aktiviteleri hakkında fikir edinebilir ancak insanların kendilerini, başkalarını ve çevrelerini beklentileri doğrultusunda ifade edebilme ihtiyaçlarını, değerlerini ve hırslarını da anlaşılmalıdır. Klişe bir deyiş olan “biçim fonksiyonu izler” oldukça eksik bir deyiş; sadece tek taraflı olan neden - tepki ilişkisidir. Halbuki bu iki yönlü bir ilişki olmalıdır. Sandahl’ın insanların ihtiyaçları ve çevrenin anlamına yaklaşımı öncelikle çevre ile kullanıcı ve onun rolünün ilişkisine bakmaktan geçmektedir [85].

Tasarımcılar çevreyi şekillendirmelidir ki böylece bazı aktiviteler yapılabilsin ve insan ihtiyaçları da giderilsin. Bu durumda tasarımcı kim için tasarım yapıyorsa onlar hakkında bilgi edinmelidir. Kullanıcılar ile aynı kültürden olmak tasarımcının kullanıcıların ihtiyaçları ve arzu ettikleri aktiviteler hakkında tahminler yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Kültürlerarası farklılıklar olduğu gibi kültürün kendi içinde de farklılıklar olmaktadır. Tasarımcı hangi sosyal gruptan ise o grubu daha iyi tanıyacaktır. İnsanlar için tasarım yaparken onlar hakkında her türlü bilgiyi edinmek oldukça önemlidir [56].

Aşağıdaki sorular, insanlar için ortamlar tasarlarırken göz önüne alınması gereken deneysel, antropolojik bir liste olarak sunulmuştur. Bu liste, pek çok kültür üzerine yapılmış incelemeler, insanın evrimsel geçmişi üzerine çalışmalar ve insanın kültürlere olan tepkileri temel alınarak hazırlanmıştır [86].

4.4.1. Genel İhtiyaçlar

1. Mekanın tertibi aktiviteler arası ilişkileri yansıtıyor mu?

Aktiviteler fonksiyonel olarak ne kadar yakından ilişkilendirilmiş iseler, mekan içinde fiziksel olarak o kadar yakın bulunmalıdırlar.

2. Tüm aktiviteler ve onlara ayrılan zaman ve yerlerin bir anvanteri çıkarılmış mı?

Tüm aktiviteleri kapsayan zamansal ve topolojik bir harita oluşturulmalıdır.

3. İlişkili olmayan aktiviteler ayrılmış durumda mı?

İlişkili olmayan aktiviteleri elden geldiğince birbirinden ayırmak, birbirleri ile çatışmalarını önlemek açısından önemlidir.

4.4.2. Çalışan İhtiyaçları

1. İnsanın tüm mekansal ihtiyaçları için yeterli yer sağlanmış mı?

2. Her kullanıcıya “burası bana ait” diyebileceği bir yer sağlanmış mı?

3. Farklı büyüklükteki grupların bir araya gelebileceği mekanlar sağlanmış mı?

Aynı yerde çalışan insanların, bazı zamanlarda biraraya gelerek sosyalleşme ihtiyaçları vardır.

4. Yeterince sınır taşları var mı?

Sınır taşlarının, biri de toplantı alanlarını belirlemek olan, pek çok fonksiyonu vardır.

5. Işık şiddetinde, renkte, ses akustiğinde ve koku ortamında değişiklikler oluyor mu?

Bu varyasyonları rastgele, beklenmedik yapmak, bugünün sıkıcı, hiç değişmeyen ortamına göre daha cazip durmaktadır.

6. Kabul edilebilir ölçülerde çevresel uyarılar sağlanmış mı?

7. Çalışma alanları doğru büyüklük ve karakterde mi?

Çalışma alanları, ne insanların izole olacağı kadar büyük, ne de çok fazla temas kurmak zorunda kalacakları kadar küçük olmalıdır.

8. Kültür içindeki sabit, yarı-sabit ve dinamik mekan arasındaki farklar göz önüne alınmış mı?

9. Kapalı alanın görünen büyüklüğünde ışık ve gölgeler yardımı ile değişiklikler sağlanmış mı?

Çok aydınlatılmış duvarlar oda büyükmüş hissi uyandırır. Diğer yandan fazla kalabalık önlenemeyecek durumda ise, az ışık bunun etkilerini azaltır yönde iş görür.

10. Gözleri dinlendirmek için boş alanlar bırakılmış mı?

11. İnsanın toplumsal ihtiyaçları karşılanmış mı?

12. Bireylere farklı ortamlar içinde öğrenme imkanı sunulmuş mu?

İnsanı insan yapan, o muazzam beyni ve çevreye uyumunu sağlayan öğrenilmiş davranışlardır. İnsanlara yoğun bir öğrenme fırsatı sunmak, onlara bir tamamlanma hissi kazandırır.

13. Eğlenceye yönelik aktivitelere, çeşitli oyunlara fırsat tanıyor mu?

Filogenetik skalada oyun, geç zamanlara kadar görülmemiş ve fonksiyonu fark edilmemişti. Halbuki, öğrenme, toplumsallaşma ve savunma açısından önemlidir.

Kullanıcı olarak insanlar için tasarım yaparken, onların içinde bulunacakları çevrede mutlu ve sağlıklı olabilmeleri için hem fizyolojik hem de psikolojik ihtiyaçlarını her kullanıcı grup için ayrı ayrı dikkatli bir şekilde belirleyip karşılamak gerekmektedir. Ancak bu şekilde insanlar hem çevreleriyle hem de birbirleriyle uyum içinde yaşayabilirler. Özellikle insanların hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri çalışma alanlarında bu ihtiyaçların karşılanması çalışanın verimi açısından da oldukça önemlidir. İnsanın rahat olamadığı çevrede yeterince verimli çalışması beklenemez. Bu nedenle çalışma ortamlarının, çalışanların ihtiyaçları düşünülerek düzenlenmesi gerekmektedir.

4.5. ÇALIŞMA MEKANLARININ İNSAN DAVRANIŞLARINA UYGUNLUĞU VE ESNEKLİĞİ

Uygunluk kavramı, basit fakat aynı zamanda da güçlü bir kavramdır. Temeli çevresel tasarım teorisine dayanmaktadır. İnşa edilmiş olan çevrenin değişik motifleri değişik davranışlar ve estetik tecrübeler yaşanmasına imkan tanımaktadır. Bu yüzden, çevrenin uygunluk derecesi, bireyin davranışsal ve estetik tecrübelerini, çevrenin mevcut şekli doğrultusunda etkilemektedir. İnsanlar doğal ve yapay çevreleri sahip oldukları imkanların sayısını arttırmak amacıyla her zaman değiştirmişlerdir. Binalar ise bu değişiklikler kümesinin bir alt kümesini teşkil etmektedirler.

Lewin bir objenin değeriğinin, onu algılayanın ihtiyaç ve değeriği tarafından ona verildiğini belirtmektedir. Bu yüzden bir nesnenin değeri, algılayanın ihtiyaçları ile birlikte değişmektedir. Nesne ve onun sağladığı imkanlar değişmese de, onun bir insana olan yararı da bu sebeple değişikliğe uğramaktadır. İnsanlar nesnelerin ve çevrenin uygunluklarını öğrenmekte ve uygun zamanlarda kullanmaktadırlar. Burada önemli olan çevrenin, yapısı sebebiyle bir çok imkanları birden içerdiiğidir [9].

Uygun, karşılamak, synomorphy ve benzeşim kavramları, bir davranış motifi ve bir fiziksel çevre motifi arasındaki bağlantıyı tanımlamak için de kullanılmaktadırlar. Bunların hepsi kalitatif anlamda da kullanılabilirler: bazı çevreler [55,9] belli bir davranış motifini, diğerlerine göre daha iyi karşılayabilir veya uyabilirler: çevre ile davranış arasındaki belli bir andaki benzeşim, başka bir andakine göre daha fazladır [87,9]. Bazı basketbol sahası yüzeyleri koşma, zıplama ve bir topu zıplatma aktiviteleri için diğerlerine göre daha iyi uymaktadır: bazı sahalar oyunu seyretme aktivitesine daha uygundur: bazı çevrelerin çevreleyici özellikleri onları basketbol oynamak için daha iyi yerler haline getirmektedir. **Uygun** kelimesinin bu şekilde kullanımı Christopher Alexander'ın (1960) çevre ve insan davranışları konusundaki uyumsuzlukları, uyumlu noktalardan çok daha iyi farkedebildiğimizi açıklayan çalışması ile bağlantılıdır [9].

Görünüşte olumsuz ve stresli birçok konumda üretkenliğin ve katılımcıların uyumunun aşırı derecede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ortamın olumsuz yönlerine karşı toleranslar mevcuttur, çünkü orada bulunmanın getirdiği ödüller fazladır. Bu yüzden, ödül ve masrafların algılanması, bireysel değer ve motivasyonlar, ve bireysel alışkanlık düzeyleri hep, bir çevrenin bir davranış motifine ne kadar iyi uyduğu ve çevrenin uygunluğu konusunda kalitatif bir model geliştirmenin ne kadar zor olduğunun açıklanmasında yardımcı olmaktadır [88].

İnsanların subjektif evrimleri üzerine kurulu aktiviteler ve çevreler arasındaki uyumun kalitesi konusunda açık bir teori oluşturmak zordur. Bazı kişiler, basit olarak, diğerlerine göre daha çok yakınmakta; iyi saatlerinde olan insanlar, sol

tarafından kalkmışlara göre daha iyi değerlendirmeler vermektedirler: insanlar binalar ve odaları değişik boyularada değerlendirirler. herşeyden önce kişilerin beklentileri farklıdır [89].

Bazı istisnalarla birlikte, aynı mileu içinde birden çok değişik durağan davranış motiflerinin yeralması mümkündür. İyi aydınlatılmış bir oda birçok amaca hizmet edebilmekte, herne kadar bir kez döşendikten (Barker'ın terimleriyle **içsel olarak yapılandıktan**) sonra bazı fonksiyonları diğerlerine göre daha iyi karşılamaktadır.

Edward T. Hall (1966) üç temel düzenleme motifleri olduğunu tanımlamaktadır [42]: **sabit elemanlı mekan, yarı-sabit elemanlı mekan ve dinamik mekan**. Sabit fonksiyon mekanı, kolayca hareket ettirilemeyen elemanlarca kapatılmıştır: masif duvarlar, döşemeler, pencereler ve eklemeler. Yarı-sabit elemanlı meknlar ise hareket ettirilebilen mobilyalara sahiptir. Bazı durumlarda bundan bile fazladır: geleneksel Japon evinde duvarlar, günün değişik zamanlarında değişik aktiviteler için değişik ortamlar oluşturmak amacıyla hareket ettirilmektedirler. Dinamik mekan, diğer yanda sadece iki ya da daha fazla insan arasındaki alış-veriş sürdüğü sürece vardır. Belirlenmiş bir mekan değildir ve farkında olmadan oluşmaktadır.

Bazı çevreler, yeniden yapılanma olmadan birçok aktiviteyi karşılayabilmektedir. Bazı çevreler değişik aktiviteleri karşılayabilmeleri için kolaylıkla değiştirilebilmektedirler. Çevresel tasarımcılar bu iki durum için değişik terimler kullanmaktadırlar. İlki **uyumlanabilir** diğeri ise **esnek** diye geçmektedir.

Uyumlanabilir bir düzenleme, fiziksel değişiklik gerektirmeden değişik zamanlarda, durağan davranış motiflerini karşılamaktadır. Çok amaçlı sabit-elemanlı bir mekandır. Bir lise spor salonu, belli bir zamanda bir beden eğitim dersini karşılayabilirken, bir başka zamanda ise bir dans partisine imkan verebilmektedir. Mimar Robert Venturi (1966) bir notunda "Çok fonksiyonlu binalar için çeşitli mazeretler vardır... Bir oda aynı zamanda veya değişik zamanlarda birçok fonksiyona sahip olabilir" demektedir [90]. Bu durumların ilkinde, davranış ortamları komşudur: ikinciside ise geçici mekan farkı vardır. Kapıların, pencerelerin ve inşa edilmiş mobilyanın yerleşimi, mekanların uyumlanabilirliğini oldukça etkilemektedir. Bir çok

tasarım, değişik oda coğrafyalarının imkanlarını ve onlara eşlik eden aktiviteleri şiddetli bir şekilde azaltmaktadır. Esnek düzenlemeler, değişik ihtiyaçları karşılamak için yapısının kolayca değiştirilebildiği düzenlemelerdir. Bu genelden daha da sık olarak yarı-sabit elemanlı mekanlarda uygulanmaktadır. Esnek büro mekanında bürolar arasındaki duvarlar kolaylıkla hareket ettirilebilmektedir. Böylelikle büro mekanları zamanla değişen işletme ve kullanıcı ihtiyaç ve isteklerine göre yeniden kolayca değiştirilebilmektedir.

Hangi terimler kullanılırsa kullanılsın, davranış ortamlarının tasarımı, inşa edilmiş çevrenin sadece sabit-elemanlı mekan olmadığını kabul etmek zorundadır. Özel tasarlanmış çevreler nadir olarak sadece bir tek durağan davranış motifine hitap etmek üzere şekillenmektedirler. Sonuç olarak, belli bir düzenleme genellikle bir aktiviteyi diğerlerinden çok daha iyi karşılar ve algılanan finansal ve psikolojik avantajlarından dolayı kabul görmektedir [9].

BÖLÜM 5 - ÇALIŞMA ORTAMLARINDA DAVRANIŞ ANALİZİ İÇİN YAKLAŞIM

Bu bölümde, Walter H. Moleski'nin [86], 1971 yılının başlarında Çevre Araştırma Grubu'ndan istenen, geniş bir büro yapısının iç tasarımı için bir çevre programı ile ilgili çalışmasından yararlanılarak, bürolar için davranış analizinde ele alınacak hususlara değinilmiştir.

Büro tasarımında her türlü beklenmedik davranış ihtimallerinin göz önüne alınması gerekmektedir. Davranışı hem zaman, hem de mekan açısından açıklayacak bir yol bulmak ve bu davranışı, o çevre için gereksinimlerini geliştirerek, fiziksel çevreye yine sistematik bir şekilde bağlamak önem taşımaktadır. Davranışın, laboratuvar ortamında değil kendi ekolojik ortamında incelenmesi doğru olacaktır.

Bir çevrenin kullanıcılarının davranışlarını, o çevrenin tasarımı ile ilişkilendirme problemi iki adımdan oluşmaktadır. İlk adım, kullanıcıların davranışsal ihtiyaçlarını belirlemektir. İkinci adım ise, bu ihtiyaçları fiziksel ortamın unsurlarına dönüştürmektir. Fiziksel ortam içinde, davranışsal motiflerin analizinin bazı temel unsurları vardır. Fiziksel ortamın herhangi bir elemanındaki değişim ile, ilgili davranışın karakteristiği de değişmektedir. Bu, tasarımcının, çevredeki fiziksel elemanları değiştirmesinin kullanıcıların davranışları üzerinde ne gibi bir etkisi olacağını anlaması açısından önem kazanmaktadır. Davranış motifleri üzerinde etkisi olan fiziksel elemanların belirlenmesi ve davranış motifleri ile aralarındaki ilişkinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bir diğer unsur da, bu ortam içindeki tüm davranış birimlerinin incelemesidir.

5.1. METODOLOJİ

Problemin karmaşık yapısından dolayı, bir tek bilgi toplama metodu ile bilgilerin toplanması mümkün olmamaktadır. Bu yüzden, röportajlardan, kullanıcı anketlerinden ve gözlem tekniklerinin hepsinin birden kullanıldığı bir sistem kullanılmalıdır. Her metodun muhakkakki eksik bir yönü vardır. Bu üç metodu birleştirerek ve herbirinin iyi ve yararlı yönlerini kullanarak, geniş kapsamlı bir bilgi toplama sistemi oluşturulmalıdır. Böyle bir sistemin bir diğer yararlı yönü de, bir yöntemle elde edilen bilginin, bir diğeri ile kontrol edilebilmesine olanak sağlamasıdır. İlk adım olarak, söz konusu şirketin bulunduğu yere gidilerek, büro işlerken gayri resmi bir şekilde incelenmelidir. Bu inceleme esnasında araştırmacı kendi gözlemlerini, büronun mevcut yerleşimini, çalışanların bu yerleşimde nasıl bir davranış motifi sergilediklerini, başından beri büroda yapılmış olan mekansal değişiklikleri ve nedenlerini, vs. çizimlerle de destekleyerek not etmelidir. Bundan sonra, incelemenin içeriğini oluşturmak açısından ve daha detaylı bilgi için büro çalışanları ile röportaj ve anket yapılmalıdır. Gerekğinde röportaj yolu ile büronun organizasyonel yapısı ile ilgili bilgi de alınabilir, çünkü çalışanların bürodaki davranışları ve üretkenlikleri organizasyonel yapı ile de yakından ilişkilidir. Ancak bu çalışma kapsamında çalışan davranış ve üretkenliği sadece insan ve yapay iç çevre ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır.

Bu röportajlar, hem idareci seviyede, hem de personel seviyesinde yapılabilir. Sorular, aynı zamanda, değişkenlerin genel bir sınıflandırılması, o anki çevrenin fonksiyonlarını yerine getirememesi ya da ne derece yerine getirdiği, o çevre ile ilgili memnuniyetsizlikler veya hoşnutluklar üzerine de yönelmektedir. Toplanan bilgiler şu kategorilerde incelenebilir: organizasyonun yapısı, iş akışının mekansal açıklaması, aktivite, iletişim ve karşılıklı etkileşim motifleri, personel tarafından yerine getirilen görevlerin başarısı, mekansal organizasyonla ilgili ihtiyaçların belirlenmesi, o anki çevrenin bu ihtiyaçları ne kadar karşılayabildiği, mekanla ilgili algısal değerler açısından ortaya çıkan ihtiyaçlar ve grubun fonksiyonu ve çevre ile ilgili gelecek yönelik eğilimler.

Bir sonraki adım, çevrenin ve bu çevrede ortaya çıkan davranışların sistematik bir biçimde gözlenmesidir. Settingin içindeki davranışların bir haritası çıkarılmalıdır. Bu, her davranışın ortaya çıktıkça kaydedilmesini kapsar; sonra bu davranışlar kategorize edilir ve böylece bir davranışsal setting envanteri oluşturulur. Bu envanter hem davranışların kaydını, hem de bu davranışların içinde olduğu fiziksel durumun tarifini içerir. Bu fiziksel tarif; mekansal organizasyonun motiflerini, orada ikamet edenlerin fiziksel ve fonksiyonel açıdan birbirinden uzaklıklarını ve birbirlerini görebilme derecelerini, settingteki dikkat dağıtıcı, üretkenliği düşürücü, çalışanları rahatsız edici ve çatışmalara yol açıcı özellikleri, sınır koşullarını ve genel fiziksel karakteri içermektedir.

Kullanılan bilgi toplama metodlarından sonuncusu kullanıcı anketleridir. Bu anketler tüm çalışanlara ya da araştırmacının ön göreceği bir kaç çalışana da dağıtılabilmektedir. Bu anketlerle, birey tarafından yerine getirilen aktivitelerin doğası ve çevre ile ilişkilerini nasıl algıladığı, bireyin ihtiyaçları ile çalışanlardan, optimum çalışma ortamı için ihtiyaçlarını ve iş istasyonları ve şu anki ortamlarının yeterli fonksiyon göstermeyen bölümleri hakkında bilgi alınabilmektedir. Çalışanların söz konusu ortamda çalışma ile ilgili düşünceleri, aktivitelerde bulunurken içinde bulundukları tavırlar ve organizasyonun içinde boş zamanlarını nasıl geçirdikleri ile ilgili sorular da yöneltilebilir. Ayrıca çalışanların çevrelerini ne şekilde anlamlandırdıkları da bu anketler ya da röportajlar yoluyla öğrenilebilir.

5.2. ANALİZİ OLUŞTURAN TEMELLER

Analizin temelini oluşturan hususlar, organizasyonların mekansal ve sosyo-psikolojik temelini, aktivite sistemlerini, davranış ortamlarını, iletişim motiflerini ve organizasyon içindeki algısal kimliği içermektedir.

Bir şirket, yapısal, fonksiyonel ve insanların organizasyonun amaçları doğrultusunda ve üyeleri tarafından kabul görmüş normlara, değerlere ve rollere göre davranışlar gösterdiği sosyal unsurlardan oluşan, karmaşık bir sosyal organizasyondur. Bir sosyal organizasyonda insan davranışlarının gösterdiği değişkenliği azaltan üç tip baskı

vardır. Bu baskılar; bireyin ihtiyaçlarının tatmini ile ilgili çevresel gereksinimleri. paylaşılan değer ve beklentilerden doğan istekler ve kabul edilmiş kuralların desteklenmesi olarak sıralanabilir.

Bir şirket, çalışanları için, şirkete dair görevlerin yerine getirilmesi ve çalışanların birbiri ile ilişki kurması amacıyla, bir dizi rol belirlemektedir. Bu davranış rolleri. çalışanların bağımsız davranışlarını biçimlendirmekte ve standartlaştırılmış aktivite biçimleri sunmaktadır. Fakat, daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışma kapsamında büroların organizasyonel yapılarının çalışanların davranışları ve üretkenliği üzerindeki etkileri ele alınmamaktadır. Ancak çalışanların üretkenliği üzerine yapılacak çok daha detaylı bir analizde, bu konu da ele alınmalıdır.

Çalışma mekanının sınırları içinde, büronun organizasyonel yapısıyla ilgili olmayan. fakat eninde sonunda fiziksel ortam üzerinde bir etki yapacak davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bu davranış birimleri, çalışanların kendi bazı mekansal ya da psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile çevrelerine müdahale etme sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir çalışan tüm enerjisini şirketin amaçları peşinde koşmakla harcamayacağından, ortam organizasyonel rollerin gerektirdiği davranışlardan başka davranışlara da izin vermelidir. Bir birey, çevresini, davranış seçimlerinde en yüksek özgürlüğü tanıyacak şekilde düzenlemeye çalışacaktır. Bir büroda en iyi verimi sağlamak amacı ile, bu organizasyon dışı davranışlar da belirlenmeli ve tüm çevre sisteminin bir parçası olarak analiz edilmelidir.

Ekolojik bir birim olarak düşünüldüğünde, organizasyon, çevresini, sınırları içindeki aktiviteleri kontrol ederek belirlemektedir. Bir organizasyon aktiviteleri mekana göre dağıtır ve bu aktivitelerin yer alacağı bölgeleri önceden kurala bağlamaktadır. Davranışları, birini diğerinden ayırarak ve her setting için bir normatif davranış koyarak ayrıca kontrol etmektedir. Ekolojik olarak, organizasyonlar aktivitelerin oluşum ritmi ve hızını da belirlemektedirler. Organizasyonlar, en son olarak da, aktivitelerin zaman düzenlerini de kontrol etmektedirler. Bu ekolojik işlemler. organizasyonun aktivite sistemini hem zaman, hem de mekan açısından oluşturmaktadırlar. Bir organizasyon, bir sosyal grup veya bir birey gibi bir davranış birimi; aktivitelerinin içeriği ile zaman ve mekan açısından sıralamasında bir

düzenlilik içeriyor ise, bir aktivite sistemi oluşmaktadır. Bir aktivite sistemi, amaçları olması açısından anlamlı olan ayrı ayrı davranışlardan oluşmakta ve ortamsal sınırlamalardan etkilenmektedir. Bir organizasyonun, aktivite sistemine, zaman ve mekana göre yer seçmesinden ötürü, halen var olan davranış motifleri, o anki fiziksel setting ile birlikte incelenmelidir. Davranış ve içinde yer aldığı setting arasındaki bu ilişki daha iyi incelenmelidir. Davranış motiflerinin fiziksel çevre ile yakından ilişkili olması gereğinden yola çıkarak, fiziksel settingin öğeleri davranış motifleri üzerindeki etkileri yönünden incelenmelidir. Fiziksel çevre ile davranış motifleri öğelerinin birbirini tarif edici özelliğinden dolayı, ortamın elemanları arasında anlamlı bir geri besleme sistemi kurulmaktadır.

5.3. EYLEM ALANI

Bu kavram iş yerindeki aktiviteleri, yer aldıkları mekana bağlamaktadır. Aktivite mahalleri, çalışma mekanının sınırları içinde, önceden kuralları konmuş bir aktivitenin devamlı ve düzenli olarak meydana geldiği fiziksel yerlerdir.

Meydana gelen bir aktivite, çalışanın hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli olan olaylar zincirini devam ettirmesi gereken motiflenmiş davranışlardır. Davranışlar bir zaman dilimi içinde değişebilir ve ortak hedeflere yönelik olmayan davranış biçimleri ortaya çıkabilmektedir. Aktivite mahalinin en başta gelen niteliği, davranış motifleri ile bunların meydana geldiği mahalin arasındaki ilişkidir. İlişki sayesinde, bir aktivite mahali fiziksel yada davranışsal öğeleri kullanılarak açıklanabilmektedir.

Bir aktivite mahali birkaç farklı ölçekte incelenebilir. Eğer şirket bir bütün olarak ele alınırsa, her departman ayrı bir aktivite mahali olarak görülebilir. Her bir fiziksel setting içinde belli bir aktivite sistemi içermektedir ve her fiziksel settingin içinde bulundurduğu aktivite sistemi birbirinden oldukça farklıdır. Aktivite mahalinin ölçeği çalışanın en yakın çevresi olan iş istasyonlarına kadar indirilebilir. Çalışan kişinin çevresiyle olan etkileşimi - çevreyi değiştirmesi - en iyi bu ölçekte gözlenebilmektedir. Bir iş istasyonu sadece bir masa ya da büyük bir çalışma odası da olabilir. Bir çalışma grubunun o an bulunduğu ortam da aktivite mahali olarak

görülebilmektedir. Bu derecelendirme, ortamın küçük ölçekli ve bireye yönelik analizi için kullanılmaktadır. Aktivite mahalleri bir sistemin parçaları olarak görülebilmekte, böylelikle ortak çevrenin, daha düşük ölçekli aktivite mahallerinin bir araya gelmesi ile oluştuğu söylenebilmektedir.

Aktivite mahalleri kavramının bir analiz aracı olarak kullanıldığı bir diğer alan da, organizasyon dışı davranışlar veya organizasyonun içeriği dışında meydana gelen davranışlardır. Bunlar, kendi biçimsel yapılarına sahip olmayan, gayri-resmi sosyal davranışlardır. Bu davranışların fonksiyonu, çalışma mekanını daha insancıl hale getirmek ve stresi iş yerinin çalışanları arasında ilişkiler kurarak yok etmeye çalışmaktır. Eğer bir büro ortamında başarı ve çalışanların üretken olması bekleniyorsa, fiziksel çevre bu çeşit davranışları teşvik etmelidir.

5.4. ÇEVRENİN PROGRAMLANMASI

Davranışın nasıl analiz edilip, fiziksel çevrenin tasarımında ne şekilde kullanılabileceği oldukça önemli bir problemdir. Burda tasarımcının görevi, sağlanması gereken insan davranışlarını ve ihtiyaçlarını belirleyip tarif etmek ve bunu destekleyecek çevresel öğelerin gerçekleşmesidir. Bunu gerçekleştirmek için, ilk adımın davranış sistemini tasvir edecek bir tasarım metodolojisi geliştirmektir. Bir sonraki adım, ihtiyaç duyulan fiziksel destek sisteminin karakteristiklerini belirlemek olmalıdır. Ancak bu iki adım tamamlandıktan sonra fiziksel sistem gerçekleştirilebilir.

Çevrenin davranışsal tarifinden fiziksel çevreye geçmek kolay bir adım değildir. Bu yüzden, çevrenin performansını açıklayabilmek için hem sosyal, hem de fiziksel sıfatlara sahip olan bir ara adıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşım ile üç öge ortaya çıkmaktadır; 1) çevrenin davranışsal sisteminin açıklanması, 2) çevrenin performansının sosyo - fiziksel açıdan bir tarifi ve 3) çevrenin fiziksel öğelerinin belirlenmesidir.

5.5. ORGANİZASYON DIŞI ORTAMLAR

Bu gayri resmi settinglerin kendilerine ait bir organizasyonel altyapıları yoktur ve organizasyonun belirlediği sınırlar içinde olmayan çevreyi de kapsamaktadırlar. Çevrenin, kullanıcının tüm ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için, bu tür sosyal oluşumların da tasarımın içine katılması gerekmektedir. Özellikle çalışma mekanlarında çevrenin çalışanlara bu tür sosyal etkileşim imkanları sağlaması çalışanların üretkenliklerini arttırmak açısından oldukça önemlidir.

5.6. ÇALIŞAN DAVRANIŞLARI İÇİN FİZİKSEL ÖZELLİKLER

Tasarımcının, aktivite mahalinin fiziksel ortam açısından davranışsal gereksinimlerini karşılamak için üzerinde oynayabileceği dört ana kategori bulunmaktadır. Bunlar; mekansal kurulum (konfigurasyon), çevresel öğeler, çevresel özellikler, çevreye dair algısal elemanlardır ve hiçbirisi de tasarımcıya yabancı kavramlar değildir.

Mekansal kurulum kategorisi, tüm çevre zarfını kontrol eden büyük ölçekli elemanları açıklamakta ve mahalin mekansal karakteristiklerini içermektedir; ölçek ve büyüklük, mekanın düzenlenmesi (büyük ölçekli elemanlar dahil olmak üzere), mekan içinde görülebilirlik, fiziksel tarifi, iletişim ağları ve sınır karakteristikleri. Çevresel öğeler, mekan içinde daha az yer kaplayan, daha düşük ölçekli ve daha az sıklıkla kullanılan elemanları da içermektedirler. Bu karakteristikler, yer kaplayan elemanların düzenlemesi, çalışma alanlarının organizasyonu, trafik akışının kontrolü, bireyleri yerleşimi, sosyal alanların yaratılması şeklinde özetlenmektedir. Çevresel özellikler, aktivite mahalline genel karakterini ve havasını veren, aydınlatma, renk, materyallerin kullanımı, doku ve stil gibi özelliklerdir. Algısal elemanlar, aktivite mahallinin, onu kodlayan ve orada yer alan kişilere mesajlar veren karakteristikleridir.

Sonuç olarak, dengeli bir çevresel sistem içinde fiziksel sistemin rolünün, davranış sistemini desteklemek olduğu vurgulanmalıdır. Davranış sisteminin tek

belirleyicisinin fiziksel sistem olduğu söylenemez. çünkü bu insan-çevre arabiriminin pek çok yönüne mani olur. Bunlarında ötesinde, insan hedef-yönelimli bir organizmadır ve çevresini amaçlarını gerçekleştirebilmek için organize edecektir. Bu aynı zamanda, bireyin algılarının rolünü, tavırlarını ve bir davranış motifi seçmedeki motivasyonunu da ortadan kaldırmaktadır. Tasarımcının rolü, arzulanan davranış motiflerini destekleyecek, aynı zamanda bireysel davranışların da ortam bulabileceği bir fiziksel sistem geliştirmektir. Başarılı olması için, bu fiziksel sistem bireylerin kabul edilmiş inanç sistemleri ile uyum halinde olmalı ve bireyin ve sosyal organizasyonun beklenti ve davranış repertuarına uyacak şekilde yapılandırılmalıdır [86].

BÖLÜM 6 - BÜROLARDA YAPILMIŞ BİR UYGULAMA

Bu bölümde, bir önceki bölümde bahsi geçen davranış analizinde ele alınan hususlar ışığında fakat o kadar detaylı ve kapsamlı olmamakla birlikte bürolarda yapılmış bir uygulama örneği açıklanmaktadır.

6.1. UYGULAMANIN AMACI

İnsanlar vakitlerini en çok geçirdikleri mekanlar ile daha çok etkileşim içinde olurlar. İnsanların en çok vakitlerini geçirdikleri yerler olarak konutları, okulları ve iş yerlerini sayabiliriz. Günümüzün büyük bir çoğunluğunu geçirdiğimiz çalışma mekanlarında, insan - çevre etkileşimi çalışanların ve o iş yerinin verimi açısından önemli bir rol üstlenmektedir. O iş ortamının çalışanların hem fizyolojik hem de psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılıyor olması gerekmektedir. Yeteri kadar iyi karşılayamadığı durumlarda ki bu genelde böyle olmakta, çalışan çevresine müdahale ederek çevresini kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmekte, çevresine kendi kişiliğini yansıtarak bir anlam kazandırmaya çalışmaktadır. Çevresini değiştirmenin yeterli olmadığı durumlarda ise kendi davranışlarında bir takım değişikliklere gitmektedir.

Bu çalışmada da, iş ortamlarında çalışanların çevrelerinden ne boyutta etkilendikleri, çalışanların çalışma mekanlarına ne ölçüde müdahale ettikleri ve bu etkileşim sonucunda verimliliğin ne şekilde etkilendiği ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

6.2. UYGULAMANIN KAPSAMI

Bu çalışmada insanların iş ortamlarında çevreleri ile etkileşimlerinde;

(a) Bireysel kimliğin çevreye yansıtılması; kişilerin çalışma ortamlarında gerek çevreye adapte olabilmek, gerek çevreye anlam kazandırabilmek, gerekse çalıştıkları mekanın ki bu genellikle kendi masaları ve yakın çevresiyle sınırlı kalmaktadır. sahiplenmek amacı ile bilinç dışı yaptıkları davranışlar,

(b) Müdahale edilen çevrenin sınırlarının ve bu çevreye müdahalenin çalışanın statüsüne (çalışma mekanı içersindeki hiyerarşi ve yetkiler), yaşına ve o çevrede çalışma süresine (kıdem) göre değişimi;

(c) Birlikte çalışma ortamının karışıklığı ve kalabalıklığının insanın mekan psikolojisi üzerindeki etkileri; çalışma ortamındaki organizasyonun çalışan psikolojisi üzerindeki etkileri ve bunun çalışanların verimliliği üzerindeki sonuçları.

(d) Mekan düzeninin verime etkisi; çalışma ortamlarında gerek mekanın fiziksel özellikleri (duvarların, bölücülerin konumu ve büronun açık düzende olup olmadığı). gerek iş istasyonlarının konumu ve gerekse diğer mimari özelliklerin fonksiyonellik ve çalışanların psikolojileri üzerindeki etkilerinin verim açısından ele alınması,

(e) Çalışma hiyerarşisinin mekana yansıtılması; çalışma ortamında kişilerin yetki ve sorumluluk ve kıdeme dayanan hiyerarşik düzeninin, çalışma mekanına yapılan düzenlemelerde farklı şekillerde ortaya çıkması test edilmektedir.

Bu çalışma özellikle mimari bürolarda mimarlara uygulanmıştır. Mimari büroların büyüklüğü konusunda bir sınırlama getirilmemiştir. Böylelikle, birlikte çalışma ortamının karışıklığı ve kalabalıklığının çalışanın mekan psikolojisindeki etkileri konusunda daha kapsamlı sonuçlar çıkması mümkün olabilmektedir. İnsan - çevre etkileşiminde yaş, statü ve bireysel kimlik değişkenlerini gözönünde bulundurabilmek için çalışanların da yaş ve statülerinde bir sınırlama getirilmemiştir.

6.3. UYGULAMADA KULLANILAN METODLAR

Daha önce de belirtildiği gibi sadece bir metoda bağlı kalmak yetersiz bilgi edinmemize neden olacaktır. Bir kaç metodu bir arada uygulayarak hem bu metodların iyi ve yararlı yönlerinden faydalanma hem de birinden edindiğimiz bilgileri bir diğeri ile kontrol etme şansını yakalamaktayız.

Bu çalışmada kullanılan yöntemler; yerinde tespit, röportaj ve ankettir. Yerinde tespit çalışmalarında bürolara bizzat gidilip;

- * Şu anki mevcut büro yerleşimi (Ek-B),
- * Çalışma hiyerarşisi (iş ve görev dağılımı) ve bunun mekana nasıl yansıtıldığı,
- * Büro mekanının orijinal hali (oraya ilk yerleşildiğindeki hali),
- * Bütün çalışanlar hakkında genel bilgiler (yaş, meslek, statü, görevi, ne kadar zamandır orada çalıştığı, vs.) şemalar, çizimler ve notlar şeklinde tespit edilmiştir. Röportajlarla da bu konular hakkında daha detaylı bilgiler alınmaya çalışılmıştır.

Her büroda iş veren, büro şefi ve en az bir senedir orada çalışan kişilere anket (Ek-A) yapılmıştır. Büro büyüklüklerine göre her büroda anket sayısı değişiklik göstermektedir. On farklı büroda toplam 25 kişiye anket yapılmıştır. Çalışanlara yöneltilecek anket formunun yanısıra ayrıca büro kurucularına ya da şeflere ek olarak büroya ilişkin anket formu da verilmiştir. Anket sorularının çoğu, anketi cevaplayanları sınırlamaması açısından açık uçlu sorular olarak düzenlenmiştir.

6.4. UYGULAMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

6.4.1. Büro İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

5. Büro kaç yıldır faaliyette?

Büroların % 30'u 3-5 yıl arası, % 40'ı 6-10 yıl arası, % 20'si 11-20 yıl arası, % 10'u 20-40 yıl arası faaliyettedir.

6. Kaç yıldır şimdiki yerinde?

Büroların % 40'ı 1-3 yıl arası, % 20'si 4-6 yıl arası, % 40'ı 7-8 yıl arası şimdiki yerinde.

7. Büroda şu anda kaç meslek var, neler?

% 20'sinde mimarlık, şehir plancılığı, inşaat mühendisliği, makina mühendisliği, elektrik mühendisliği,

% 40'ında sadece mimarlık,

% 10'unda mimarlık, iç mimarlık, şehircilik, endüstri tasarımı,

% 10'unda mimarlık, inşaat mühendisliği,

% 20'sinde mimarlık ve iç mimarlık meslekleri vardır.

8. Büroda verilen hizmetler neler?

% 70'i proje öncesi girişim hizmetleri,

% 50'si fizibilite çalışması,

% 60'ı çeşitli ön araştırma ve analizler,

% 60'ı bina programlama çalışmaları,

% 60'ı keşif ihale dosyası hazırlama,

% 100'ü mimari tasarım,

% 100'ü mimari projelerin hazırlanması,

% 30'u statik hesap ve projelendirme,

% 20'si diğer mühendislik hizmetleri,

% 70'i yapının planlanması,

% 60'ı teknik uygulama sorumluluğu,

% 90'ı mesleki kontrollük hizmetleri,

% 30'u inşaat müteahhitliği,

% 50'si kentsel ve bölgesel planlama,

% 80'i bina dışı alanların projelendirilmesi,

% 80'i iç mimarlık,

% 60'ı koruma ve restorasyon projesi hizmetlerini vermektedir.

10. Burada aynı anda kaç proje yapılabilir?

Büroların % 40'ında 2-4 proje, % 50'sinde 5-7 proje, % 10'u 8-12 proje yapılabilir.

11. Büronun özellikle uzmanlaştığı bir proje tipi var mı?

Görüşülen büroların % 20'sinin uzmanlaştığı herhangi bir proje tipi yok. Kalanlardan, % 20'si villa ve konut, % 10'u küçük sanayi sitesi ve toplu konut, % 10'u standart mutfak ve yüzme havuzu, % 10'u spor tesisleri, % 10'u tatil köyü, otel ve konut, % 10'u gazete ve alışveriş binaları, % 10'u konut ve iş merkezi binalarında uzmanlaşmıştır.

12. Projeye göre iş düzeninde değişiklik oluyor mu?

Büroların % 60'ında olmuyor, % 40'ında oluyor.

13. İş düzenindeki değişikliklere göre çalışanların yerleşiminde değişiklik oluyor mu?

Büroların % 70'inde olmuyor, % 30'unda oluyor.

14. Teknoloji gelişimi ile büro düzeni nasıl değişmiş?

Bürolarda, teknoloji gelişimini bilgisayarlı sisteme geçiş olarak görülmektedir. Henüz tam olarak değilsede kısmen bilgisayarlı sisteme geçen bürolarda bilgisayarlar çizim masalarının üzerine konulmuş ve ayrıca yer sıkıntısı da çekilmekte. Tamamen bilgisayarlı sisteme geçmiş bürolarda çizim masaları ve diğer çizim ekipmanları kaldırılmış, onun yerine bilgisayar masaları getirilmiş. Ancak büroların mimari büro olmaları nedeniyle proje paftalarını koyabilecekleri büyük masalara ihtiyaç duyulmakta. Bilgisayar masaları ise bu iş için yetersiz kalmakta ve bu durumda da çalışan kişi elindeki döküman ve projeleri koymak için yeterli yer bulamadığından sıkıntı içine girmektedir.

Teknolojinin gelişimi ile bazı büyük bürolar ozalit, fotokopi ve bilgisayarla çizilmiş projeleri plotter'dan çıktı almak gibi işlemleri büro dışında yaptırmak yerine büro içinde bu ekipmanlar için ayıracakları özel bir bölümde yapılmasını tercih ediyorlar.

Bu makinaların, kaplayacakları yer, çıkaracakları ses ve yayacakları ısıнын çalışanları rahatsız etmemesi açısından onlara ayrılacak özel bir mekanda bulundurulması daha uygun görülmekte. Bu durumda da, anlaşıldığı üzere, büroda yeni bir mekana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu gibi makinaların çalışanlara yakın ve açık bir şekilde konumlandırılmış bürolarda çalışanlar bu makinalardan çıkan ses ve ısıнын kendilerini çok rahatsız ettiğini ve yaptıkları işe yeterince konsantre olamadıklarını ifade etmişlerdir.

Teknolojinin gelişmesi ile ilgili bir diğer konu ise, bürolara teknolojinin gelmesi ile atmosferlerinin büyük ölçüde değişmesidir. Klasik yöntemlerle çizim yapılan mimari büroların daha çok stüdyo havasında olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında tamamen yeni teknolojinin kullanıldığı bürolar ise daha çağdaş, modern ve daha bürovari bir atmosfer taşımaktadırlar ve müşteri açısından daha iyi bir etki bırakmaktadırlar. Çalışan için ise durum değişebilir. Çalışanın kişiliğine ve tercihlerine göre nasıl bir ortamda çalışmak isteyeceği değişmektedir. Bir kişi samimi, arkadaşça ve stüdyovari (okuldaki çalışma mekanlarını anımsatması) bir mekanda çok daha verimli ve huzurlu çalışacakken diğer bir kişi de modern ve son teknolojinin kullandığı bir iş yerinde daha verimli çalışabilmektedir. Büronun verimi açısından ise, son teknolojinin kullanıldığı bürolarda çok daha hızlı ve çok daha fazla ve iyi iş çıkacağı muhakkak ancak bu teknoloji yeterince iyi kullanıldığı takdirde tabiki.

15. Büroda hangi amaçlarla ne tip mekan değişiklikleri yapıldı?

En başında konut olarak tasarlanmış bu büroların % 30'u (3 büro) oraya yerleşmeden önce dekore edilmiş. Bu üç bürodan; biri duvarlarda, mekan kullanımlarında ve girişin yerinde büyük ölçüde değişiklikler yaparak, bir diğeri ise, içerisi tamamen harabe halinde olan mekanı yeniden düzenleyip, sonuncusu da, büyük bir büro olması nedeni ile zemin kattaki üç daireyi birleştirip tek daire şekline sokarak yerleşmişler. Geri kalan % 70 ise mekanlarda bu denli büyük ölçüde değişiklik yapmadan yerleşmişler ancak kullanımı esnasında bir takım değişiklikler yapılmış. Zaman içinde büronun organizasyonel yapısındaki değişiklikler ve çalışanların konforu ve daha verimli çalışmalarını sağlamak amacı ile bazı yeni düzenlemeler yapılmış. Yapılan değişiklikler; yeni bölücü pano ekleme ya da mevcut panoları kaldırma,

masaların yönlerini ve yerleşimlerini değiştirme ve mekanın yapılan işe daha uygun olması için yapılan düzenlemeler olarak sıralanabilir. Özellikle bazı bürolarda çalışanlar, yeni eklenen bölücü panolar sayesinde kendilerine özel çalışma alanları sağlandığından ve mahremiyetlerinin bu şekilde daha iyi sağlanmasından dolayı memnuniyetlerini belirtmişlerdir.

16. Büroda ne tip sosyal etkinlikler yapılmakta?

Büroların % 40'ı büyük ölçüde sosyal etkinliklerde bulunuyorlar; seminerler, doğum günü ve yılbaşı kutlamaları, kokteyller ve hatta yaz aylarında tekne gezileri ve piknikler yapıyor.

% 40'ı ise sadece özel günlerde kutlama yapıyorlar, gerektiğinde de seminerler veriliyor.

% 20'si ise hiçbir sosyal etkinlikte bulunmuyor.

Çalışanlar ile yapılan röportajlardan anlaşıldığı üzere bu tip sosyal etkinliklerin yapıldığı bürolarda çalışanlar birbirleriyle daha iyi kaynaşıp daha rahat oluyorlar ve bu şekilde rahatlama imkanı bulan çalışanlar işlerinde daha verimli çalışıyorlar. Bu tip sosyal etkinliklerin yapılmadığı bürolarda hem çalışma ortamı hem de çalışanlar daha soğuk, huzursuz ve mekanik oluyorlar.

17. Şu anda bürodaki iş akışı (görev dağılımı) nasıl?

Büroların tümünde bazı farklılıklar olsa da temelde benzer bir iş akışı görülmekte. Sadece çalışanlar arası ve çalışanlar ile iş veren arasındaki ilişkilerde oldukça fazla farklar görülmekte.

Büroların % 70'inde alınan proje mimarın elinden çıkıyor, projenin geri kalan aşamaları büro şefi ve iş veren kontrolünde büro personeli tarafından yürütülüyor.

% 20'sinde ise, ki bunlar dekorasyonun ağırlıkta olduğu bürolar, bir projeyi bir kişi üstleniyor ve büro şefinin ya da iş verenin kontrolünde projeyi tasarlıyor, müşteri ile görüşüyor ve uygulatıyor.

% 10'unda ise bir proje için ilk eskizler personelin elinden çıkıyor ve daha sonra büro şefi ya da iş verenin düzenlemeleri ile devam ediyor.

Çalışanlarla yapılan görüşmelerde, kendilerine daha fazla sorumluluk yüklendiğinde, daha doğrusu bütün genç mimarların arzuladığı bir şey olan proje sorumluluğu, tasarımı görev olarak verildiğinde çalışanların işlerini daha özveriyle ve ciddiyetle yaptıkları anlaşılmıştır. Diğer bir konuda görev dağılımını yaparken kişilere uygun görev vermektir. Her kişinin yapamayacağı ya da daha iyi yapabileceği işler vardır. Bu yüzden doğru kişiye doğru işi vermek o kişinin daha verimli çalışmasını dolayısıyla büronun da üretkenliğinin artmasını sağlamaktadır.

6.4.2. Çalışanlar İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

1. Ankete katılanların, % 52'si erkek, % 48'si kadın.

Mekan kullanımında ve davranış motiflerinde kadınlar ile erkekler arasında oldukça belirgin farklılıklar vardır. Bürolarda yapılan bu uygulamada da kadınlar ile erkekler arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlar erkeklere nazaran yakın çevrelerine kişiliklerini daha çok yansıtmaktadırlar. Çalıştıkları mekana daha çok özel eşya getirmekte ve daha fazla müdahale etmektedirler.

2. Ankete katılanların, % 68'i 20-30 yaş, % 24'ü 30-40 yaş, % 8'i 40-50 yaş arasındadır.

3. Ankete katılanların, % 8'i 1 senedir az, % 36'sı 1-2 senedir, % 24'ü 2-5 senedir, % 28'i 5-10 senedir, % 4'ü 10 senedir çalıştıkları yerde bulunuyorlar.

Çalışma mekanında bulunma süresi o çevredeki davranışları ve mekanı kullanma şeklini etkilemektedir. Bir mekanda bulunma süresi arttıkça, dahası bir iş yerinde çalışan elemanların eskilerinden biri olunca kişi, o mekanı sahiplenmeyi, değiştirmeyi, kendi istediği yerde oturmayı vb. kazandığı doğal bir hak olarak görmektedir. Ayrıca uzun süredir çalıştıkları için çalıştıkları yere daha çok benliklerini yansıtır, anlam yüklüyorlar. İnsanın bu kadar benimsediği bir mekanda verimli çalışması çok doğaldır.

4. Buradaki göreviniz nedir?

Bürolarda çalışanların % 40'ı tasarım ve çizim, % 36'sı teknik şef ve yönetici, % 16'sı bilgisayar destekli çizim, % 8'i elle (klasik yöntemlerle) çizim yapmaktadır.

Yapılan işe ve işin önemine göre de insanların davranışları değişebilmekte. Daha üst düzeyde olan bir çalışan diğerine göre daha rahat tavırlar seğileyebilir, ayrıca normal seviyedeki bir çalışan sadece kendi çalışma alanına müdahale edebilirken şef konumundaki biri ya da iş veren büronun tamamında bir değişiklik yapmak isteyebilir.

5. Size göre göreviniz ile size ayrılan mekan uyuyor mu?

Ankete katılanların % 70'i uyduğunu, % 24'ü uyumadığını düşünmektedir, % 6'sı ise fikri olmadığını belirtmektedir.

Yaptığı iş ya da bulunduğu statü ile çalıştığı mekanı uygun bulmayan (daha iyi bir mekanda çalışması gerektiğini en azından statü atladığı için diğerlerinden daha farklı bir konumda çalışması gerektiğini düşünen) biri bu durumdan rahatsızlık duyacak ve üretkenliği düşecektir.

6. Görev değişikliğine bağlı olarak yer değişikliği oldu mu?

Büroların % 52'sinde olmamış, % 36'sında olmuş, % 12'sinde ise başka nedenlerden dolayı olmuş (kendi istekleri ile vb.).

Çalıştığı yerden memnun olmayan biri isteği üzerine başka bir yere alınırsa hem yeni yere geçtiği için hem de bir çalışan olarak isteklerinin dikkate alınıyor olması işine daha sıkı sarılmasına neden olabilir. Veya yerinden çok memnun olduğu halde görev nedeniyle başka bir yere geçmek zorunda kalan bir çalışanın üretkenliği düşebilir.

7. Çalıştığınız mekanda herhangi bir değişiklik yaptınız mı? Yaptıysanız ne tip değişiklikler yaptınız? Neden?

Çalışanların % 72'si değişiklik yapmış, % 28'i değişiklik yapmamış.

Çalışanların çevrelerinde değişiklik yapmaları zamanla doğru orantılı ama yinede bir zaman sonra bu orantı sabit gitmektedir. Çalışanlar genellikle kendi kişiliklerini yansıtacak küçük değişiklikler yapıyorlar. Bilinçli olmasa bile çalıştıkları mekanı kişiselleştirmeye ve sahiplenmeye yönelik davranışlar gösteriyorlar. Çalışma masalarına kendilerine ait özel eşyalar (resim, fotoğraf, kalemlik, çiçek, vs. gibi) getirmektedirler. Ancak her çalışanın kendine özel, yarı kapalı bir çalışma mekanı olmadığı için daha büyük çapta değişiklikler pek görülmemektedir. Ama genede o büroda çok uzun süredir çalışan biri büronun bütününde olabilecek bir değişiklik için öneriler getirebilmektedir.

8. Değişiklikleri yapmadan önceki ve sonraki durumları arasında ne tip farklılıklar var?

Yapılan röportajlardan da anlaşıldığı üzere çalışan kişi yaptığı bu tür küçük değişikliklerden sonra çalıştıkları mekanı daha çok benimsemekte ve sahiplenmektedirler. Böylelikle kendilerine daha rahat bir çalışma ortamı sağlamış oluyorlar.

9. Büronun tümünde ne tip değişiklikler yapılmasını önerirdiniz?

Küçük bürolarda çalışan kişi sayısı çok olmadığı ve çok ta alternatif olmadığı için farklı öneriler alınamadı. Fakat küçük bürolardan gelen genel şikayet yer darlığı idi. Biraz daha büyük bir mekanda daha rahat çalışabileceklerini belirtmektedirler.

Bazı büyük bürolarda dağınıklık, karışıklık ve kalabalıktan şikayetler olmaktadır. Çalışan sayısı çok olduğu için, çalışanlar kendileri için yeterli mahremiyet düzeyinin sağlanamadığını belirtmektedirler. Ayrıca bu kalabalıklık yüzünden gereğinden fazla gürültü ve dikkatlerini dağıtıcı unsur olmakta, bu durumda da çalışanlar işlerine yeterince konsantre olamamaktadırlar. Özellikle kalabalık bürolarda çalışanlar, biraz olsun hem görsel hem de işitsel mahremiyetlerinin sağlanacağı yarı-kapalı çalışma mekanlar istemektedirler. Böylelikle işlerine gereken dikkati verebileceklerini belirtmektedirler.

Büyük, kalabalık ve aynı anda bir çok proje birden yapılan bürolarda çalışanları rahatsız eden ve rahatça çalışmalarını önleyen bir diğer husus ta ortalığın fazlasıyla

karışık ve dağınık olması. Böyle bir durumda da çalışanlar daha fazla depo ve arşiv alanlarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler.

10. Büroda, çalıştığı mekanda hiç değişiklik yapmayan var mı?

Çalışanların % 60'ı var, % 40'ı yok demektedir.

11. Değişiklik yapanlar varsa, ne tip değişiklikler yaptılar, neden?

Çalıştığı yerde değişiklikler yapanlar daha önce de belirtilen türde ve nedenlerle değişiklikler yapmaktadırlar.

12. “Verim” sözünden ne anlıyorsunuz?

Ankete katılanların, % 80'i verimin tanımında mekana yönelik göndermeler yapmamakta, % 20'si mekana yönelik göndermeler yapmaktadırlar.

13. Şu anki çalışma düzeni verimi nasıl etkiliyor?

Ankete katılanların % 52'si olumlu, % 36'sı olumsuz, % 12'si ne olumlu, ne de olumsuz etkilediğini söylemektedir.

14. Verimi arttırmak için, çalıştığınız yerde ne tip değişiklikler yapılabilir?

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışanların kısmen mahramiyetlerinin sağlanması ve biraz olsun çevrelerine müdahalelerine olanak verilmesi, çevrenin düzenli olması, gürültü, ısı ve aydınlatma düzeyinin uygunluğunun sağlanması ile verim artırılabilir.

15. Büroya ilk girdiğiniz anda bıraktığı etki ile kullanmaya (çalışmaya) başladıktan sonraki izlenimleriniz arasında ne farklılıklar var?

O iş yerine ilk başladıklarında kendileri için pek bir şey ifade etmeyen mekan çalışmaya başladıktan sonra anlam kazanmaya başlamaktadır. Çalışmaya başladıktan sonra çevre ile olan etkileşimleri sonucunda çevreyi algılamaları değişmekte ve çevrelerine anlam yüklemektedirler.

16. İşin işleyişine göre büro yerleşimi nasıl oluşmuş?

Küçük bürolarda işin işleyişi ile büronun yerleşimi arasında pek bir bağ yok. Ancak daha büyük bürolarda farklı projeler için farklı proje gruplarının oluşturulduğunu ve

aynı proje üzerinde çalışanların birbirlerine yakın konumlandıklarını görmekteyiz. Büroların tamamında iş veren çalışanlardan ayrı bir mekanda bulunmaktadır. Büroların çoğunluğunda büro şefleri için de ayrı bir mekan bulunmakta (ancak bu mekan en fazla bölücülerle ayrılmış mekanlar olmaktadır), küçük bir bölümünde de büro şefleri için ayrı bir mekan düşünülmemiştir.

Çalışanların çevreleriyle etkileşimlerini ve üretkenliklerini etkileyen bir diğer husus ta çalışanlar arası ve çalışanlar ile işveren arasındaki ilişkilerdir. İlişkiler ne kadar iyi olursa çalışan kişi o mekan ile o kadar barışık ve mutlu olur. Bu da çalışanların üretkenliğini arttıran bir husustur.

6.4.3. Sonuçların Yorumlanması

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmada da insanların iş ortamlarında çevreleri ile etkileşimlerinde;

- * Bireysel kimliğin çevreye yansıtılması,
- * Bu çevrenin sınırlarının ve bu çevreye müdahalenin çalışanın statüsüne, yaşına ve o çevrede çalışma süresine göre değişimi,
- * Birlikte çalışma ortamının karışıklığı ve kalabalıklığının insanın mekan psikolojisi üzerinde ki etkileri,
- * Mekan düzeninin verime etkisi,
- * Çalışma hiyerarşisinin mekana yansıtılması test ediliyor.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi ile yukarıda bahsi geçen, test edilen beş faktör hakkında bilgi edinilmiştir. Görülmektedir ki çalışanların büyük bir çoğunluğu, değişik seviyelerde olmakla bir birlikte bireysel kimliklerini çevreye yansıtmaktadırlar. Ancak, bireysel kimliğin çevreye yansıtılmasını etkileyen bazı etkenler vardır. Bu etkenler nedeniyle çalışanın iş çevresine kişiliğini yansıtması değişik seviyelerde ve değişik şekillerde gerçekleşebilmektedir. Çalışan kişinin bireysel kimliğini çevresine yansıtmasını etkileyen etkenler, o iş yerinde çalışma süresi, görevi, statüsü, kişilik yapısı, iş arkadaşları ve iş vereni ile olan ilişkileri, iş çevresinin fiziksel ve organizasyonel yapısı olarak sıralanmaktadır. Uzun süredir o iş yerinde çalışan, statüsü ve görevi diğerlerine göre daha iyi olan ve diğer çalışanlar ve

işveren ile ilişkileri daha iyi olan kişiler eğer işyerinin fiziksel ve organizasyonel yapısı da olanak veriyorsa kişiliklerini çevrelerine yansıtmaktadırlar. Aynı zamanda kendi istek ve ihtiyaçlarına göre de çevrelerine daha rahat müdahale etmektedirler. Bunun yanında, işe yeni girmiş ya da kısa süredir orada çalışmakta olan, diğerlerine göre statüsü ve görevi çok ta iyi olmayan kişiler kendilerinde çevrelerine müdahale etme hakkını bu kadar rahatlıkla bulamamaktadırlar. Bütün bunlarda yaşı pek etkili bir değişken olmadığı anlaşılmıştır.

Birlikte çalışma ortamının karışıklığı ve kalabalıklığının insanın mekan psikolojisi ve verimi üzerine olan etkilerine daha önce değinilmişti. Anket ve bürolardaki incelemeler sonucunda anlaşılmıştır ki gereğinden fazla karışık ya da düzenli ve gereğinden fazla kalabalık ya da تنها çalışma ortamları çalışanları huzursuz etmekte ve üretkenliklerini düşürmektedir.

Mekan düzeninin verime etkisi olduğu açıktır. Özellikle çalışma ortamlarında mekan, organizasyonun yapısı, çalışanların ihtiyaç ve isteklerine göre düzenlenmelidir. Büroda verilen hizmetlerin yapısı ve nasıl bir mekan düzenlemesi gerektirdiği çok önemlidir. Ancak bu düzenlemeler yapılırken bu mekanda çalışacak olan kişilerin de fikirleri alınmalı ve psiko - sosyal ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Gözlem yapılan büroların hemen hemen hepsinde esnek mekan düzenlemesi (açık büro düzeni) tercih edilmektedir. Çalışanlar, duvarlarla sınırlandırılmış küçük küçük mekanlara dağılmak yerine tek bir büyük mekanda hafif ve hareket edebilir panolarla bölünmüş bir iş yerinde çalışmayı tercih etmektedirler. Ayrıca mobilya düzeninin de uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Çalışanlar böyle yerleri ferah olarak nitelendirmektedirler. Ayrıca açık büro düzeninde zamanla değişen ihtiyaçlara göre yeni düzenlemeler rahatlıkla yapılabilmektedir. Ancak bu tür mekanlarda da bir takım sorunlar olabilmektedir. Bazı açık düzenli bürolarda, her ne kadar görsel mahremiyet sağlanmış olsa da yeterli derecede ses mahremiyetinin sağlanamamasından ve gürültüden şikayet edilmektedir. Bütün bu sorunları da gelişen teknolojiye ve malzemelerden yararlanarak minimuma indirmek mümkündür. Sonuç olarak mekan düzeninin yeterince iyi olmadığı durumlarda çalışanların verimi düşmektedir.

Hemen hemen bütün bürolarda çalışma hiyerarşisi mekana yansıtılmaktadır. Ancak her büroda bu farklı şekillerde meydana çıkmaktadır. Her büronun çalışma hiyerarşisi ve bunun mekana yansıtılması, kendi organizasyonel yapısı, fiziksel özellikleri ve yapılan işin niteliklerine göre değişiklikler göstermektedir. Ancak küçük, çok kişinin çalışmadığı bürolarda, çalışanların keyfi oturdukları görülmektedir.

BÖLÜM 7 - SONUÇ

Bu tezin temel konusu, çalışma ortamlarında çalışanların çevreleri ile olan etkileşimlerinin üretkenliklerini nasıl etkilediği ve çevrenin çalışanların üretkenlikleri üzerinde varsa kötü etkilerinin nasıl ortadan kaldırılabilceği problemidir. Bu tez kapsamında iş ortamlarında insan - çevre etkileşimine, çalışanların hem fizyolojik hem psiko - sosyal ihtiyaçları, çevreyi nasıl algılayıp anlamlandırdıkları ve kendi istekleri, ihtiyaçları doğrultusunda çevreyi nasıl değiştirdikleri, nasıl uyum gösterdikleri açısından bakılmaktadır.

Çevre insandan, insan da çevreden soyutlanamamaktadır. Her ikisi de birbirlerini devamlı olarak etkilemektedirler. Özellikle çalışma ortamlarında çalışanların üretkenliği açısından insan - çevre etkileşiminin nasıl olduğu oldukça fazla önem taşımaktadır. Eğer bir insan o çevrede mutlu, huzurlu ve herhangi birşeyden rahatsızlık duymuyor ise orada verimli çalışabilmektedir. Burada çevrenin, çalışanın üretkenliğini kötü yönde etkilememesini, dahası iyi yönde teşvik etmesini o çevrenin, çalışanların fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılaması, o çevreyi iyi olarak algılaması ve anlamlandırması olarak ele alınmıştır. Tabi ki bir çalışma ortamında çalışan kişinin yüzde yüz performanslı çalışabilmesi için sadece fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve çevrenin anlamlı olması tek başına yeterli değildir. Fakat bu tez kapsamında çalışanın üretkenliğini etkilemesi açısından sadece bu bileşenler ele alınmıştır. Üretkenlik açısından bu bileşenler de tek başlarına oldukça önemlidirler.

Bilindiği gibi bir gerçek çevre bir de algılanan çevre vardır. İnsanlar çevrelerini gerçekte olduğu gibi değilde algıladıkları gibi görmektedirler. O yüzden de aynı çevre farklı kullanıcılar tarafından farklı farklı görülmekte, değerlendirilmektedir. Bir çevrenin farklı kullanıcıların akıllarında bıraktığı hatıra, imaj ve görünüm değişiklikler göstermektedir. Genede bu kişisel farklılıklara rağmen aynı kültür

içindeki insanlar tamamen aynı olmasada benzer kod, simge, norm ve değerleri paylaşmaktadırlar. Böylelikle aynı kültür ya da topluluktan olan insanların iyi-kötü, güzel-çirkin, hoş-hoş olmayan vs. gibi değerlendirmeleri yapabilecekleri benzer özellikler vardır. İnsanlar kötü, çirkin ya da kasvetli olarak algılayacakları bir çevrede uzun bir süre bulunmak istememektedirler. Çünkü böyle yerler, insanların da kendilerini kötü ve karamsar hissetmelerine neden olmaktadır. Aksine iyi, hoş, neşeli, ferah ve güzel olarak algılanan mekanlarda insanın kendini daha iyi ve enerjik hissetmesine neden olmaktadır. Böyle çalışma mekanları tasarlanarak çalışanların çok daha üretken olmaları sağlanabilir. Mevcut bir çalışma ortamı ise bu yönde yapılacak bir takım değişikliklerle istenilen düzenlemeler yapılabilir.

Şimdiye kadar görülmüştür ki, anlamlandırılmayan mekanlar kullanılmamaktadır, terk edilmektedir. İnsanlar kendileri için bir anlam içermeyen çevrelerde yaşayamamaktadırlar. İnsanın bir çalışma ortamını sevmesi ya da sevmemesi, orda mutlu olması ya da olmaması o çevreye yüklediği anlamlarla ilgilidir. Çevre her ne kadar kullanıcı ihtiyaçlarını karşılama ve bir takım fiziksel standartlar açısından yetersiz olursa olsun eğer o çevre kullanıcısı için özel bir takım anlamlar içeriyorsa kullanıcı orada mutlu olabilmektedir. Bunun tersi de mümkün, çevre her açıdan bütün imkanları sunsada o çevre kullanıcı için bir anlam taşımıyorsa ya da kötü anlamlar taşıyorsa, çevrenin sunduğu imkanların pek önemi kalmamaktadır. Bu durumda insanların üretken olmaları beklenen iş ortamlarında ya o çalışanlar için anlamlar taşıyabilecek çevreler yaratmalı ya da onların çevrelerine anlam kazandırma çabaları sonucunda yaptıkları müdahalelere, değişikliklere izin verecek esnek çevreler oluşturulmalıdır. Çünkü insanlar kendilerinden bir şeyler kattıkları çevreleri daha anlamlı bulmaktadırlar.

Çalışma ortamlarında çalışanların çevrelerinden beklediği bir diğer husus ta fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Büro çalışanları günlerinin üçte birini bu hacimlerde geçirmektedirler. Ayrıca yaptıkları işi en iyi şekilde yapabilmek için bütün dikkatlerini toplamak, bilgi ve becerilerini en iyi şekilde kullanmak zorundadırlar. Bu nedenle, en etkin çalışma ortamının oluşturulması için çevre koşullarının çalışanların gereksinmelerine en üst seviyede cevap verebilir nitelikte olması gerekir.

Çalışanların kendilerini iyi hissetmeleri, işlerini istekle, severek ve büyük ilgi ve titizlikle yapmaları yani üretken olmaları çevre koşullarıyla yakından ilgilidir. Bu nedenle, büro hacimlerinin tasarımında, çalışanları her yönden motive edecek, onların psikolojik ve fizyolojik gereksinimlerine cevap verebilecek sistemler kullanılmalıdır.

Fiziksel gereksinimler olarak mekansal (boyutsal), ısısal, görsel, işitsel, sağlık ve emniyet gereksinimleri sıralanabilir. Bu gibi fiziksel çevre özelliklerinin sağlanması bir insanın işini layiki ile yapabilmesi için oldukça gereklidir. Bir işin yapılabilmesi için gerekli mekansal büyüklüklerin sağlanması gerekmektedir. O iş için gerekli mekansal büyüklükler sağlanmış bile olsa insanların bunun dışında ihtiyaç duydukları psikolojik büyüklükler vardır. Bu büyüklüğün sağlanmadığı iş yerlerinde çalışan kişi sıkıntı duyacak, bunalacaktır. Bunun dışında gerekli ve doğru ısısal, aydınlatma ve akustik düzeylerin sağlanmaması durumunda; 1) yetersiz ve yanlış aydınlatma ile çalışan kişi görsel açıdan rahatsız olacaktır, ayrıca bu durum göz sağlığını da tehdit edecektir. 2) büro ortamları için yanlış akustik düzey ile çalışanlar ya fazla gürültüden ya da rahatsız edici bir sessizlikten huzursuz olacaklardır, bazı seslerin (telefon, insan konuşmaları, makina gürültüleri, dışardan gelen sesler) dikkat dağıtıcı ve rahatsız edici olmaması için bir geriplan gürültünün sağlanması iyi olacaktır, 3) gereğinden fazla sıcak ya da soğuk mekanların çalışanları işlerine konsantre olmalarını engelleyecek kadar rahatsız edici olacaktır. Görüldüğü gibi gerekli bütün fiziksel ihtiyaçların sağlanması çalışanların üretkenliklerinin artmasında, en azından düşmemesinde etkili olacaktır.

Psiko-sosyal ihtiyaçlar olarak mahremiyet, kişisel alan, bölgesel davranış ve kalabalıklığın engellenmesi olarak sıralanabilir. Hemen hemen bütün çalışanlar iş yerlerinde görsel ve işitsel mahremiyetlerinin sağlanmasını istemektedirler. Yapılan röportaj ve anketlerde de mahremiyetleri sağlanmış çalışanların daha verimli çalıştıkları anlaşılmıştır. Mahremiyetleri sağlanmış kişiler kişisel alanlarını daha kolay kontrol edebilmektedirler. Özellikle çok kalabalık ya da küçük bürolarda çalışanlar arzu ettikleri kişisel alanı sağlayamamaktan şikayetçi olmaktadır. İş yerlerinde rastlanılan bir diğer davranış ta bölgesel davranıştır. Yapılan gözlemlerde

Çalışanlar kendi çalışma alanlarına başkasının müdahale etmesinden, masalarında başkasının çalışmasından ya da kendine ait eşyaların kullanılmasından çok rahatsız olmaktadırlar. Rahatsızlığın derecesi çalışanın diğerk kişi ile olan samimiyetine göre değışmektedir.

Sonuç olarak, dengeli bir çevresel sistem içinde fiziksel çevrenin rolünün, davranış motiflerini desteklemek olduğı vurgulanmalıdır. Bunlarında ötesinde, insan hedef-yönelimli bir organizmadır ve çevresini amaçlarını gerçekleştirebilmek için organize edecektir. Bu, aynı zamanda, bireyin algılarının rolünü, tavırlarını ve bir davranış motifi seçmedeki motivasyonunu da ortadan kaldırır. Tasarımcının rolü, arzulanan davranış motiflerini destekleyecek, aynı zamanda bireysel davranışların da ortam bulabileceğı bir fiziksel çevre geliştirmektir. Başarılı olması için, bu fiziksel sistem bireylerin kabul edilmiş inanç sistemleri ile uyum halinde olmalı ve bireyin ve sosyal organizasyonun beklenti ve davranış şekillerine uyacak şekilde yapılandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] ERKMAN, Uğur, Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi, İ.T.Ü. Matbaası, Gümüşsuyu, sf. 4-44, 1982.
- [2] T.D.K., Türkçe Sözlük
- [3] Webster's New International Dictionary, Second Edition.
- [4] GÜL, B., Kullanıcı - Çevre Uyum Probleminin Tasarım Sürecinde Çözümlemesi, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, sf. 13-30, 1993.
- [5] MORVAL, J., Çevresel Psikolojiye Giriş, Çeviri: Nuri Bilgin, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, sf. 5-9, 1985.
- [6] ÖZSOY, A., Gecekondu Biçimlenme Süreci Ve Etkileşimin Analizi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mim. Fak. Baskı Atölyesi, sf. 36-48, 1983.
- [7] YÜREKLİ, F., Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, sf.3-5, 1977.
- [8] ITTELSON, W.H., New Directions In Environmental Design Of Ninth EDRA Conference, Tucson, Arizona, 1978.
- [9] LANG, J., Creating Architectural Theory; The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, New York, 1987.
- [10] MANNING, P., Environmental Aesthetic Design; Building And Environment, Vol. 26, No. 4, Editor: C. B. Wilson, Pergamon Press, sf. 331-334, 1991.
- [11] ÇAKIN, Ş., Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre, Özal Matbaası, İstanbul, sf. 5-7, 1988.
- [12] CÜCEOĞLU, D., İnsan ve Davranış, Remzi Kitabevi, Evrim Matbaacılık, İst., sf. 26-33, 1991.

- [13] LEVI, D., "The Gestalt Psychology of Expression in Architecture", J. Lang, v.d.. (Ed 1), Designing for Human Behavior, Dowden, Hutchinson and Ross, Inc., Stroudsburg, sf. 112, 1974.
- [14] AYDINLI, S., Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, sf. 4-5, 1986.
- [15] YÜCEL, A., Tasarlama ve Çevre Sorunları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, sf. 8, 1971.
- [16] ERTÜRK, Z., Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, 1976.
- [17] MANNING, P., (Ed.) Office Design: A Study of Environment, Liverpool, Pilkington Research Unit. Department of Building Science, University of Liverpool, 1965.
- [18] CANTER, D., Architectural Psychology, sf. 4-8.
- [19] CANTER, D., An Introduction to Environmental Psychology, Environmental Interaction, sf. 1-9.
- [20] Community Development Series, Environmental Design Research, Vol. 2, Editor: Wolfgang F. E. Preiser, Fourth International EDRA Conference, Dowden, Hutchinson and Ross, Inc., Stroudsburg, sf. 105-111, 254-260.
- [21] LYNCH, K., and RIVKIN, M., "A Wolk Around the Block", Landscape, 8, sf. 24-34, 1959.
- [22] LADD, F., "Black Youth View Their Environment: Neighborhood Maps", Environment And Behavior, 2, sf. 74-99, 1970.
- [23] C. NORBERG - SCHULZ, Existence, Space and Architecture, Studio Vista, London, 1971.
- [24] BARKER, R. G., (Ed.), The Stream of Behavior, New York, Appleton-Century Crafts, 1963.
- [25] BARKER, R. G., Ecological Psychology, Stanford, California, Stanford University Press, 1968.
- [26] BARKER, R.G., and GUMP, P., Big School, Small School, California, Stanford University Press, 1964.
- [27] BARKER, R.G., and WRIGHT, H.F., Midwest and Its' Children, New York, Harper and Row, 1955.

- [28] SOMMER, R., *Personel Space: The Behavioral Basis of Design*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1969.
- [29] ALTMAN, I., *The Communication of Interpersonal Attitudes: An Ecological Approach* in HUSTON, T.L., *Perspectives on Interpersonal Attraction*, New York, Academic Press, 1973.
- [30] LETT, Evelyn E., CLARK, W., and ALTMAN, I., *A Propositional Inventory of Research on Interpersonal Distance (Technical Report No.1)*, Naval Medical Research Institute, Bethesda, Maryland, 1969.
- [31] PROSHANSKY, H., ITTELSON, W., and RIVLIN, L., *Environmental Psychology*, New York, Rinehart & Winston, 1970.
- [32] TURGUT, H., *Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi. Doktora Tezi, sf. 26-33, 1990.
- [33] HERSKOVITS, M.J., *Man and His Works*, New York:Knopf, 1952.
- [34] GÜVENÇ, B., *İnsan ve Kültür*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984.
- [35] ALTMAN, I., CHEMERS, M.M., *Culture and Environment*, Cambridge; Cambridge University Press, 1980.
- [36] RAPOPORT, A., *Cross-Cultural Aspects of Environmental Design*, Derleyenler: I. ALTMAN, A. RAPOPORT, J.F. WOHLWILL, Human Behavior and Environment: Environment and Culture, Vol. 4, New York: Plenum Press, 1980.
- [37] RAPOPORT, A., *Images, Symbols and Popular Design*, Internal Journal of Symbolology, 4, sf. 1-12, 1973.
- [38] RAPOPORT, A., *Socio-cultural Aspects of Man-Environment Studies*. In Amos Rapoport (Ed.), *The Mutual Interaction of People and Their Built Environment: A Cross Cultural Perspective*. The Hague: Mouton, sf. 7-35, 1976.
- [39] RAPOPORT, A., *Human Aspects of Urban Form*, New York; Pergamon, 1977.
- [40] AIELLO, J.R., THOMPSON, D.E., *Personal Space, Crowding and Spatial Behavior*, Derleyenler: I. ALTMAN, A. RAPOPORT, J.F. WOHLWILL, Human Behavior and Environment: Environment and Culture, Vol. 4, New York: Plenum Press, 1980.
- [41] ALTMAN, I., & VINSEL, A., *Personal Space: An Analysis of E.T. Hall's Proxemics Framework*. In I. Altman & J.F. Wohlwill (Ed.), *Human Behavior and Environment*, Vol. 2, New York: Plenum Press, sf. 181-259, 1977.

- [42] HALL, E.T., The Hidden Dimension, New York: Doubleday, 1966.
- [43] ERKMAN, U., Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, sf. 2, 1973.
- [44] BAYMUR, F., Genel Psikoloji, İnkılap ve Aka Kitabevi, İst.,sf. 296, 1978.
- [45] ÜNLÜ, A., Priorities in Environmental Design, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1994.
- [46] BREBNER, J., Environmental Psychology in Building Design, Applied Science Publishers Ltd., Londra, sf. 174-175, 1982.
- [47] GRANDJEAN, E., Ergonomics of the Home, Taylor and Francis, London, sf. 67-68, 1973.
- [48] HESSELGREN, S., The Language of Architecture, Applied Science Publishers Ltd., Londra, sf. 178, 1969.
- [49] HEDE, A., BULLEN, R.B., Human Perception and Reaction to Noise, Architectural Science Review, Vol. 24, No. 3, sf. 59, 1981.
- [50] ŞENTÜNER, A., Mimaride Estetik Olgusunun “Mutlak-Değişmez” Ve “Bağımlı-Değişken” Özellikler Açısından İrdelenmesi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, 1990.
- [51] HERSBERGER, R.G., Predicting the Meaning of Architecture, J. Lang. v.d.. (Ed.), Designing for Human Behavior, Dowden, Hutchinson and Ross, Inc., Stroudsburg, sf. 147-200, 1974.
- [52] PORTEOUS, J.D., Environment and Behavior: Planning Everyday Urban Life, 1977.
- [53] PATRICIOS, N.N., Consumer Behavior and Attitude in Spatial Choice Behavior and Implications for the Manning and Designing of Convenience Goods Shopping Areas, Occasional Paper No. 1, University of the Witwatersand, 1975.
- [54] LEWIN, K., Principles of Topological Psychology, New York: Mc Graw-Hill, 1936.
- [55] GIBSON, J.J., An Ecological Approach to Visual Perception, Boston: Houghton Mifflin, 1979.
- [56] Behavioral Research Methods in Environmental Design, (Ed.) W. Michelson, University of Toronto, Dowden, Hutchinson & Ross, Inc., Stroudsburg, Halsted Press.
- [57] PERIN, C., With Man in Mind, Cambridge Mass: MIT Press, 1970.

- [58] BARKER, R., Ecology and Environment in S. Friedman and J.B. Juhasz. eds., Environment: Notes and Selections on Objects, Spaces and Behavior, Monterey, Ca: Brooks/Cole, sf. 50-69, 1974.
- [59] PARSONS, T., The Structure of Social Action, New York, Free Press, 1937.
- [60] BATES, F.L., Position, Role and Status: A Reformulation of Concepts, Social Forces 34, sf. 313-321, 1956.
- [61] STONE, P., Ergonomics of the Environment. Trans. Illum. Engineering Soc., Londra, 1967.
- [62] AKTAŞ, E., Bir Konfeksiyon İşletmesinin Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi, İ.T.Ü. İşletme Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, sf. 10-12, 1990.
- [63] ÖNEY, E., Verimlilik Kavramları ve Ölçülmesi, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, sf. 1, 1968.
- [64] TORAMAN, A., Üretim Yönetimi Ders Notları, 1989.
- [65] CANBULAT, E., İşletmelerde Büro Verimliliğinin Değerlendirilmesi, İ.T.Ü. İşletme Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, sf. 6-8, 1991.
- [66] GÖZLÜ, S., Türkiye'deki Büyük Kuruluşlarda Büro Otomasyonu, İ.T.Ü. İşletme Fakültesi, 1990.
- [67] BOZTEPE, R., İşletmelerde Verimliliğin Ölçülmesi, Değerlendirilmesi Ve Arttırılmasına Sistemik Yaklaşım, İ.T.Ü. İşletme Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, sf. 35, 1991.
- [68] ATAAY, İ.,D., İşletmelerde İnsangücü Verimliliğini Etkileyen Faktörler, M.P.M. Yayın No: 319, sf. 44, Ankara 1985.
- [69] ÖZÇER, S., KEPİR, H., Sanayide İnsan Faktörü Ve Verimlilik, M.P.M., Yayın No: 311, sf. 1,2, Ankara 1985.
- [70] UĞUR, N., Bilgisayarla Çalışılan Ofislerde Konforsuzluk Kamaşması Denetimi Sağlayan Yapma Aydınlatma Sistemlerinin Tasarımı Ve Uygulaması, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, sf. 12-13, 132-135, 1995.
- [71] DÖKMECİ, V., DÜLGEROĞLU, Y., AKKAL, L.B., İstanbul Şehir Merkezi Transformasyonu ve Büro Binaları, Literatür, Y.E.M.
- [72] EDRA TWO, Proceedings of the Second Annual Environmental Design Research Association Conference, Pennsylvania, (Ed.) J. Archea and C. Eastman, Dowden, Hutchinson & Ross, Inc., Halsted Press, 1970.

- [73] ANON, Men's Reaction to His Thermal Environment, Building Research, 8,11,1966.
- [74] FANGER, P.D., Conditions for Thermal Comfort, CIB Symposium of Thermal Comfort, BRS, Watford, 1972.
- [75] TASARIM, Mimarlık İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi, Vol. 49, sf. 103-113, 1995.
- [76] GOFFMAN, E., Behavior in Public Places, New York, Free Press, 1963.
- [77] SOMMER, R., Personel Space: The Behavioral Basis of Design, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1969.
- [78] ALTMAN, I., Environment and Social Behavior, Monterey, Ca: Brooks/Cole, 1975.
- [79] ÖNDER, D.E., Kent Otellerinde Mekansal Kademelenmenin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- [80] BECKER, F., MAYO, C., Delineating Personal Distance and Territoriality, Environment and Behavior 3, sf. 375-381, 1971.
- [81] PASTALAN, L.A., Privacy as an Expression of Human Territoriality in L.A. Pastalan and D.H. Carson eds., Spatial Behavior of Older People Institute of Gerontology, University of Michigan Wayne State University, sf. 88-101, 1970.
- [82] THOMAS, E.J., FINK, C.F., Effects of Group Size, Psychological Bulletin, 60, sf. 371-384, 1963.
- [83] LEIBMAN, M., Sex and Race Norms and Personal Space, Environment and Behavior, 2, sf. 208-246, 1970.
- [84] DOSEY, M.A., MEISELS, M., Personal Space and Self-Protection, Journal of Personality and Social Psychology, 11, sf. 93-97, 1969.
- [85] HONIKMAN, B., Environmental Cognition - Its Potential for Enhancing Design and Policy Formulation, Cognition & Perception, School of Architecture and Urban Design, University of Kansas.
- [86] Community Development Series, Designing for Human Behavior: Architecture and the Behavioral Sciences, (Eds) J. Lang, C. Burnette, W. Moleski, D. Vachon, Dowden, Hutchinson & Ross, Inc., Stroudsburg.
- [87] MICHELSON, W., Man and His Urban Environment: A Sociological Approach, Reading, Mass: Addison-Wesley (revised edition), 1976.

- [88] HELMREICH, R., The Evaluation of Environments: Behavioral Research in an Undersea Habitat in J. Lang et al., eds., Designing for Human Behavior: Architecture and the Behavioral Sciences, Stroudsburg, Pa: Dowden, Hutchinson & Ross, sf. 274-285, 1974.
- [89] GUTMAN, R., WESTERGOARD, B., Building Evaluation, User Satisfaction and Design, in J. Lang et al., eds., Designing for Human Behavior: Architecture and the Behavioral Sciences, Stroudsburg, Pa: Dowden, Hutchinson & Ross, sf. 274-285, 1974.
- [90] VENTURI, R., Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki, New York, Museum of Modern Art, 1966.

EK A

AÇIKLAMA

Her büroda çalışanlara “kullanıcılarla ilgili” anket formu verilmiştir. Büro hakkındaki genel bilgileri alabilmek için de büro kurucularına ya da büro şeflerine “büro ile ilgili” anket formu da ayrıca olarak doldurulmak üzere verilmiştir.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK FAKÜLTESİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
Yüksek Lisans Programı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nur Esin Altaş

YÜKSEK LİSANS TEZİ ARAŞTIRMA ANKETİ

Büro ile ilgili

1. Büro / Firma ismi

2. Adresi

3. Tel: Fax:

4. Kurucu ortakları (isim, meslek)

5. Büro kaç yıldır faaliyette?

6. Kaç yıldır şimdiki yerinde?

7. Büroda şu anda kaç meslek var?

8. Büroda verilen hizmetler neler?

- ☐ Proje öncesi girişim hizmetleri,
- ☐ Fizibilite çalışması,
- ☐ çeşitli ön araştırma ve analizler,
- ☐ Bina programlama çalışmaları,
- ☐ Keşif ihale dosyası hazırlama,
- ☐ Mimari tasarım,
- ☐ Mimari projelerin hazırlanması,
- ☐ Statik hesap ve projelendirme,
- ☐ Diğer mühendislik hizmetleri,
- ☐ Yapının planlanması,
- ☐ Teknik uygulama sorumluluğu,
- ☐ Mesleki kontrollük hizmetleri,
- ☐ İnşaat müteahhitliği,
- ☐ Kentsel ve bölgesel planlama,
- ☐ Bina dışı alanların projelendirilmesi,
- ☐ İç mimarlık,
- ☐ Koruma ve restorasyon projesi hizmetlerini vermektedir.

9. Büroda verilen hizmetlerin değişmesi ile birlikte eleman sayısı ve niteliğinde ne tip değişiklikler oldu?

10. Burada aynı anda kaç proje yapılabiliyor?

11. Büronun özellikle uzmanlaştığı bir proje tipi var mı? Neler?

12. Projeye göre iş düzeninde değişiklik oluyor mu?

13. İş düzenindeki değişikliklere göre çalışanların yerleşiminde değişiklik oluyor mu?

14. Teknoloji gelişimi ile büro düzeni nasıl değişmiş?

15. Büroda hangi amaçlarla ne tip mekan değişiklikleri yapıldı?

16. Büroda ne tip sosyal etkinlikler yapılmakta? (seminer, kurs, doğum günleri, kokteyl, vs.)

17. Şu anda bürodaki iş akışı (görev dağılımı) nasıl?

Kullanıcılar İle İlgili

(“*” işaretli sorular büro kurucuları tarafından cevaplandırılmayacaktır)

İsim:

1. Cinsiyet?

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşınız kaç?

☐ 20-30 ☐ 30-40 ☐ 40-50 ☐ 50 üstü

3. Ne kadar süredir bu büroda çalışıyorsunuz?

4. Buradaki göreviniz nedir?

*5. Size göre göreviniz ile size ayrılan mekan uyuyor mu?

*6. Görev değişikliğine bağlı olarak yer değişikliği oldu mu?

7. Çalıştığınız mekanda herhangi bir değişiklik yaptınız mı? Yaptıysanız ne tip değişiklikler yaptınız? Neden?

8. Değişiklikleri yapmadan önceki ve sonraki durumları arasında ne tip farklılıklar var?

9. Büronun tümünde ne tip değişiklikler yapılmasını önerirdiniz?

10. Büroda, çalıştığı mekanda hiç değişiklik yapmayan var mı?

11. Değişiklik yapanlar varsa, ne tip değişiklikler yaptılar, neden?

12. “Verim” sözünden ne anlıyorsunuz?

13. Şu anki çalışma düzeni verimi nasıl etkiliyor?

14. Verimi arttırmak için, çalıştığınız yerde ne tip değişiklikler yapılabilir?

15. Büroya ilk girdiğiniz anda bıraktığı etki ile kullanmaya (çalışmaya) başladıktan

16. İşin işleyişine göre büro yerleşimi nasıl oluşmuş?

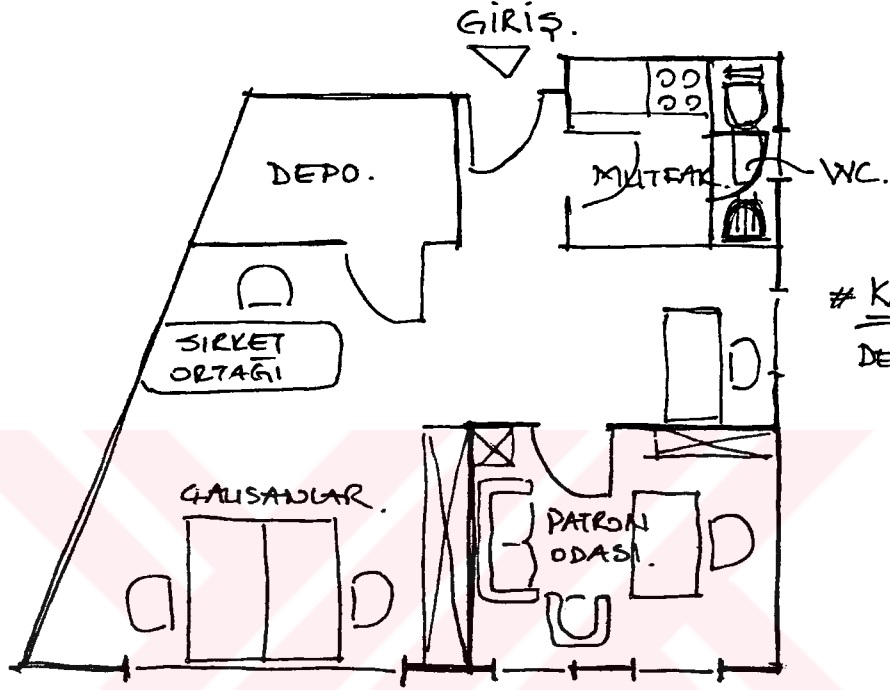

EK B

AÇIKLAMA

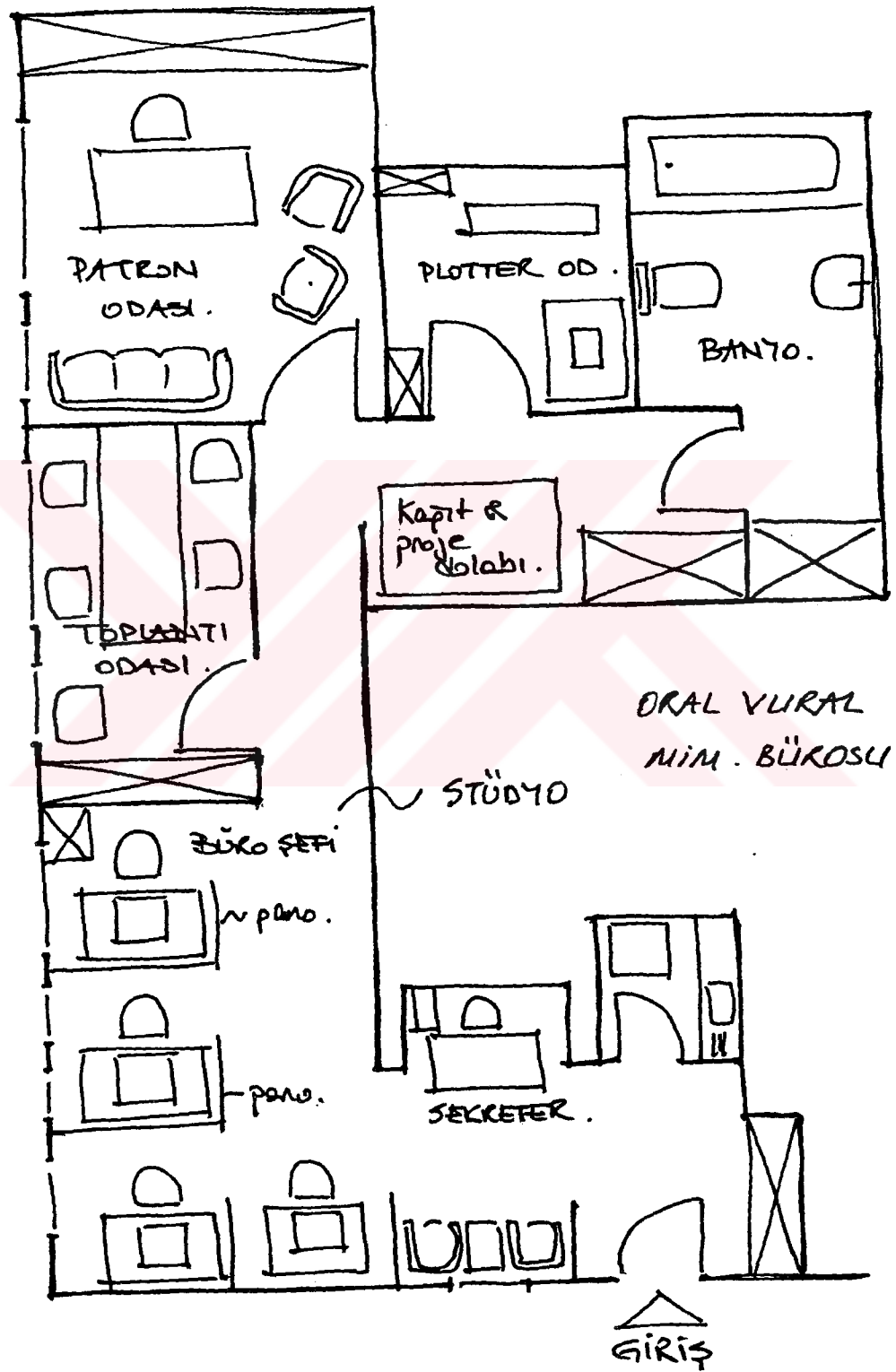
Her büroda çalışanlarla yapılan anket ve röportajların dışında, o büronun mevcut yerleşim planı da çizimlerle belirlenmiştir. Her büroda yapılan bu tür çizimli tespitler sonucunda, organizasyonunun büro yerleşimine nasıl yansıdığı, ayrıca büro yerleşiminin çalışan verimini nasıl etkilediği konusunda bilgi edinilmiştir.

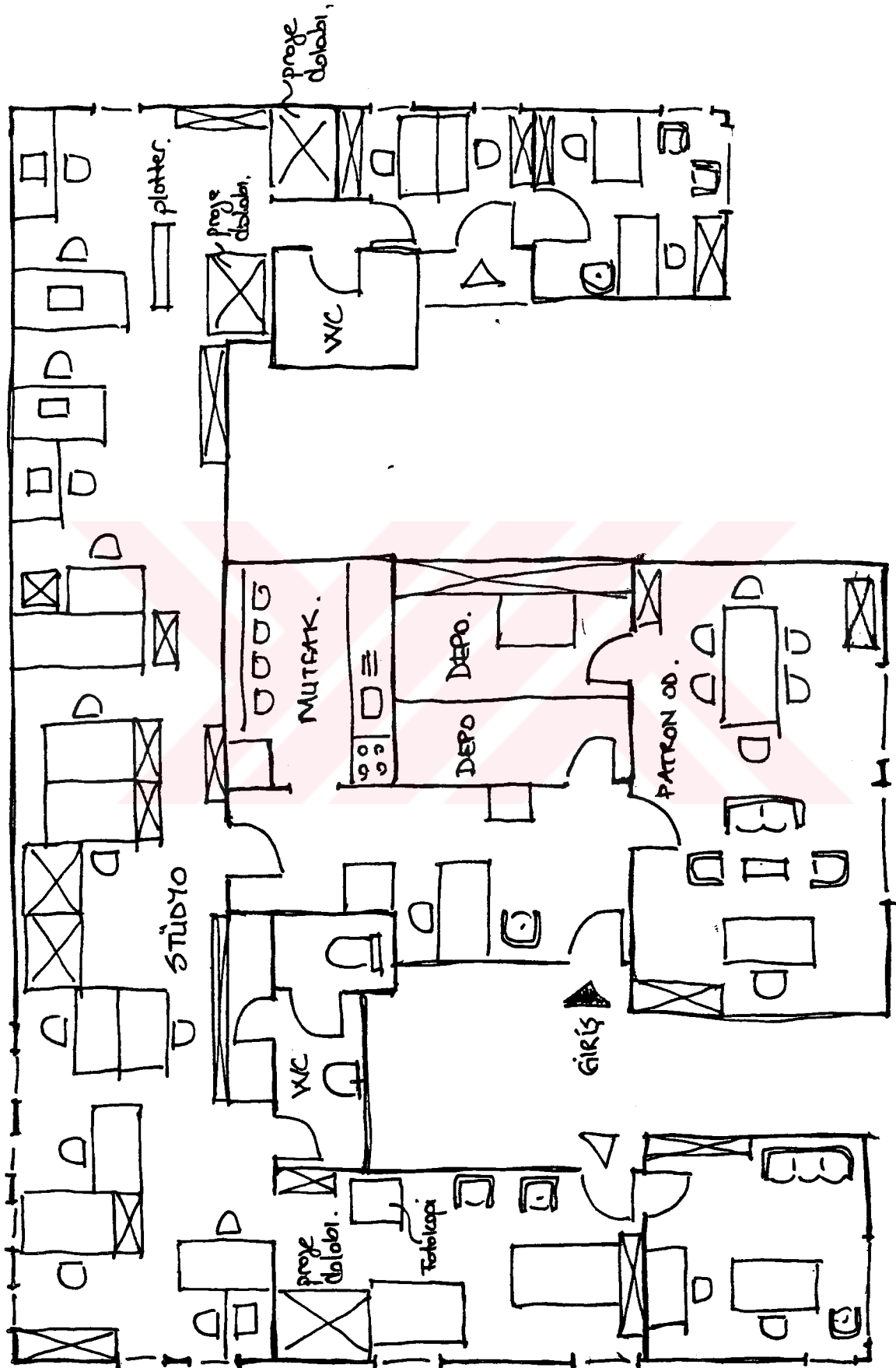

BÜRONUN ORJİNAL HALİ STÜDYO TİPİNDE
BİR EV İMİŞ. AMA DAİRELERLA İÇERDE
BİR PATRON ODASI YAPILMIŞ.

	YAŞ	MESLEK	GÖREV	ÇALIŞMA SÜRESİ
METİN KARAHAN	36	MİMAR	SİRKET ORTAĞI	2 YIL
ESRA KARAHAN	29	MİMAR	"	"
DEURİM	23	MİMAR	TASARIM GİZLİ	1 YIL
HAKAN	29	İKTİSAT İDARE	KONTROLÖR	2 YIL

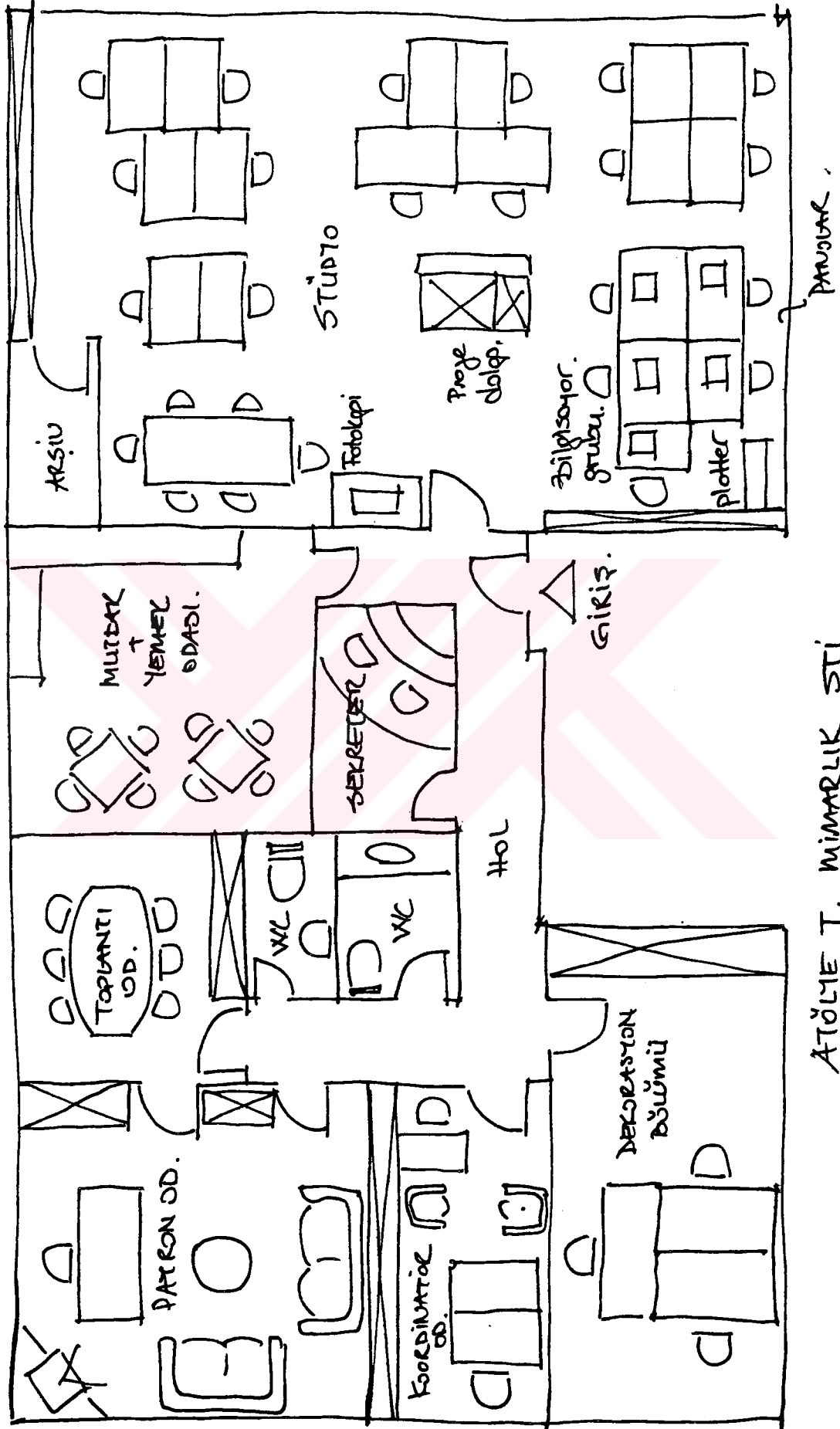

PİRAMİT MİMARLIK. (3. AKI DAİREİN İDARETİ) İÇİ
İÇİ OLUŞTURULMUŞ.

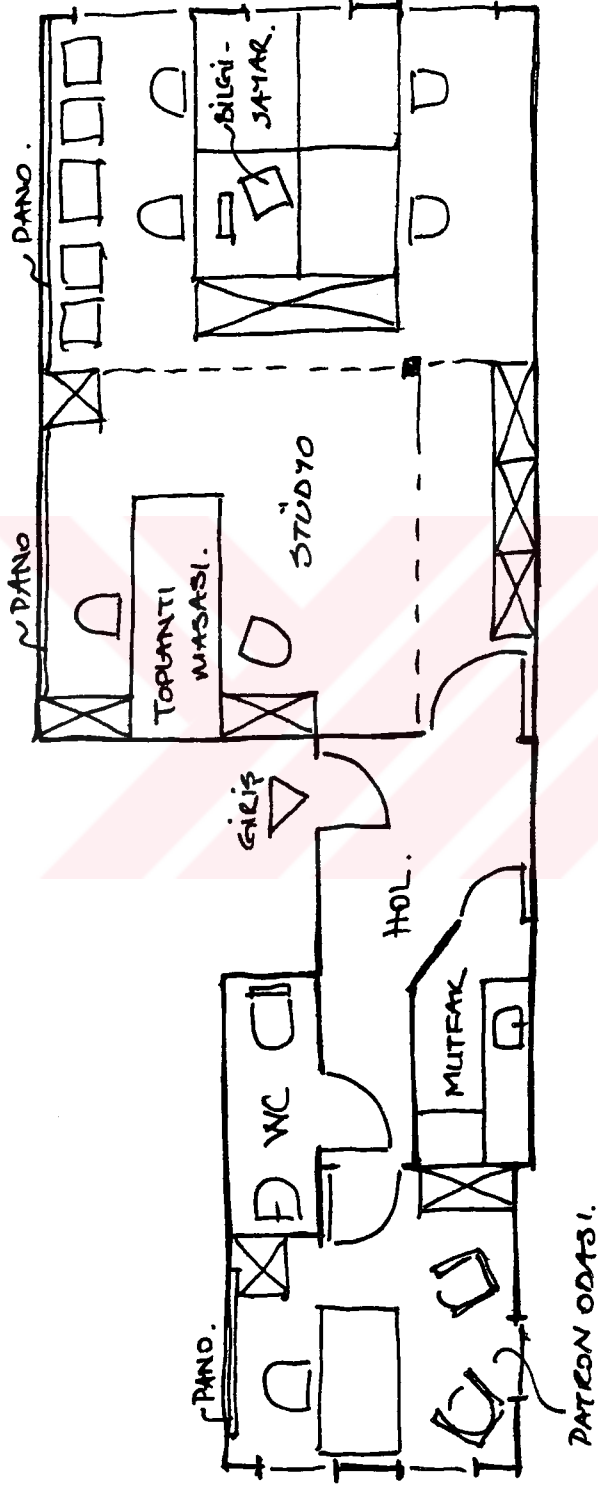

	YAŞ	MESLEK	GÖREV	ÇALIŞMA SÜRESİ
MURAT BEY	33	MİMAR	ŞİRKET KURUCUSU	-
ALPAY BEY	26	MİMAR	TASARIM GİZİM	3 SEVE
GÜŞLÜ	25	"	GİZİM	11 ay
BERRİN	26	SEKRETER	-	6 ay.
MURAT	23	MİMAR	ŞANTİYE MİMARİ	9 ay.

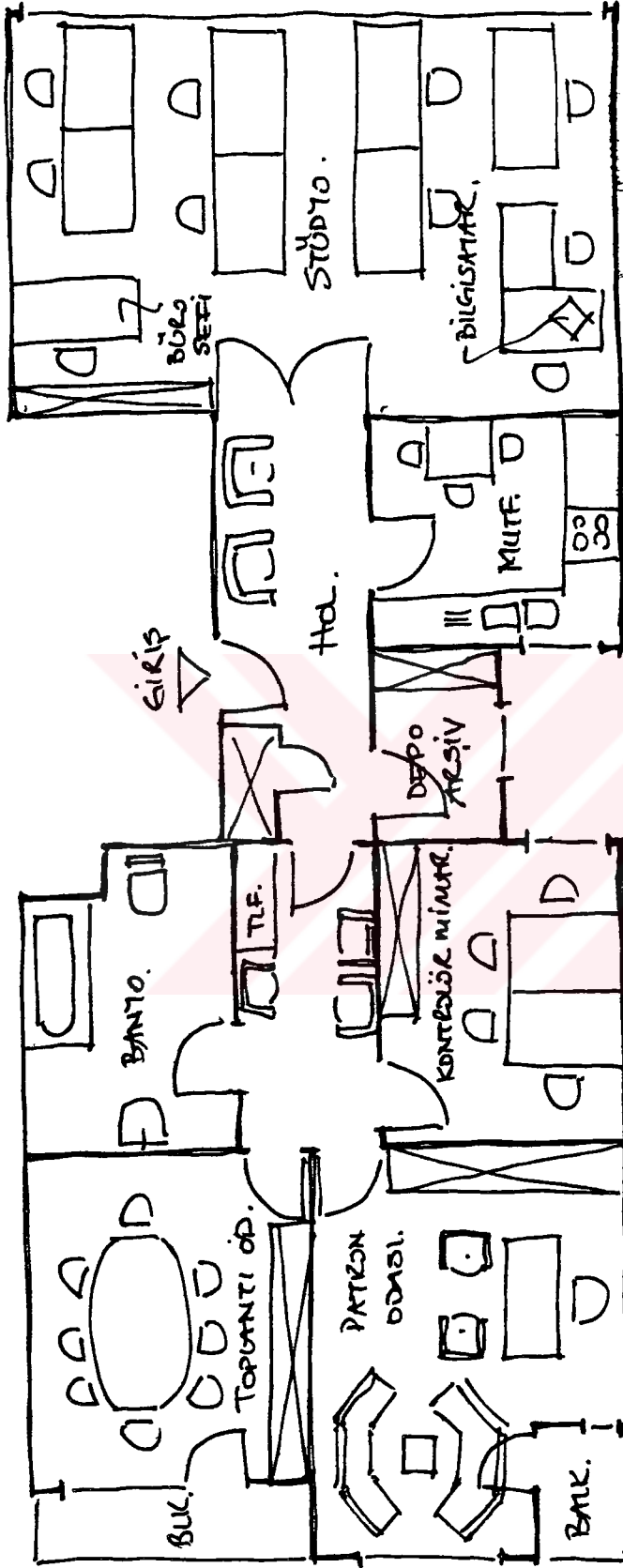
ATÖLYE T. MİMARLIK STİ.

ŞİRKET MÜDÜRLÜĞÜ DAHA 25 KİŞİ ÇATISIYOR.

MİNAR - UÇ TASARIM VE DİŞİNNİKLİK TİZİMLERİ A.Ş.

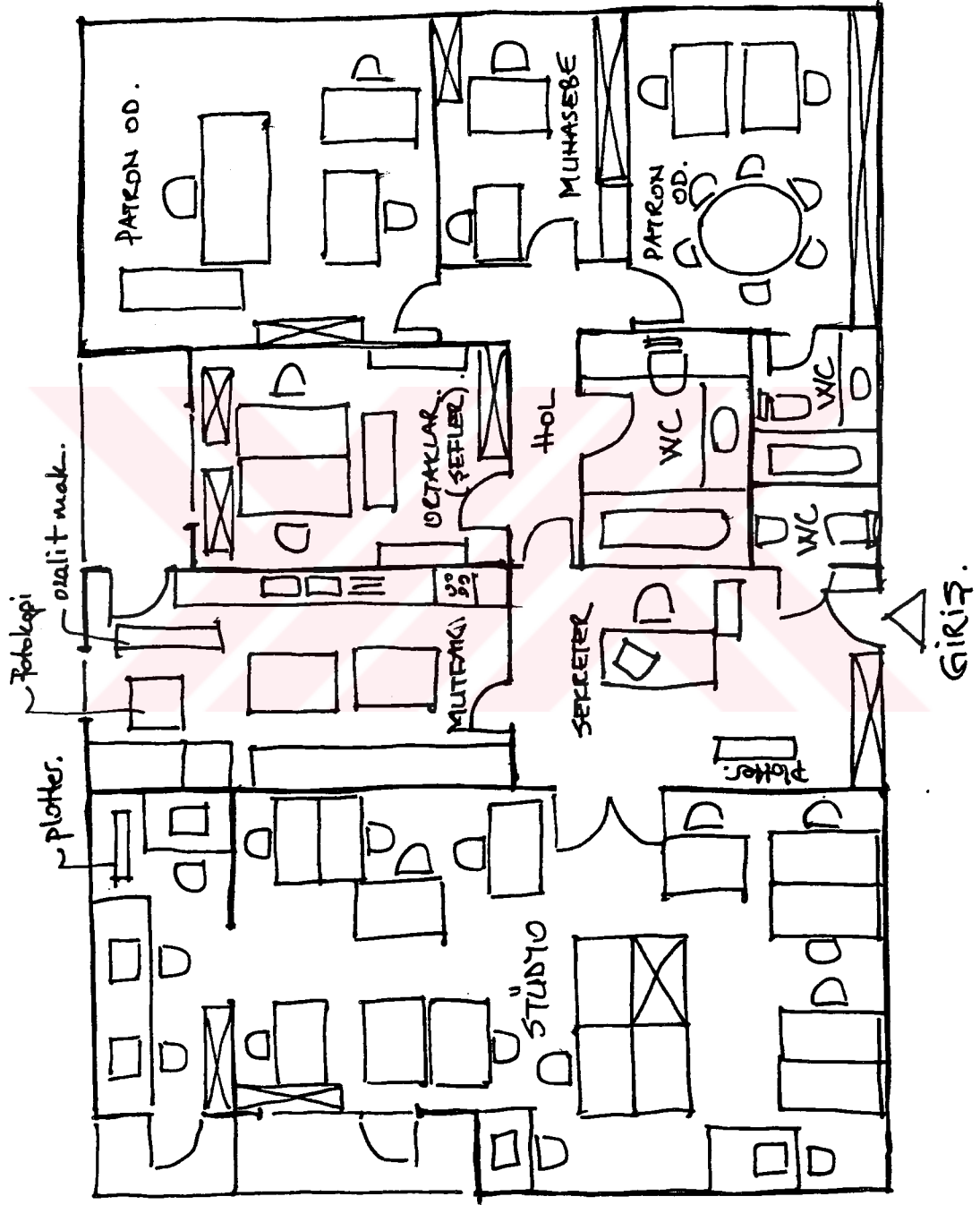
YAŞ.	MESLEK	GÖREV	ÇALIŞMA DÜRESİ	CİNSİYET
HAN TUNERİNERİN	35	MİNAR	SİRKET KURUCUSU	BAY.
HATİRİYE	23	MİNAR	TASARIM GİZİM	BAYAN.
ATTUET.	24	MİNAR	TASARIM GİZİM	BAY.

UTARİT İZGİ MİMARLIK BÜROSU.

BÜRO ÇATIYALUÇARI, ÜZERİNİ
DUNMLUARDAN ÇOK KIŞKILARIN
BİLİLEBİDİĞİNİ DÜŞÜNÜYÜK.

YAŞ	MESLEK	GÖREV	ÇALIŞMA SÜRESİ
BELDE	26	MİMAR	BÜRO ŞEFİ
YASEGİN	24	MİMAR	TASARIM GİZİM
BAHAR	24	"	"
DİLEK	27	"	"
ENDEL	13	"	"
NURİS	24	"	"
OKTA	55	MİMAR	SANATİYE KUTUPHANESİ

DIZAYN GRUP LTD. ŞTİ. (MİMARLIK BÜROSU)

ÖZGEÇMİŞ

Mimar Umutsel Öztürk, 28.06.1971 İstanbul doğumludur. 1982 yılında Nişantaşı Anadolu Lisesinde orta ve lise öğrenimine başlamış, 1988 yılında da mezun olmuştur. 1989 yılında da mimarlık eğitime başlamak üzere İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümüne başlamıştır. 1993 yılında mezun olmuş, aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Bina Bilgisi Programında yüksek lisans eğitime başlamıştır. Üç yıldır da bu bölümde öğrenci olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

